

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Ольга Миголинець

***ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ
ДІАЛЕКТОЛОГІЇ***

Навчально-методичний посібник

*для студентів II курсу
денної та III курсу заочної форм навчання
спеціальності 014 «Середня освіта»,
спеціалізації «Українська мова та література»,
освітніх програм
«Українська мова і література. Зарубіжна література»,
«Українська мова і література. Англійська мова і література»*

Ужгород – 2022

МИГОЛИНЕЦЬ О.Ф. Практичні завдання з української діалектології : навчально-методичний посібник для студентів II курсу денної та III курсу заочної форм навчання спеціальності 014 «Середня освіта», спеціалізації «Українська мова та література», освітніх програм «Українська мова і література. Зарубіжна література», «Українська мова і література. Англійська мова і література» / вид. 2-ге випр. і доп. / рец. : О. Тимко-Дітко, О. Д. Пискач; відпов. за вип. : Н. Ф. Венжинович – Ужгород, 2022. – 92 с.

Рецензенти:

О.ТИМКО-ДІТКО, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Загребського університету;

О.Д. ПИСКАЧ, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету.

Відповідальний за випуск:

Н.Ф.ВЕНЖИНОВИЧ, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Ужгородського національного університету.

*Рекомендовано до друку
Вченою радою філологічного факультету
(протокол № 11 від 24 червня 2022 року).*

ВСТУПНІ ЗАУВАЖЕННЯ

Методичні розробки призначені для студентів українського відділу філологічного факультету університету, які вивчають курс “Українська діалектологія”, розрахований на 44 години – 16 лекційних і 28 практичних. Укладені вони відповідно до чинної робочої програми.

Пропонований посібник містить питання до всіх розділів курсу, систему різноманітних вправ, які допоможуть студентам краще засвоїти фонетичні, морфологічні, лексичні особливості різних говорів української мови; а також рекомендовану літературу.

У кінці посібника студентам запропоновано короткий словник діалектологічної термінології.

Використано у посібнику чимало діалектних текстів, записаних безпосередньо із уст жителів певної говірки чи підібраних із опублікованих діалектологічних досліджень. Всі вони з навчальною метою подаються фонетичною транскрипцією.

На практичних заняттях студенти повинні:

- навчитися аналізувати діалектні тексти;
- визначати на основі фонетичних, морфологічних, лексичних, синтаксичних ознак належність діалектного тексту до певного наріччя та говору;
- давати порівняльну характеристику різних говірок української мови.

Виконуючи ці вимоги, студенти повніше засвоять навчальну програму з курсу української діалектології, підготуються до проходження діалектологічної практики.

Посібник стане в пригоді не тільки студентам-філологам при вивченні цього курсу, але й в процесі написання курсових і дипломних робіт, при підготовці рефератів, виступів на наукових конференціях тощо.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема: УКРАЇНСЬКА ДІАЛЕКТОЛОГІЯ ПРЕДМЕТ, ЗАВДАННЯ І ЗНАЧЕННЯ КУРСУ (2 год.)

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Предмет, мета, завдання і значення курсу “Українська діалектологія”.
2. Основні діалектологічні поняття.
3. Діалектне явище.
4. Аспекти діалектологічних досліджень.
5. Джерела вивчення говорів української мови.
6. З історії вивчення українських говорів.
7. Фонетична транскрипція.

Завдання

1. З’ясуйте значення термінів “говірка”, “говір”, “діалект”, “наріччя”, “діалектизм”, “діалектне явище”, “ізоглоса”, “ареал”.

2. Подайте загальну характеристику існуючих діалектологічних атласів та словників української мови.

3. Наведіть приклади протиставних і непротиставних діалектних явищ.

4. Охарактеризуйте перші спроби характеристики українських говорів у порівнянні із їх сучасною класифікацією.

5. Запишіть текст говірки рідного села фонетичною транскрипцією.

6. Вкажіть, які різновиди діалектизмів (лексичні, фонетичні, словотвірні) можна виділити серед поданих українських назв картоплі.

Бульба, бараболя, буля, бульмани, мандибурка, крумплі, ріпа, біб, картохлі, карчохи, картофель, картошка.

7. Які діалектні назви на позначення продуктів харчування вживають у вашій місцевості?

8. Прочитайте поданий уривок, з’ясуйте, як використовується діалектна лексика М.Черемшиною.

Невістка убрала діда швиденько і верх кинтаря та чирчикового петика накинула ще й сиву гуглю з чирчиковим ковніром і бовтищами і питалася, чи харч возьме дід у шкіряний бордюг, чи у бесаги, – а дід казав, що по Петрі красне верем’я і тому возьме бесаги.

Невістка вложила в бесаги три книші, кусок солонини, вузлик бриндзи і ракву масла та й гарчик робленого молока.

Дід ріс із вдоволення, що невістка його так щиро дозирає, але назверх гальмував по-багацьки невістчину щирість, кажучи, що не годен і половини схарчувати. Відтак увійшов ще раз в хату, добув з грядок скруцак тютюну і сховав у ремінь, а погладивши обидвох внуків по голівці, наказав їм, аби слухали нені. Перехрестився на дорогу...

Дід зрадів, що буде везти пані, а не шандарів, бо думав собі, що пані не будуть у місті баритися, і він скоріше верне домів.

– Повезеш, бадю, ці обі їмості долів у місто на відпуст, бо завтра матки божої – шкаплержної, – каже комендант.

– Аби пані тривали та й храмували, – каже дід Федір.

– Не кажеться нам “пані”, лиш їмості, бо ми вам нерівня, – поправляє комендантова. Її веснянкувата твар, кругла, як раква, набігла кров’ю під білявими бровами.

– Аби-сте нам здоровенькі їмостували, наші файні та молоденькі їмостечки золотенькі, – поправлявся дід укладно і швидко.

Пояснення: **чирчик** – дуже низький смушок; **петик** – сукняна свита; **раква** – посудина на масло; **гарчик** – дерев’яний посуд на молоко; **скруцак** – сплетенець із хусток, скрутінь.

9. У якому рядку всі слова є діалектизмами?

а) Какаду, фієста, забуття, оселедець, фантастика.

б) Телефон, китар, цукерки, соната, мікрофон.

в) Комедія, джерело, термос, контроль, мандарин.

г) Путня, раятися, бесаги, когут, пішак.

ґ) Лист, коромисло, предикат, барабуля, сумка.

10. Вкажіть речення, в якому є діалектизми.

а) Любіть красу своєї мови, Звучання слів і запах слів: Це квітка ніжна і чудова Коханих батьківських степів (Т.Масенко).

б) Під деревами, на білому, як цукор снігу, сіткою лягла тінь (М.Коцюбинський).

в) Довкола сплять, порозкидавшись, десятки його легінів, і тільки він не може лягти: чекає, доки з’явиться на небі безліч птиць, що звістять йому звільнення (В.Шевчук).

г) Усяка волоцюга тут тягається – так і дивись! Ну, народ! (Б.Грінченко).

ґ) Зібралися три сини вдовиці, осідлали коней вороних і поїхали з побратимами на рать (Нар. тв.).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К.: Вища школа, 1980. С. 3–28.

2. Дзендзелівський Й.О. Конспект лекцій з курсу української діалектології: Вступні розділи. Ужгород, 1966. С. 5–20.

3. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К., 1966. С. 3–26.

4. Залеський А.М. Діалектне розмаїття української мови. *Культура слова*. 1990. Вип. 38. С. 3–10.

5. Кобилянський Б.В. Діалект і літературна мова. К., 1960. С. 11–32.

6. Матвіяс І.Г. Українська мова і її говори. Київ, 1990. С. 7–19.

7. Українська мова. Енциклопедія. К.: вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. – Статті “Говір”, “Говірка”, “Діалект”, “Діалектизм”, “Діалектний словник”, “Діалектологія”, “Наріччя”, “Транскрипція”.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Тема: СИСТЕМА ВОКАЛІЗМУ ГОВОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (2 год.)

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Загальна характеристика українського діалектного вокалізму.
2. Рефлекси давнього [o].
3. Рефлекси давнього [e].
4. Рефлекси [ɕ].
5. Рефлекси давніх [ы] та [і (и)].
6. Рефлекси [a], [ɛ].
7. Рефлекси давнього [y] та [Q].

Завдання

1. Які відмінності спостерігаються між діалектами в системі голосних фонем?

2. Прокоментуйте рефлекси давнього [ɕ]. У яких говорах відбувається ця зміна?

Д'ю́ка, хл'ю́, с'п'у́вати, ц'ул'у́вати; стрéл'нути, крéпкий, крéпос'ц', сéтка; с'єно, с'н'ієг, тоб'є, óбид, пішки; гр'ієх, с'н'ієг, т'ієн', д'ієд, цв'ієт.

3. Прокоментуйте відбиття етимологічних [o], [e] в українських говорах.

Кун', вул, стул, нуж, ра́дуст', муї, свуй; к'ун', в'учар', т'утка, прин'ус, сп'ук; выл, хвыст, вын, вытки; ныс, стыл, кыт, гырка; мосток, косткі, ла́стоўка, ра́дос'т', роўчак; куон', стуол, куен', стуел, куин', стуил, пієч, с'ієм, шієст', јач'мієн'.

4. Як реалізується фонема [u] в українських говорах? Прокоментуйте це на прикладах із вправи.

Вéдно, зрубéла, пéшут', жéто, спіше́, лéхо; вé"д'іти, крупé"ва, пé"шний, пубé"ти, шумé"т, гр'іхé"; ми́, си́н, ши́т', би́к, ми́ша, ви́роб; жи"вé, же"вé, же"вé, ми"ну́ти, ми"не́, ме"не́; пишли́, мишио́к, ми́с'ац, ничо́го, кит, пич.

5. Як реалізується фонема [a] в українських говорах? Прокоментуйте це прикладами із вправи.

Л'єга́тиє, р'едо́чком, уз'є́у, гус'є́, мн'єсо, ч'єс; с'віті́й, р'існі́й, па́мн'іт', јійцé; ж'є́л', ж'є́ба, ч'єс, з'є́т'і; језі́к, јєлі́на, јєчмієн', јєтрóўка, јєкі́й, јєйцé; прóўда, зоўтра, казо́ў, споў, клікоў, моў.

6. Визначте належність текстів до певного наріччя та говору на основі фонетичних ознак.

I. Скуморохи. *Куліс' були́ так'і с'п'івакі́ скумурóхи і віт то́гу° нáзва силá//.*

За кн'аз'іў гáлицьких і во́лінс'ких силó Скумурóхи налэжалу° до кн'аз'іў Ву́лу°дїми́ра Во́лінс'кого //. В 1772 ро́ц'і Пол'ичу́ рuzд'іліли і силó Скумурóхи прилúче"но до Галичині//. Скумурóхи бу́лі кн'áжес'кі / с':п'івакі́ кн'аз'іў ву́лінс'ких і ву́ні ус'іли тут в Скумурóхах ме"жі л'іса́ми над р'іко́йу Бúгом //.

За кн'аз'їѣ волїнск'их і галицких було тут недалеко від Скумуро́х над Буго́м м'істечко Прилу́ки // Кулу́ то́гу м'іста була шибени́ц'а і вели́к'і з'в'іріне́ц' //

Над Буго́м ѣе му́гила тата́рска / де була кулі́с' бі́тва с тата́рами і там ку́па тата́р'їѣ була зні́щен'а //

Р'ічка Бух мін'ала три ра́зи свуйе́ ку́рито-русло́.

За Пул'шч'ї Скумуро́хи налѣжали до гра́б'а Д'їдуши́цкуго, в'ін ме́шкаў на Путо́риц'ї // (с. Скоморохи Сокальського району Львівської області)¹

II. Був'а́е л'іто сухо́е / то нима́ хоро́шойі вз'а́ткі / ц'в'іткі́ бе"з порі́ засиха́ють // ѣак ве"лікі́ ду́шч'ї / то пчу́ла му́сит' сиді́ти в ву́л'їѣ – слута́ застаў'а́е // Віте"р ве"лікі́ / Бу́ра / то пчо́ли погиба́ють в до́ро́з'ї // ѣак шо хуро́шайа пуго́да / то пчу́ла с'ім кіломе́тр'їѣ л'іта́е / с'ім раз убе"рта́е // Ўак пуго́да пе"ре"на́диста / то пчу́ла туд'ї найл'і́ши" пра́ц'у́е // Ўаблун'о́вий ц'в'і́т / ве́шн'ї, слі́ўка / пото́м гре"чі́ха ц'в'і́те / вака́ц'їѣ / лі́па в лі́пн'у // Пото́м у́же зирно́е / ѣак шо гре́чка блі́с'ко / то хоро́ша вз'а́тка // На́в'іт' з баку́н'у, з буд'ак'їѣ і то біру́т' вз'а́тку // Прі́йде го́с'їн' пчу́ла ѣде до самé з'їмі́ / ѣак в́же хо́лудно пе"ре"ста́е худі́ти, закла́д'їц'а ву́лий зvéрху мн'а́тойу ота́вуйу //

Тре диві́тис'а / ѣако́е пові́тра надво́р'ї // Тре́ба шоб туді́ не" зала́зили мї́ш'ї / ѣак мо́жна вісно́ѣ пе"ре"ві́рити / чи хвата́е харч'їѣ // Тре́ба прочé"стити / шобі́ не зав'ї́с'а гни́ле́ц' / с то́го пчо́ли мо́жут' погї́нути // (с.Верба Оваднівського району Волинської області)².

III. Потерча просить ім'я. Быў ѣа шче мали́м / нас коро́ви з хло́ц'ами / та коро́ви фа́йно па́сли / і ми забаві́лис'а до ве́чера // раз чу́е́ме / д'і́тіна пла́че // і чу́ти слова́ // імн'а́ / імн'а́ // ми пу́шли ѣ то́ї бук / а́йбо ні́кого нийé // ми напу́дилис'а і ско́ро погна́ли коро́ви думу́ //

Та ба́ба ме"н'ї́ роска́зовала / шо то ѣака́с' жо́на зако́нала мали́нку не"хре́шчену д'і́тіну // та то"му́ ѣ пла́кала / імн'а́ со"б'ї́ просі́ла // тре́ба было́ тот бук руко́ѣ перехре́стїти і ўпові́сти / кед' ты́ хло́пец' / імн'а́ ты іва́н / кед' ты́ д'івочка / імн'а́ ты а́н:а // (Записала Лариса Федько від Петра Головея, 1927 р.н., у с. Кострино Великоберезнянського р-ну Закарпатської області).

IV. Про Кленову суботу. У Клено́ву субо́ту це ми́ б на́че ну нас Тро́їца ми ка́жемо / це ѣ нас у́же / ну не собира́ѣмос а́ле так у́же пра́зн'їк у нас захо́д'їт так'ї́ га́рни' / пра́зн'їк / да / а пото́м це ми б на́че ѣого́ / три дн'ї́ / три дн'ї́ б на́че мї" ѣого́ так бере́ж'емо́ ж бо це і на робо́ту так де́то а́ле ж колго́сп у́же б на́че стаў да да то́го / дак би на́че і ѣдем на робо́ту а́ле ў́же то / і це так до понед'ї́лка / а у понед'ї́лок / це ў́же мї" / готóв'їмо / на бесéди б на́че так / і це мї" ѣак з'ї́демос' так у нас буў так'ї́ сус'е́д / а це цибу́л'о́ўс'к'ї колго́сп буў / родн'а́ така́ ѣ нас була́ / і сп'еву́ча така́ / і кумпан'ї́о́ншиц'а така́ / і ўсе

¹ Шило Г.Ф. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра. Львів, 1957. С. 207.

² Там само. С. 222.

чістен'ко така була ну / хот' б'едниїе но / зате / були / ўскроз' / спевак'ї" // (Луб'янка Поліського району Київської області)¹.

V. Як баба гроші лічить. *Їе у нас в се"л'ї баба Гавріліха // продала вона корову / а гроші в торбочку зав'язала // а внук Іван знав / шо баба не" вм'їє гроші і считат' / пол'їз у торбу / вз'ав ск'їл'ки там йому нада і зав'язав торбу // в'їн не" знав / шо баба хоч і не" вм'їє считат' / а такі посчитала гроші і по-своїому // вона йак продала корову / то роз'їклала гроші на табуретц'ї / йакраз вс'у табуретку зайн'али гроші // не"ре"год'а баба роз'їязала торбу / роз'їклала гроші / аж дївиц'а / м'їсто пусте та до Івана зразу //*

Іване / сто чорт'їв на твоїу голову / давай гроші //

йак'ї гроші? йа не" брав ваїших гроше"ї //

Іване! м'їсто гул'ове / ба́чиш / м'їсто гул'ове / давай зразу гроші //

та йа не" брав ваїших грошей // то ви тод'ї р'їдче гроші розклали / а с'їчас густ'їше" / того й м'їсто пусте остало" // (с. Лозоватка Синельниківського р-ну Дніпропетровської області)².

VI. Про шо м'їй д'їд розка́зував . *У мого бат'ка був д'їд, йо"му було сто дес'ат' год. Не"грамотний був. Сухар' йак на ко́мин'ї засо́хне", і в'їн його грїзе аж огон' ле"тїт', так'ї крѣпк'ї зу́би були. Бат'ко говоре" – н'ї одної сївої волосїни не" було в д'їда. В'їн ка́зав бат'ков'ї: "Д'їти, мо́же" не Ви, мо́же" Ва́ш'ї д'їти доживу́т', шо бу́де" все"їрна война́, да, і п'їд часї все"їрної воїни́ Рос'їїа бу́де" на мале́ вре́мн'а завоїована, потом одумаїц'їц'а – все своје ве́рне наза́д.*

Иш чо́го в'їн знав не" в'їдомо і сам не"грамотний був, а говорїтв бат'ко, шо ча́сто це д'їд повтор'ав.

Потом, значит', д'їд розка́зував, шо вони́ вт'їкали от пан'їв. Жилї вони́ там дес' коло Буга. Так йїх тод'ї оддавали в салдати на 25 год. Д'їдового брата́ оддали в салдати на 25 год. В'їн був на служб'ї і на його́ д'їжурств'ї но́ч'чу йакос' задавівс'а к'їн' і його́ мали за того́ кон'а зас'їкати рózками, ну тод'ї бїли. В'їн уз'ав ут'їк іс служби. А тут дома́, там, де вони́ жїли, була́ обла́ва, с'л'їдїли його́. Потом в'їн п'їд'їйшо́в п'їд в'їко́нце", котóre" їзад'ї хати, іс пѣч'ї. І в'їн посту́кав у в'їко́нечко. А ма́ти сказа́ли: "це ти" – "Це йа". "Ну, – гово́рит, – бе"ре"жїс'а, бо вже обла́ва сте"ре"же те"бе".

А в'їн спита́в: "А де на́ш'ї хло́пц'ї".

А ма́ти сказа́ли: "Їдї, п'їшли до Окирма́н".

В'їн с'удї п'їшо́в і тут, у Маїа́ках, в'їн і братї́ осталис'а. І посе"лілис' тут. Ну до с'огодн'їшн'ого д'н'а плѣмн'а ве"де́ц'а (с. Маяки)³.

VII. Про околиці села. *Знаїу йа таке́ м'їсц'а / де ў нас було́ во́зиро // ў нас жиў та́кїї пан / і па́н'а його́ йшла́ ї заблудїла / і от вона́ сказа́ла хаї ц'ої л'їс по"тонé ў во́зиру // те"пѣр у нас на ц'їм м'їсци ста́ло во́зиро / і те"пѣр у йо"му*

¹ Говїрки Чорнобильської зони: Тексти / упоряд.: Гриценко П.Ю. та ін. К.: Довїра, 1996. С. 258.

² Ващенко В.С. Полтавські говори. Харків, 1957. С. 475.

³ Москаленко А.А. Методичні рекомендації для практичних занять з української діалектології. Одеса, 1965. С. 48.

багато п'ін'к'іу // шче л'удіє старіі викопуйут' їх / нахóд'ат' і го'вóрат' / шо тут буў коліс' л'іс / а зára стáло вóзи'ро // і купáймос'а ти^епéр^нка / рíбу лóвимо // те^нпéр ше знайу йа такé м'іста / котóриі ў нас войува́ли / прохóдили дўже вилік'і воїниі // войува́ли / шче йа не^н знайу / ну мо'її прéд'іди / ну вони́ роскáзуйут' / шо тут / на ц'ім м'ісци войува́ли такіі козáк'і / пол'агло багато / л'удей // дўже кров'і багато бу́ло / мн'áса // шче зимн'á дóўго і дóўго траслáс'а в'ід л'удс'кого / в'ід л'удс'к'і кров'і / в'ід л'удс'кого ўс'огó // стримт'іла / траслáс'а зи^емн'á // йéсл'і хто їде / так вона сап'іла // і от ше ми дўже запоmn'атáли розговóри старіх л'удей // коліс' бу́ли такіе старіі л'уді / говоріли / кáже / а коліс' б'удут' зи^емн'á / ўсе / б'уде провéд'ене^н т'іл'іхвóнами / дротáми // кáжут' де ми ўсе це воз'мемо // та йогó ж не мóна нигдé ўз'áтиі // а / кáжут' / гори^нкá / зára немá чим обмотáти // а то б'уде с'в'іт дрóтом обснóваниі / йакé мóже б'утиі / де це вонó б'уде // от // а ти^епéр^нка вонó так йе / знáчиц'а // старіі д'іді нам говоріли / а ми ти^епéр^нка бáчимо / шо вонó це ўсе прáўда // у нас ше ростé такіі л'іс харóш'іі / соснóвиі / вирб'іна / котóр'іі дўже харóш'іі // водá / рáзни зéла / ўсе // у нас так йак на курóрт'і / харашó / спокóйно / мóжна вил'ікóвувац'а ходітиі по л'іс'і / по ўс'áкому л'іс'і і дўже тóже допомагáйе хто бол'іше / дўже корісно / пол'з'іт'ел'но // на р'іц'и / мóжна заго^ррáти / писóк харóш'іі / жоўті^ен'к'іі / св'іжи^ен'к'іі / мóна поли^ежáти // ў нас дўже ўс'о пре^нкрасно // лугіе харóш'і / зéла рáзни ро'стут' / грибі рáзни / ўсе ў нас йе // (Доротище Ковельського району Волинської області)¹.

VIII. З народної кулінарії. Хл'іп пичимó так // запáрим опáрку / намóчим дрóж'і // віхолоне опáрка // запусkáйим дрóж'д'áмие / пítхóде опáрка до вéчера / ўтром ўстáйимó / уч'ін'áйим т'óплойу водічкойу / п'ітхóде вонó три рáзи / п'ітхóде три рáзи // потóm м'ісимо і садóвимо ў п'ічку // п'іч надвóр'і іл'і ў кóмнат'і тáмичка ў кóго йес'т' // кíдайим кирпичá туді / кирпíч д'елáйиц'á з гнóйу с корóўйачого / висохáйе / і кíдайимо ў п'іч // прогорíт' вонó // а йа м'іс'у к'істо // зам'іс'у к'істо // на п'іч'і нагорíт' / поп'ітхóди / на скóвороди посадж'у / поп'ітхóде вонó / потóm сажáйу ў п'іч // у п'іч'і сидíт' п'іўторá ч'асá / і вит'агáйу йогó / харóшиі хл'іб вихóде (Менчикури Веселівського району Запорізької обл.)².

IX. Вз'áли нас в'ідрáзу ді Л'вóва. Ту бу́ли удéн ден'. У Л'вóв'і путрímали, а пóтім пу чутíри, пу чутíри в шарáгу і шагум марш ду Жишóва п'ішк'і. В Жишóв'і нас узбруйíли. Мўндур ми ск'éнули св'і цив'іл'ні, вуйскóв'і залужíли. Пóтім п'ішлиі в бáн'у, пувимивáлис'і дóбри і назáц'' с'і пушбирáли, так шу ж'інк'é нас ни п'ізнáли, йак прийíхали нас в'ідв'ідати з дóму. П'із'н'іши путрímали нас дв'і нид'іли в Жишóв'і, пудавáли збрóйу в р'ук'і і на пиридув'у. Прийшлиі ми на пиридув'у п'ід н'імецк'і транше́йі. Руск'éнули нас в свуйх (свóйих) транше́йах пил'нува́ти, жибиі вóрух ни дуступíў ду транше́йі. Стуйáли-сму дв'і нид'іли на йіднім м'ісци. Туді нóч'іми нас віпрувадили в дрóг'і

¹ Говори української мови: Збірник текстів. К., 1977. С. 26–27.

² Говори української мови: Збірник текстів. С. 521.

траншеї на в'ітпучінок, а дрúгих дали зноў в пэри'і траншеї пил'нувати вóруга, абі ни п'ідл'іс ду нас. Туді дали приказ, жи п'ідэму в наступл'ен'її вибити тэрмана с пól'скуї територ'її. Уск'іл'к'і в'ін бóди в'ітступати дубрув'іл'ни, ту дал'ши ни п'ідэму, тїл'ку ду гранїц'ї. Вуск'іл'ку бóди ста́виў вўп'ір, ту пирибйём йїгó с пól'скуї і з йїгó влáснуй зимл'і і візвуму нарóт в'іт пól'ск'їх пánск'їх і н'імэцк'їх фаши́стїў. І візвумулі з йармá, з фаши́скугу “дубрá”¹.

Х. Смерть пов'язує ноги. *І муй н'án'ко від'їу смерт' / колї захвор'їу // пробудїу́с'а рáно ї кáже / д'їти / до мéне смерт' приходїла // такá пán'ї ве"ліка / у кáлапї // нич не" казáла / а повйазáла ме"н'ї нóгы / і йа не мóжу ўстáти // і н'án'ко перестáу ходїти //*

пройшлó два тїжн'ї // смерт' зас' прийшла до н'óго та й кáже / розвйáзуїу тобї нóгы / бо йдеш гет //

і было так / йак онá казáла // вун встаў / помїу́с'а / побрїтвау́с'а // мáма зрáдовалас'а / шчо йому́ стáло л'їпше // ўна вїйшла з хыж'ї / пушла до сус'їд'їу / а колї верну́лас'а / н'án'ко ўже лежáу мёртвыї // (Записала Наталія Демченко у Перечині Закарпатської області від Маргарити Мандзулич, 1926 р.н.)

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К.: Вища школа, 1980. С. 37–60.
2. Біла О.С. Дослідження з українського діалектного вокалізму (квантитативно-просодичні особливості північноукраїнських говірок). Чернівці, 1974. 40 с.
3. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К., 1966. С. 39–58.
4. Залеський А.М. Вокалізм південно-західних говорів української мови. Київ, 1973. 156 с.
5. Українська мова. Енциклопедія. К.: вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. – Стаття “Вокалізм”.
6. Черняк В.С. Характеристика системи голосних фонем бойківського говору. *Питання українського мовознавства*. Кн. 4. Львів, 1960. С. 150–167.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема: СИСТЕМА КОНСОНАНТИЗМУ ГОВОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (4 год.)

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Загальна характеристика українського діалектного консонантизму.
2. Губні [б], [п], [в], [м], [ф].
3. Передньоязикові проривні [д], [д'], [т], [т'].

¹ Приступа П.І. Говірки Брюховицького району Львівської області. К., 1957. С.120.

4. Передньоязикові фрикативні [з], [з'], [с], [с'].
5. Передньоязикові щілинні шиплячі [ж], [ш].
6. Передньоязикові африкати [дж], [ч], [дз], [дз'], [ц], [ц'].
7. Передньоязикові сонорні [р], [р'], [м], [н], [н'].
8. Середньоязикова фонема [j].
9. Задньоязикові [г], [к], [х] та фарингальна фонема [Γ].

Завдання

1. Як проявляє себе сполучення губний + [j] в українських говорах? Прокоментуйте це на прикладах.

Мн'áсо, пáмн'ат', пóлумн'а, мн'а, імн'á (ім'я), с'імн'а, мн'áти, мн'áта, вімн'а та ін.; луб'а, п'ят', в'язáти, м'ясо, м'яко, пáм'ят'; лубл'а, голубл'áта, здорóул'а, бе"зголóул'а.

2. Для яких говорів характерна заміна [ф] на [х], [хв] і навпаки? Прокоментуйте це на прикладах.

Кóхта, тóхл'і, хрúкти, хвéришал, бухвéт; хв'іртка, хвартóх, хв'ігура, хвáйно, хóрма, фартóх, фунт, фáйно та ін.; фатáти, фал'іти, фіст, фіртка, форост'іна, сфат'іти.

3. Прокоментуйте перехід [т'], [д'] у [к'], [г'] у поданих нижче прикладах. Для яких говорів характерне це явище?

Г'іти, г'іука, к'іло, к'істо, ўк'ік, к'ітка, г'ім, г'істáти, ск'іў, бак'іг, г'éковати, к'імити (т'ямити), к'і"шко, жик'é (життя), тес'к' (тесть), шис'к' (шість), медвіг'.

4. Для яких говірок характерне ствердіння [з'], [с']? Прокоментуйте наведені нижче приклади.

Хтос, ш'ос, когóс, сес, як'іс, кол'іс, кудáс, коб'іс, аб'іс; хлоп'іско, кон'іско, д'іучіско, пасóвіско, стож'іско, рúск'і, пáнска, пól'ска.

5. Прокоментуйте перехід [з'], [с'] у [з''], [с''] у наведених нижче прикладах. Для яких говорів характерне це явище?

С''віт, с''міх, с''іно, с''міш'іти, з''імá, з''вір, з''іл'е, з''ір, З''іна.

6. Для яких говорів характерний перехід [шк], [жк] у [чк], [ч'к]? Прокоментуйте це на прикладах.

Чкóла, ч'кóла, чкóда, ч'кóда, дóч'ка, пр'áчка, дор'íчка, чкол'áр.

7. Яким українським говорам властиві м'які шиплячі [ж'], [ш']? Прокоментуйте подані нижче приклади.

Біж'у, мóж'у, біж'é"ш, мóж'еш, біж'ут', мóж'ут', нóш'у, прóш'у, руш'не"к, пш'енéш'ней, ш'éпка, ж'éти, лиж'éти.

8. Для яких українських говірок властиві сполучення [жы], [шы]? Прокоментуйте наведені нижче приклади.

Жыто, жыла, жыти, шыти, грóшы.

9. Яким українським говорам властиве заступлення звука [л] через [ў], [в]? Прокоментуйте наведені нижче приклади.

В'іў (віл), с'т'іў (стіл), к'іў (кіл), д'іў (діл), сóк'іў, горéў (орел), в'ідк'іў (відкіль), ваў (вал), перевáў, гóрво (горло), мáсво, кроп'іво, мовокó, гововá, повотнó, рыво, роб'іва, ход'іва, гвар'іва.

10. Прокоментуйте подані нижче приклади. Яким говорам властиві такі зміни?

Ходжу́, воджу́, са́джа, меджа́, помéджи (між), йі́джа; зéркало, звонóк, звін, звінкíй, з'урча́т', з'обати, кукуру́за; ход'у́, вод'у́.

11. Прокоментуйте вживання [p], [p'] у наведених прикладах.

Коса́р, піса́р, суха́р, вару́, куру́, зга́ру, гавару́, бу́ра, за́ра, бура́к, кручо́к, граз', порáдок, утрóх, ра́сно, расні́й, пра́сти, ца́ра, рабі́й, гора́т; прја́жа, рјасні́й, зорја́, бу́рја, порја́док, морја́к; база́р', са́хар', кома́р', багати́р', коса́р', бо́ндар', ца́р'; р'а́ма, гр'ад, квати́р'а, комо́р'а, стр'учо́к, тр'ухли́й та ін.

12. Як реалізується в різних українських діалектах фонема |j|? Прокоментуйте це на прикладах.

Пришли́, зашли́, виду́, ві́н'али; до́бри, молоді́, зелéн'і, сін'і, ве́рхн'і, ні́жн'і; жаго́н', јіволга, ју́лиця, ју́личка, Јіва́н .

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К.: Вища школа, 1980. С. 60–87.
2. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К., 1966. С. 59–72.
3. Залеський А.М. Функціональний статус шиплячих у говорах північного наріччя української мови. *Структурні рівні українських говорів*. Київ: Наукова думка, 1985. С. 52–75.
4. Українська мова. Енциклопедія. К.: вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. – Стаття “Консонантизм”.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема: ДІАЛЕКТНА МОРФОЛОГІЯ (6 год.)

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Іменник:
 - а) категорія роду;
 - б) категорія числа;
 - в) категорія відмінка.
2. Прикметник:
 - а) тверді і м'які основи прикметників;
 - б) короткі та повні, стягнені і нестягнені форми;
 - в) ступені порівняння прикметників.

Завдання

1. Прокоментуйте відмінності між українськими діалектами в категорії роду іменників.

Шкарлатин, гул'ий, палу́б (палу́ба), бараб'ий, страи́на б'іл'; жайворонка, дрозда́, орла́, мотил'а́, л'ітра, ме́тра, комба́йна, цил'індра, чу́ба (чуб), маргарі́на; тру́но (труна), пу́дро (пудра), вели́ке премо́жа (премія).

2. Прокоментуйте відмінності між українськими діалектами у формах давального і місцевого відмінків однини іменників першої відміни м'якої групи.

Вод'іе – на вод'іе, пчол'іе – на пчол'іе, коро́ве – на коро́ве, чайці́'е – на чайці́'е; рукі́ – на рукі́, чайкі́ – на чайкі́, ногі́ – на ногі́, му́хи – на му́хи, стрі́хи – у стрі́хи; зе"мли́ – на зе"мли́, свині́ – на свині́, хыжи́ – у хыжи́, газди́ни – у газди́ни, долони́ – на долони́.

3. Прокоментуйте відмінності між українськими діалектами у формі орудного відмінка однини іменників першої відміни.

Зе"мл'о́ју, свин'о́ју, долон'о́ју, ву́лиц'о́ју, гру́шоју, кру́чоју; руко́й, галаво́й, земле́й, долоне́й, ри́бой, водо́й; дорóгоу, голово́у, руко́у, свине́у, ву́лицеу, душе́у, долоне́у; земл'о́у, долон'о́у, дін'о́у, душо́у; водо́м, дорóгом, ри́бом, ма́мом, земл'о́м, дін'о́м.

4. Прокоментуйте наведені нижче форми називного і знахідного відмінків однини іменників середнього роду II відміни в різних українських говорах.

Жит': а́, знан':а́, з'іл':а, нас'ін':а, с'міт':а́, вес'іл':а, волос':а, колос':а, клоч':а; жит':е́, знан':е́, нас'іен':е, збуож':е, клоч':е, лист'е; жит'а́, з'іл'а, нас'ін'а, клоча, віс'іл'а, с'міт'а́.

5. Прокоментуйте наведені нижче форми родового відмінка однини іменників третьої відміни в українських говорах.

Со́ли, т'іни, кро́ви, о́сени, ма́сти, сме́рти, но́чи, ма́тери; сол'і, т'ін'і, но́ч'і, пэч'і, ма́тер'і, мід'і, ос'і, душ'і.

6. На основі відповідних форм іменників визначте приналежність текстів до певного українського говору.

I. Ну йаку́ м'і дон'ка звістку пачу́л'і / у субо́ту м'і ура́нци" по"ўставáл'і / і за нас пагна́л'і на рабо́ту // паиш'і м'і на рабо́ту / с'ейал'і е бурáк / а м'і у субо́ту д'ен' суб'іра́л'і на по́лу ко́чк'і / ну па по́лу суб'іра́л'і да знос'іл'і каро́укам / і знос'іл'і тї"їе ко́чк'і // а тади" ка́жут' шо шос' на Пр'ї"п'ат'і зрабі́лос'е / шос' ізрабі́лос'е / ну і шо там зрабі́лос'е / ка́жут' шо і л'уд'і паг'ібл'і / ка́жут' шо і те ї те // ал'еж м'і ж н'ічо́го н'е зна́л'і / у н'ед'ел'у д'ен' пережл'і / а ў пан'ед'елок зага́дал'і на рабо́ту на кага́тне по́л'е / дак м'і паиш'і на кага́тне по́л'е // у́же карто́пл'а ў нас бу́ла пер'ебрана / дак м'і та́мака / пр'ї"б'іра́л'і кага́тне по́л'е / салóму згре́бал'і / да це ўс'е на св'ет'і // аж пааб'еда"ўши в'ішл'і м'і с аб'еда аж паб'едаўши пр'ї"їе́хал'і вайе́н:и́е / а ба́чїм шо самал'от так'і рабї́м'і латкам'і л'ета́їе / вертал'от і л'ета́їе і л'ета́їе / а ча"го в'ін л'ета́їе // аж пр'ї"їе́хал'і вайе́н:и́е / да зме́рал'і на том гд'е м'і рабї́л'і рад'іа́цейу / і за нас да папрагóн'увал'і // ну папрагóн'увал'і / м'і паиш'і дадо́му / паиш'і дадо́му і да ве́чара / а ве́чарам у́же у пан'ед'елок адно́ вертол'отї" тї"їе кру́гі ху́тара сад'а́ца / адно́ сад'а́ца / а м'і адно́ д'е теї́ самал'от с'а́д'е / дак м'і адно́ туди" бежї́м да гл'ад'їм / адно́ бежї́м да гл'ад'їм // да ка́жем шчо йенó так'е́ / шчо йенó так'е́ / а йенї" ка́жут' н'е бої́т'ес' спец

спакóйно / отáк нам ісказáл'і / ну і спáл'і спакóйно // аж у п'ят' часóў чўйом с'і"гнáли с'і"гнáли на с'елу́ / аж бежáт' загáдуўт' / собірайт'ес' / собірайт'е дакумéнт' на тр'і" дн'і // і за нас сабрáл'і у воўтóрок / ужé м'і до дванáц:ет' часóў нáше с'елó аслабан'іл'і / н'е сталóс' н'ікóго ї дўшечк'і // (Буряківка Чорнобильського р-ну Київської області)¹.

II. Народні анекдоти. У одногó чолов'іка ж'інка булá такá / шо схóче те й зрóбит' // і надóйла чолов'іков'і чорт зна й йак // в'ін ужé не" знáйе де йійі й д'іти // вонá булá отó такá / шо все йому суперéчит' // все напрóт'ів идé // коліс' ішли воні вдвох / а чолов'ік і кáже / дивіс' / ж'інко/ отáм р'ічка гл'ібока / не" йди туді // а вонá йому нарóшне / п'іду // ну йди / та кáм'ін' хоч на шійу не" ч'іплáй / а то пот'áгне у вóду // а вонá / і п'іду / і поче"пл'у́ // ну йди по клáдц'і та хоч не" хитáйс'а // от п'ішла вонá по клáдц'і та йак захитáйец'а / та йак упадé в вóду / і бул'би не" показáлис' по вод'і // от так чолов'ік йійі избáвивс'а //

Булá такá ж'інка / шо все прóти свогó чолов'іка йде / все прóти йóго рóбит' // от прийшлóс' йійі утоп'іц'а // чолов'ік п'ішов до р'ічки йійі шукáти // отóж шукáйе в'ін своіу́ ж'інку прóти тéч'ійі / прóти воді / а л'уді йдут' та й кáжут' / шо ти / чолов'іче / рóбиш? ж'інку шукáйу // а чогó ж ти прóти воді йдеш? та вонá булó все прóти мéне йшла / то вонá й прóти воді п'іде // (село Олександрівка Золочівського району Харківської області)².

III. Про село Козац'ке. Йá ни пómн'у в йак'ім году́ булó заснóване" силó Козáц'ке". Знáчит', сначáла тут прохóдило йакéс' в'ійс'ко. До прихóду в'ійс'ка ж'іли л'уді, йак воні називáлис'а... ун'ійáти. Мáли, знáчит', воні своіу́ цéркву. Так. Це до прихóда в'ійс'ка. Потóm козáк йідéн остáвс'а і тут посилівс'а і назвáв се"лó Козáц'ким. Тут обиче л'іс був, так шо кругóm силá л'іс був, л'іс і водá, а типér нимá. Л'іс то йе, лишé далéко в'ід" силá. Л'уді в цéму сил'і зан'імáлис' хл'ібопáшиством і час'т' спикул'áц'ійейу – перипрóдажом кóний, вол'ів. Так у л'ітóпис'і нап'ісано. Це це с'в'áшченики вили л'ітóпис'. Там інтерéсно. Вонá в сил'і в кóгос' йес'т', де булó вс'о зап'ісано. Силó булó крипост'áц'ке" л'уді робіли пáнищину пом'ішчикáм. Пом'éшчик був Дерóберт, а дрúгий був граф Сабáнс'кий, пол'áки булі óба.

Ну вам трúдно розбирáти нáшу мóву? ³.

IV. При пól'скім в'ійску буў йа у Л'вóв'і при п'іхóт'і на Клипáрув'і. Пу прис'áз'і, пу трох м'іс'іц'ах пускáли вже дудóму. Вурл'уп рас в р'ік чутирнáйц'ітднэвні давáли. Пирéпустку шонид'іл'і, а на бóднім дни, то залéжит в'іт справóван'і. Пиривáжну с'в'атóчні вурл'óпи давáли. Пу хурóб'і тиш діставáлус'і вурл'уп. За дéс'іт' трóш'і купувáў б'іл'іт і йіхаў ду Зáшкува.

¹ Говірки Чорнобильської зони. С. 163.

² Ващенко В.С. Полтавські говори. С. 486.

³ Москаленко А.А. Методичні рекомендації для практичних занять з української діалектології. Одеса, 1966. Ч. II. С. 64.

Збро́йа бу́ла р'іжну́гу ро́да. Ну, так: машино́вий кара́б'ін, ку́тро́й на м'іну́ту ви́пуска́ў тры́ста п'ідіс' 'ет ку́л'. Їа ма́ў ти́ш звича́йні кара́б'ін. Бу́ў ше ба́йніт, но́хва, ку́тра́ бу́ла прим'іц' 'ована ду ку́пл'і з л'іву́ї стуру́ні, бу н'і́мц' 'і ну́сі́ли с пра́ву́ї стуру́ні. Ну, шо ш, ма́ли ше пл'е́ц' 'ак, в ку́тр'ім бу́ли фс' 'і йі́гб прибо́ри: шч'і́тк' 'е ду чі́шчин'і, па́ста, хл'і́н, су́хар'і, ручні́к, мі́лу.

Їа бу́ў пл'е́нні с по́л'ску́ї а́рм'і́ї. Нас зла́пали п'ід Ва́рша́ву́ю. Ми йшли в на́ступ, і туді́ ц' 'ілі́й батáл'і́юн нас укрузі́ли. На знак, шу нас зайн'е́ли, пуна́д на́ми пи́рийі́хаў л'і́так з б'і́лу́ю фа́нту́ю. Ну, да́л'ши, при́йшли́ нас зрив'і́дува́ли, чи хтос' ' ни ма́йї ше збро́ї, і в'і́ддава́ли дру́гим, ку́тр'і в'і́тпрува́джува́ли ду зб'і́рну́гу л'а́гру. Ми бу́ли в Жил'а́рду́в'і в Пу́ли́чї. Ті́ждін' там, пра́ўда, упи́сува́ли, л'і́струва́ли ка́ждугу пл'е́нну́гу і так ла́дува́ли на тра́нспо́рти і в'і́двузі́ли в Н'і́ме́ччину. Їа бу́ў в прув'і́нц Га́но́вир на сил'і́ у́ гу́спо́дар'і, в ба́вира. Їа ско́ру пи́рийма́ўс' 'і н'і́ме́цку́ю мо́ву́ю.

Їак хто вт'і́ка́ў ду́до́му, на ку́лі́ зла́пали, ту д'і́ста́ў трим'і́с' 'і́чні ко́нцл'а́тер в хл'і́б'і і вуд'і́. І о́пр'і́ч то́гу рубі́ти.

Їа вирну́ў в со́рук пйе́тім ро́ц' 'і ду́до́му, пу ка́п'і́тул'а́ці́ї. Спуч'і́тку́ йа ме́шкаў в л'а́гру і худі́ў зв'і́там ра́ну ду ба́вира ду рубо́ти, а ввеч'і́р прихуди́ў. Пу ро́ц' 'і нас зв'і́л'ні́ли на цив'і́л'ні́. Ка́жді́ вже спа́ў у́ гу́спо́дар'і, а́ли м'і́с' 'ц' 'і пра́ц' 'і все йі́дно́ ни мо́жна бу́лу зм'і́н'увати ¹.

V. Сватання. Це хло́пцї́ у́же́ йі́х / а ви со́бі́ бала́кали с тим хло́пци́м // той хло́пцї́ присила́йї вас до ме́ни // вот ми до́бала́куймс'а на та́кі́й то́ ве́чир // зна́ч'ит / ви^е пре^ехо́дити до ме́ни // там йа ў́же́ гото́ўї́уси / бо ма́йї́т при́їті́^е старості́^е мо́йї́ д'і́ч'і́ну бра́ти // ну та́й у́же́ там гото́ўї́ю / шо́б ку́шан'а бу́ло там // заку́ску ш тре́ба // воні́^е и прі́ї́дут з нап'і́тками // нам йі́х тре́ба на ск'і́ў покла́сти // ну і то́ді́ йа ў́же́ при́гото́ви́ла / при́йшли́^е ми до́гово́рі́лиса // і ў́же́ сва́тан'а зач'і́на́йїт // кла́ду́т на ск'і́ў / йак со́гласн'і́ мо́лод'і́ / йак по́гово́рі́ли мо́лод'і́ / зна́ч'ит / шо водне́ во́дно́го (с.Бочкі́вці́ Хотинського райо́ну Черніве́цької о́бласті)².

VI. Про історію села Пониковиця. Л'і́т то́му чо́ті́риста Па́ні́кови́ц'а пос'і́дала тры́ї́ц'ат' два господа́рства // На прис'і́лку Ко́за́ччина бу́ў гу́спо́дар замо́жний і в'і́н писа́ўс'а – на́звіско Поса́цкї́й // В'і́н ма́ў одну́ дон'ку́ і у́трї́мува́ў на гу́спуда́рц'і́ слугу́ (па́рупка) // Р'і́вно же́ в са́мо́му се^л'і́ ме́шкаў дру́гий гу́спо́дар / замо́жний то́же / там де про́жива́йїт типе́р ... / і ма́ў то́же одина́ка́ сі́на // Ро́дич'і́ п'і́сла́ли його́ же^н'ні́тис'а до то́го на Ко́за́ччине / шо́бі́ одру́жі́тис'а с па́на Поса́ц'кого дон'ко́йїу / а дон'ка́ ним по́горді́ла і ни хот'і́ла пі́ті́ за не́го за́му́ж / бо вона́ л'убі́лас' с тим слуго́йїу / шо пра́ц'ува́ў на гу́спуда́рцї́ // (с.Поникови́ця За́болотці́вського р-ну Льві́вської о́бл.)³

VII. Зустріч із потерчам. Чу́ла йа від ба́би із бу́кі́ўц'о́вої / ко́лі́ ми ма́ргу па́сли // ішли́ л'у́ди на сва́д'бу ў́ бу́кі́ўц'о́ву / йшло́ йі́х дес' се́меро / йшли́ че́рез

¹ Приступа П.І. Говірки Брюховицького району Львівської області. С. 114.

² Говори української мови: Збірник текстів. С. 345.

³ Шило Г.Ф. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра. С. 217.

л'іс // раз чу́вут' / у ко́рчах шчос' го́йкат / ксту / ксту // то д'ітіна хрест просіла // мно́го йіх было / та не ўт'ікалі / бо не бойáлис'а // кáже одін / то трéба то́му / шчо пла́че / шчос' св'ачéнойе шмáрити // у ко́го пáнтлик або шчос' св'ачéнойе йе // а у одної́ молоді́ц'і быў шу́рц або катра́н св'ачéной / ўже не памі́атам / в н'о́му ўна ходіла пáску св'аті́ти / і пуп / ко́лі св'аті́ў пáску та й катра́н посв'аті́ў // ве́ргли у курчу́ўл'а тот шу́рц та й пушли́ собі́ да́льше на сва́д'бу //

Потóму розка́зували / шчо ко́лі йшли наза́д до́му / в́же ра́но/ пушли́ поді́вити у т'і ко́рч'і / бо запамі́ата́ли / де ве́ргли катра́н / а там уже́ нич не было // бо то д'ітіна была́ нехре́шчэна / а трéба было́ йу́й іті́ до бо́жен'ка / а не мо́гла // трéба йу́й было́ св'ачéной крї́жмо // (Записала Надія Смакова від Олени Ганич, 1917 р.н., у Перечині Закарпатської обл.).

VIII. Легенда. ў же^нднóму се^л'і жы́ла ўбо́га д'іўчина / яка́ назі́вала́с'і Оле́на // вона́ була́ ду́же га́рноў і робот'áшчоў // шче ко́лі вона́ була́ малóу / то ўме́рла йі́йі ма́ма // д'іўчина сі́л'но б'ідувáла / але́ лиші́лас'і тако́ў до́броў / як і була́ // сподо́баўси́ јі́ једéн хлóпец // вони́ пол'убі́лис'і і Васи́л' ўз'еў Оле́ну за ж'і́нку // свекру́ха була́ злоў / сварлі́воў вдовóу і на кáждому крóц'і потика́ла б'ідноў д'іўчиноў // раз^с Васи́л' по́јіхаў по с'і́л' / а свекру́ха з нев'істкоў ж'і́ли жы́то ў пóл'і // доўко́ла не бу́ло н'і душ'і // свекру́ха зноў поч'і́ла сварі́ти Оле́ну // вона́ доўго́ крич'і́ла на б'ідну́ молоді́ц'у / казáла шчо та́ пријі́ла ў јі́јі ха́ту без^с прї́даного і ў злóсти ўбі́ла Оле́ну // на то́му м'ісци́ віросла́ доўга́ / струнка́ топóл'і / яка́ знамену́је му́ку молодóјі д'іўки // (Записала Карда Ирина у с.Тейсарів Жидачівського району Львівської області).

IX. Покійниця-покутниця. Жы́ла со^б'і багáта попад'á / та была́ ду́же скупá / же^нбрако́ви окрáйе^н'ц' хл'і́ба шкодоувáла да́ти // а йі́йі слў́жниц'а украде́ та да́с'т' же^нбрако́ви //

пройшо́ў час / попад'á ўме́рла // несé слў́жниц'а свї́н'ам йі́сти / а пéред нїу́ по́йаві́лас'а ма́чка // і так дру́гого дн'а / так і трéт'ого //

розка́зала слў́жниц'а л'у́д'ом про ма́чку і йедéн чолов'і́к порáдиў / заз'в'іда́й / шчо хо́че // на дру́гий дин' прї́йшла́ ма́чка / а слў́жниц'а з'в'іда́е / шчо ти хо́диш туй // а ма́чка ўпов'і́ла / йа́ попад'á / до́тл'а б́ду ході́ти / до́ки м'і не да́ш із пéрста ма́ло крóви тво́йі / чїсто́йі / не^нгр'ішнойі // слў́жниц'а вколóла м'ізі́л'ник і ка́пнула крóвїу на ма́чку // і та на́раз пропáла //

попад'á была́ гр'ішниц'оў і на дру́гому с'в'і́т'і не^н ма́ла по́койу / ході́ла по зе^нмл'і і спокúтовала́ сво́йі гр'і́хі // (Записала Наталія Демченко від Юлії Бабай, 1926 р.н., у с.Сімері Перечинського району Закарпатської області).

X. Двудушник. То́ было́ у Гор'інчові / ай́бо не за мо́йі т'áмки // йа́ сам рóдом із Гор'інчова // казáли / шо́ ко́лі ўмер старі́й Бид' / то йак вї́йшли із труно́йу за воро́та / вун пудн'áўс'а і зазві́даў / куды вы н'а не^нсетé // л'у́ди не^нре^нпуді́лис'а / одн'і́ розбі́глис'а / а дру́гі занéсли його́ до хї́ж'і // по то́му він жи́ў дис' із гуд // а че́рез гуд пушо́ў із хї́ж'і і не^н ве^нрну́ўс'а // вночі́ йаўл'áўс'а жон'і́ / казáў / обы́ го́ гл'áдали в ха́шчи //

пак йогó найшли́ // куй го хорони́ли / та пак уда́рили му в гру́ди ака́цови́ кул / бо вун быў дводу́шником // (Записали Іванна Боїшко та Марина Балажі від Дмитра Юсковича, 1920 р.н., у с.Горянах Ужгородського району Закарпатської області).

7. Прокоментуйте наведені нижче форми називного і знахідного відмінків однини прикметників чоловічого роду.

Чо́рн'її, зелén'її, бага́т'її, базáрн'її, біл'її, чіст'її, плаксів'її, ра́д'її; сі́ниї, даўні́ї, ве́рхні́ї, кра́йні́ї, л'їтні́ї, жи́тні́ї; вускéї, вухкéї, рабéї, дурне́ї, мо'ло'дéї; божазлі́ви, молоді́ї, до́бри, сосно́ви, чо́рни, га́рни, те́пли, ширóки.

8. Прокоментуйте наведені нижче форми називного відмінка однини прикметників жіночого роду.

До́бра, нова́, бага́та, сі́н'а, жи́тн'а, ні́жн'а, ве́рхн'а; молодáја, крута́ја, сл'іпа́ја, малáја, живáја, старáја; сі́на, жи́тна, ве́рна, жи́рна.

9. Прокоментуйте наведені нижче форми давального і місцевого відмінків однини прикметників жіночого роду.

До́бр'її, молод'її, сі́н'її, л'їтн'її; ста́рші, старі́, молод'ї, рідн'ї, сі́ві, біл'ї, га́рн'ї; до́брої, молодуо́ї, криву́ї.

10. Прокоментуйте наведені нижче форми орудного відмінка однини прикметників жіночого роду.

До́броју, сі́н'оју, л'їтн'оју, молодóју, старóју, га́рноју, сухóју; до́броу, молодју́, сі́н'оу, л'їтн'оу, га́рноу, білоу́, ве'лі́коу, малóу; до́бром, л'їтн'ом, сі́н'ом, га́рном, молодóм.

11. Прокоментуйте наведені нижче форми вищого і найвищого ступеня порівняння прикметників.

Моло́дчий, соло́дчий, швидчий, бога́ч:ий, корóч:ий; моло́джий, соло́джий, тве́рджий, ху́джий; добр'їши́й, тепл'їши́й, скуп'їши́й, силн'їши́й, біл'їшчий; май ве'лі́кий, май до́брый, май нові́й.

12. Прокоментуйте прикметникові форми у поданих нижче текстах. Встановіть, до яких українських говорів належать ці тексти.

I. Як готували вечерю русалкам. *Ну а це ко́жного ра́зу / це ко́жного ра́зу це / оце́ ті́жден' так / тре́ба ста́ви'ти шо н'е́бут' це м'ї ка́жем це русáлкам ве́чeр'у / на стол / на стол ста́в'імо ве́чeру / от шо не́бут' / от у нас бу́ла от корóви ў нас бу́лі / да те мо́же там чо́го не нава́ хаї́ б'ї ж молока́ поста́вила там і сі́ру ч'ї сметáнк'ї ч'ї ма́сл'еца ну шо не́бут' тако́^м поста́^{с'ім} а то мо́же йа́ ї / ну ўже забу́лас'а мо-оe ї не поста́в'іла Бог йогó зна́йе / і тако́ на ме́не напáл'ї русáлк'ї / до це / йа́ йїх не ба́ч'іла пон'іма́йте / но накот'їлисе / і накот'їли шо мин'е́ ні поверну́ца н'їшо́ не бу́ло / це пра́ўда // (Луб'янка Поліського р-ну Київської обл.)¹.*

II. Казка про двох братів. *Бу́лі два бра́ти / б'ідний і бага́тий // б'ідний н'їшо́в до бага́того просі́ти хл'їба // бага́тий брат не' да́в // а ж'їнка бра́това*

¹ Говірки Чорнобильської зони. С. 259.

каже / в'ід л'удей стїдно / шчо ти не дав бр'атов'ї зе'рна на пос'їв // давай навар'у рису горишчик / та й дам йому / хай с'їе // пос'ївав б'їдний брат варений рис і вродїла на т'їм м'їс'ц'ї ве'лика бурїанїна // прийшов б'їдний брат / побачив бурїанїну і почав плакат' // тод'ї бурїанїна стала говорити до н'ого / та й каже йому / вїрви мене і в'їдне'сї на той далєкий остр'їв і буде'ш там поки сонце не' дуже' пиктїме // послухав б'їдний брат / вїрвав бурїанїну і п'їшов на остр'їв / приходє тудї / а там золото ле'жит кўпами // набрав б'їдний брат тр'їшки золота / стало сонце прип'їкати / ве'рнув'а в'їн додому // живут' вони з ж'їнкою / багатому бр'атов'ї завїдно // п'їшов до б'їдного та й питає його / скажї / бр'ате / в'їд чого ти став багатий? б'їдний брат йому розказав // прийшов багатий додому та й каже ж'їнц'ї / давай / ж'їнко / кашу варїт' / п'їду їа по золото // наварїла ж'їнка каш'ї / пос'їяли вони / вродїла бурїанїна // вїрвав багатий брат бурїанїну / п'їшов з неїу на остр'їв // а в'їн був жадний на золото // їак побачив кўпи золота / так і припав до них / гр'їб / гр'їб / поки й сонце припе'клó та і розтопїло його там // а б'їдний брат живе' добре / вже й д'їток має // (село Єрки Миргородського р-ну Полтавської області)¹.

III. Д'їд м'їй і баба с'уди с паншчини вте'кли. *Мойа баба їак помир'али, 96 год її було, і каже": "оце їа одр'оду забул'їла первий раз". Зуби в неїї не' бул'їли, не' чим не' бул'їла і волос чорний, їак смола. Забул'їла ї помєрла. І все. Д'їд мїй і баба с'удї с паншчини вте'кли. Жїли дес' коло Бўга чи за Бўгом. Каз'али, шо пропав у їїх в'їл, а д'їд прийшов до п'ана, плаче, каже", п'аночку, в'їл пропав. А пан йому каже": "Шо ти його загнав, чи шо?". І каже": "Шож тоб'ї зробити те'пер. Наказат' те'бе тр'єба". Послав за своїми чин'овниками, т'ї чин'овники зїазали і дали п'їат' п'алок, щоб знав, їак скотїну гл'ад'їти.*

Че'ре'з н'єскол'ко вре'мн'а пан дав друг'ого вола, щоб д'їд одробл'ав за н'ого п'анов'ї. Д'їд вт'їк, бо не' м'їг одробїти за вола. Ут'їк с'удї, у Маїаки (с. Маяки)².

IV. Сини. *Вунї п'їшли дис'єтугу сєрпн'ї ду в'їйска. Ст'арший Васїл', а мул'очи і Володимїр, Ладик.*

Спуч'їтку вунї булї в Жишов'ї. Там блїс'ку буў фронт. Читвєртугу гр'удн'ї зїстаў Ладик р'анинї в л'їву н'огу рузрїўнуїу кўлийу, а дв'аїц'ат читвєртугу гр'удн'ї пумєр в Пул'шчї, в Куханїўц'ї, бр'атн'а мугїла, нумиро штїри.

Ст'арш'ї Васїл' зїстаў, забїтї в м'арц'у, читвєртугу м'арта тїс'ачу дєв'їт'сот с'орук пїєтугу р'оку, в п'оли б'оїу в Пул'шчї, в сил'ї Лїтиц'Рїбницкугу рай'ону (пув'їту) Кр'акїўскугу вуйїв'їцтва.

Їа хт'їу їїхати, забр'ати їїх с'удї, тр'умну зрубїти. Там бр'атн'а мугїла, прип'орпанї м'ожї п'їумєтра¹.

¹ Ващенко В.С. Полтавські говори. С. 484.

² Москаленко А.А. Методичні рекомендації для практичних занять з української діалектології. Одеса, 1965. С. 49.

V. Смерть у вигляді лікарки. *Каждїй дин' ѝа вертáлас'а пúзно з робóти і дúже бойáлас'а ітї самá до'мú // ѝáкос' хлóпц'і кáжсут' ме"н'і / з пóйїзда бúдут' ітї л'úди / то ѝ ти ідї з нїми // дочéкалас'а ѝа / дóки прийшóв пóйїзд // ідú і вїжу пéред собóу жо'нú з че"модáнчиком малéнким // такá / ѝак дóхторка // ѝа дúже зрáдовалас'а і стáла ѝїї наздоган'áти і клікати / айбо вонá не озивáлас'а // увїд'їла ѝа / шчо вонá ѝшла скóро / а ходї ѝїї не было чúти / н'їби была бóса // та ѝа попозе"рála / цї не іде дáхто з хїмзавóда / а колї ўбернúла гóлову / жонї вже не было вїдко // тогдї менé ўз'áли страхї / і ѝа побїгла до'мú //*

на дрúгий дин' розкáзуїу на робóт'і / шчо ѝа вїд'їла / а хлóпц'і кáжсут' / то ѝшла смерт' // лем унá ѝшла у бóл'ниц'у // у то'тú нуч умéрло ў бóл'ниц'і трóйе л'удїї // то смерт' ішла за ними // (Записала Наталїя Демченко від Маргарити Мандулич, 1926 р.н., у Перечинї Закарпатської області).

VI. Мати-покійниця приходить до дитини. *Умéрла жонá та лїшила малéнку д'ітїну // годувáли д'ітїну кóз'ачим молокóм / айбо д'ітїна дúже плáкала // та мáти помéрлої вїд'їла / ѝак ѝїї дон'кá / все было запéрто / і двéр'і не втвар'áлис'а / приходїла загур'áти д'ітїну // даст' д'ітїн'і цїц'ку / і д'ітїна замóвкне //*

ходїли до ворóжок / обї перестáла ходїти // ѝак поворожїли / та бїл'ше не приходїла // (Записали В.Варга і О. Бібікова від Ганни Бак у с.Горянах Ужгородського району Закарпатської області).

VII. Про своє життя. *Дв'і д'їчїнки мáла / áли поховáла // а ѝе ше два синї // (що роблять?) ѝїдén у колгóсп'і у / ѝа ни мóжу сказáти / забúла ѝак в'їн / шо в'їн сидїт у тїм // да / да // бугáлтур // а молóдч'її в'їн соб'ї на ц'ї воїн'ї ѝаг буў / так і зостáўс'а / ожинїўс'а там / ѝогó нїмá тúтки нáв'їт' у спїсках уже / з'н'áтїї в'їн з учóту // бу в'їн вже двáц'їт' с'їм гот / чи шо / ни ўдóма / син / у сїна ѝе тóжи двóїи д'їтїї / ўже в'їн дáўно // а ѝа самá ўже // там сполóла / а то посїд'їла / то шо ѝа ўже ни мóжу н'їчóго / н'їчó ўже ни мóжу // ѝак м'їн'ї б'їл'ши ўже в'їс'їмдис'áт гот / то шо / ѝа ў пóли ни п'їду / а ўдóма кóло чóго мóжу там п'їдмéсти / то сполóти / помалéн'ко вїїшла походїла / посїд'їла ї ўс'о // тїї / шо ж ѝа ўже мóжу ў такїх л'їтáх // (Бирлівка Бершадського району Вінницької області)².*

VIII. Уривки з розповідей. *Д'їти розїшлис' / а ми тепér зостáлис' удвóх т'їко // ѝа т'їко два гóди ўчїлас'а / два гóди т'їки ўчїлас' / а то бáт'ко застаўл'áў пáсти та не булó колї тод'ї / учїц'а // то булó / ѝа с'їдáїу / мáти там / мáчуха с'їдáїе пр'áсти / і сéстри стáри'ї а ѝа с'їдáїу ўрóки ўчит' // ѝа ўрок вїўчу / тод'ї л'áгáїу спат' / а брат / мáчуха прийшла / такїї сáмїї ѝак и ѝа / то брат / булó / л'áгá спат' / не хóче ўрóк'їў учїт' // на дрúг'її ден' / тод'ї вихóдим ми ў шкóлу / ѝогó бїут' по долóн'ї л'їн'éїкоюу / такá чут' не мéтер*

¹ Приступа П.І. Говірки Брюховицького району Львівської області. С. 115.

² Говори української мови: Збірник текстів. С. 406.

л'ін'єйки / його бйут' // а менє ўс'ігда хвал'ат' / бо йа / кáждий раз урóк віўчу // і так прохóдило / потóм так і віросла // у пєрв'ім і ў дрўг'ім грамáтика булá / це побóжескому / закóн бóжий / украї́нс'ка мóва / грамáтика мóжи / ну буквáр то грамáт'ика // (Теклине Смілянського району Черкаської області)¹.

ІХ. Легенда. Буў жі́дєн чолов'ік / шчо дўже лáјаўс'а // і до ж'інки / і до д'ітєй / і до худóби / і до ўс'óго // почнє розви́дн'áтис'а / то ўже ж чу́ти // а шчо́б ти сказі́лос'а / а шчо́б тоб'і пови́лázило / не^нхáй тоб'і трáс'ц'а // гирж'і б ти најіўс'а // а ў тóму сил'і та буў такий / шчо знаў / коли і в яку годі́ну мóжна сказáти / а в яку ж н'і // не раз памн'атáў / шчо́б не лáјаўс'а // ој / ти долáјес':а / чолов'іче // лиш за гóлову озмєс':а / та б́уде п'ізно // а тої кудóју хóдит' / тудóју лáјец':а // жі́го крїки ус'ім докўчили // соўс'óм р'ідн'á замўчи́лас' // та ж лáјнуўс'а жі́дєн раз ў таку годі́ну // шчо́б тоб'і пови́лázило // а сус'ідов'і об'і óц'і ж пови́лázиле // ну ж нехáй вонá тоб'і сказі́ц':а оц'á лáйка // (Записав Кордонєць Олександр у с.Крикливець Крижопільського району Вінницької області).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К.: Вища школа, 1980. С. 87–116.
2. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К., 1966. С. 73–92.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Числівник.
2. Займенник.

Завдання

1. Прокоментуйте подані нижче форми на означення числівника один.
Одін, одна, одно; адін, адна́ја, адно́је; једєн, јідно́, јідна́; одєн, одін, удєн, једін, йдєн.
2. Прокоментуйте подані нижче форми на означення чисел другого десятка.
Одинáц'ат', одинáц'іт', одинáц':ат', одинáдц'ат'; динáд'ц'ат', динáц'ат', дванáц'ат', чотирнáц':ат', с'імнáц'ат'; одинáц'ат', одинáцет', ади́нáцет', адинáц'ет', вос'імнáц:ат'; одинáцит', одинáц:ит', одинáц'іт', тринáцит', тринáц:ит', тринáц'іт', штирнáцит', двáцит', двáц:ит', двáцит'.
3. Прокоментуйте подані нижче форми на означення назв сотень.
Двіста, двáсто, двáсту, двісто, двіст'і, двісц'і, трісто, тріста, шті́ристо, шті́риста, пјєт'сто, пјєтсóт, ші́стсто, шіс'ц'сóт, с'імсто,

¹ Там само. С. 421.

с'імсто, віс'імсто, віс'імсот, дэжет'сто, девітсот, дэвіцот; дваство, двісто, двіста, трісто, тріста, чотырысто, чотырыста, п'ят'сто, п'ят'сту, шіс'сто, шіс'сту, шістўў, шіста, с'імсто, с'імсту, с'імста, с'імстўў, вўс'амсто, вўс'імсту (вўс'амсту, вўс'амсто), вўс'ўмстўў, дэўжат'сто, дэўжат'сту, дэўжат'стўў.

4. Прокоментуйте подані нижче форми дробових числівників.

Піўдруга, пўўдруга, пўўдруга, піўтрет'а, пўўтрет'а, пўўтрет'а, піўчетверта, піўп'ята; піўтора, піўтрет'і, піўчварта, піўп'іта, піўше"ста; піўтрет'а, піўчетверта, піўшеста...

5. Прокоментуйте подані нижче форми особового займенника.

Він, вона́, вонó, воні́; вуон, вуин, вуен, вуін, јон, ванá, вона́, ванó, вонó, вані́, воні́; він, вона́, вонó, воні́, вўн, вын, овін, овўн, овўн, она́, онó, оні́.

6. Прокоментуйте подані нижче форми питальних займенників.

Хто, кто, тко, ко (наз.в.), на кóму, ў кім, на кум, на кўм, на куом, на ком (місц. в); шчо, шо, чо, што (наз.в.), на чóму, ў чім, на чўм, на чом, на чуом (місц.в.).

7. Прокоментуйте подані нижче форми вказівних займенників.

Цей, ц'а, це, ц'і, той, та, те, т'і; сей, с'áја, сэје (с'óје), сіје, сіји, той, тáја, тóје, тéје, тїје, тїји, гэтой, гэтаја, гэтоје, гэта, гэто; цей, ц'а, це, ц'і, той, та, те (то), оцéй, оц'á, оцé, оц'і, отóй, отá, отé (отó), от'і, тот, тотá, тотó, тот'і, сей, с'а (с'е), се, с'і, сес'á, сис'á, с'іс'á, сесá, сесé, сес'і, антóт, гинтóт, антотóт, гинтотóт.

8. Прокоментуйте подані нижче форми присвійних займенників.

Мóго, мойóго, свогó, свойóго, твойóго, мойéйі, твоéје, свойéйі (род.в.), мойéйу, твойéйу, свойéйу (ор.в.); мій, мі, твій, тві, свій, сві (наз.в.), мóго, твóго, свóго, мóйі, твóйі (род.в.), мóму, твóму, свóму, мóйі, твóйі (дав.в.), (з) муї́м, твуї́м, свуї́м, мóйоў, моў, мóйом (ор.в.); мéйі, твéйі, свéйі (род.в.), мéйу, твéйу, свéйу (ор.в.), на мéйі, на твéйі, на свéйі (місц.в.); мóго, мóйого, твóго, твóйого, свóго, свóйого, мóйі, свóйі (род.в.), мóму, мóйóму, свóму, твóйóму, мóйі, мóйўй, свóйі (дав.в.), мóйóў, мóйéў, мóйóм (ор.в.).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К.: Вища школа, 1980. С. 116–126.
2. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К., 1966. С. 73–92.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Дієслово:

- а) форми інфінітива;
- б) зворотні форми дієслова;
- в) особливості вираження часових форм;
- г) особливості вираження способових форм.
- д) дієприкметник, дієприслівник.

2. Прислівник.

3. Службові частини мови.

Завдання

1. Прокоментуйте подані нижче форми інфінітива. У яких українських говорах вони вживаються?

Іті, гребті, сонті, хронті, реўті, рості, спасті, тр'асті, везті, весті, несті, месті; ходіт, хадіт, робіт', рабіт', писат', ходіт', писат'; дут'і, гнат'і, ход'іт'і, рабіт'і; печі, стрічи, помочі, бічи, мочі, течі, нести, вести, від'іти, знати, ревати.

2. Прокоментуйте подані нижче дієслівні форми 1-ої особи однини теперішнього часу. До яких українських говорів вони належать?

Ход'у, крут'у, воз'у, нос'у, сид'у; ходжу, воджу, лечу, прошу, ношу, кошу; сиджу, віджу, сижу, віжу, вержу, печу, пеку; читаю, знаю, маю, даю, даю, читаю; воджу, вожу, важу, хожу, хажу, кошу, кашу.

3. Прокоментуйте подані нижче дієслівні форми 2-ої особи однини теперішнього часу. До яких українських говорів вони належать?

Дасі, жісі, відповісі; дасіш, жісіш, повісіш; жіш, даш, повіш, жіш', даш', повіш'; жіс', жіс'', дас', дас'', повіс', повіс''; знаш, думаєш, слухаєш, рубаєш, читаєш.

4. Прокоментуйте подані нижче дієслівні форми 3-ої особи множини теперішнього часу в різних українських діалектах.

Спл'ат', йед'ат', сид'ат', бежат', ходет', носет', косет', курет'; ход'ут', вóz'ут', нós'ут', рóбл'ут, пól'ут'; мýс'ит, мýс''ит, кóс''ит, с''мітіт, трáтит, борóнит, рóбийет, говорійет, говорут, кúрійет, кúрут, сúшут; хót'е'', рóбл'е'', хáде'', принós'е'', дéрж'е''.

5. Прокоментуйте подані нижче дієслівні форми майбутнього часу недоконаного виду, що зустрічаються в різних українських діалектах.

Бúду ходіт', бúдеиш возіт', бúде спат', бúдем йіехат'; бúду робіу, бúду знау, бúдемо митáли, бúдите с''нівáли, бúдут кричáли, бúду д'ійоу; мéмо ходіти, му робіти, меш йісти, метé іті, ме сёрдитис'и; бúду робіти, бúду косіти, бúдут гл'áдати, бúдеме вечёр'ати, бúду говоріти, бúдеме ігрáти.

6. Прокоментуйте подані нижче форми дієприкметників, що зустрічаються в українських говорах.

Завед'аний, підвед'аний, простуд'аний, покрут'аний, сплет'аний, вімолот'аний, прос'аний, квас'аний, зробл'аний, зл'іпл'аний, полóмл'аний; змóлутий, розмéлутий, забратий, роскóлутий, закóлутий, вітсунутий, загóрнутий; дарóваний, кра́шений, за́мкнутий, запе́ртий, попл'існ'ілий, здыхлий.

7. Із наведених текстів доберіть дієслівні форми і прокоментуйте їх.

I. Про свято Андрія. *Андрéйя / Андрéйя в'ї зна́єте м'ї йак / збира́лис'а то́же / тоді́ ўже м'ї збира́йемо́се / ол'е́йї / от гл'а́н'те по́сне ма́сло бо ви на ол'е́йї не те о у нас кол'іс' же л'он с'їйали / і с'е́мїа / он ми ўже потро́ху / у ма́ток про́с'імо ж / то́го ж с'е́мїа / зб'іра́йемо́се / у́же / посу́ши́м його́ тоу́че́мо його́ забі́ємо його́ / пампу́шк'ї неклі́ да бл'іва́ли да / да хло́пц'оу́ годовáли да це таке́ ў нас бу́ло / оце́ на т'ї́ї Гандрéйї // (Луб'янка Поліського району Київської області)¹.*

II. Про ледачого чоловіка. *Ж'інка й чолов'ік жили́ // ж'інка бу́ла робот'а́шча / хоро́ша / все робі́ла до́ма // а чолов'ік шчитáвс'а за дурн'а / н'ічо́го не^н пон'іма́в // от ж'інка нава́ре йі́сти / поста́ве в п'іч / в'ін повит'ага́йе / по́йіст' і ка́же не^н пон'іма́йу / шо там і бу́ло // тоді́ ж'інка / шоб ві́в'ірити / чи в'ін дурний́ вз'а́ла зварі́ла боршчу́ і вкі́нула туди́ котá / а сама́ набл'уда́ за ним // в'ін ві́т'аг боршч / зра́зу порі́вс'а / до мйáса // ді́виц'ц'а до мйáса і ка́же / що ж вонó таке́? кув'ї? но́ги крив'ї // кудкудá? но́ги не тудá // це / ка́же / ма́буд' киц'-киц' // ну це хай тоді́ ж'інка зз'іст' // ж'інка узна́ла / шо в'ін не дурний́ / в'ін поча́в тоді́ робі́ти (Село Базилевщина Машевського району Полтавської області)².*

III. Йідно́гу ра́зу жиу́ д'ім і ба́ба. *Вуні́ ма́ли йідно́гу сїна. Той син буу́ дужи́ пустий́. – Іді́ то́гу сїна завизі́ в л'іс, – ка́жси ба́ба. В'ін вз'еу́ йіго́ і п'ішли́ ду л'іса. А син суб'ї́ набрау́ по́п'ілу і сїпау́ за д'ідувими с'л'іда́ми. Д'ім йіго́ там зіста́виу́ в л'іс'ї, а сам п'ішоу́ ду йідно́гу дє́рва і прив'ізау́ до́шку. Та до́шка калáтала. Син думау́, шу́ йіго́ д'іду рубáйї. А д'ім п'ішоу́ дудóму. В'ін чика́йї, кулі́ д'іду прійїди́ ду не́гу, в'ін чика́йї, а д'іда ше нима́. В'ін п'ішоу́ ду то́гу дє́рива, а́ли д'іда ни бу́лу. То калáтала до́шка. І в'ін п'ішоу́ пу ті́м с'л'іду́, куді́ в'ін ішоу́ з д'ідум і лишáу по́п'іу́. В'ін прійшоу́ дудóму, а ба́ба ду д'іда ка́жси: – Йак ти, д'іду, сїна зав'їу́ в л'іс, шу́ в'ін назáт прійшоу́? Туд'ї ба́ба ка́жси ду д'іда: Визі́ йіго́ ше рас в л'іс. Д'ім сїна зіста́виу́ в л'іс'ї, а сам п'ішоу́ дудóму. Туді́ д'ім йіго́ дужи́ далéку зав'їу́ в л'іс; в'ін в́же заблуді́у і ни знау́, де йіго́ д'ім. В'ін стуйі́т і ді́вис''ї, йде пán'ї. Йіго́ та пán'ї пита́йїс'ї: – Шо ти ту рóбиш? А в'ін ка́жси: – Минé д'іду зав'їу́ в л'іс, йа ни зна́йу, кудá йти дудóму. Та пán'ї ка́жси: – Худі́ ду мє́ни, w мє́ни б́диши́ служі́ти. І вуні́ п'ішли́ ду пánинугу до́му. Ф то́йї пán'ї бу́ла дучка́. В то́йї пán'ї в́же ма́ли б́ути христї́ни. І вунá ка́жси ду сво́йї д'їучини: – Йа п'іду́ за го́с'т'їми, а ти вуз'мі́ то́гу хло́пц'ї, шу́ йа йіго́ привéла з л'іса і йіго́ спичéш. І вунá так зрубі́ла. І ка́жси ду не́гу: –*

¹ Говірки Чорнобильської зони. С. 257.

² Ващенко В.С. Полтавські говори. С. 484.

С'їдаї на лупату, йа тибé б́ду вузіти. Той хлóниц кладé р́ку, а панина дучка́ ка́жи ду нéгу: – То ни так. А в'ін ка́жи: – А ну, пукажі мин'ї. Йа б́ду тибé вузіти, а пóт'ім ти минé. Панина дучка́ с'їла на лупату, а той хлóниц йїї вк'éнуў w пйец і йїї там заткаў, а сам дівис'ї, чи де нима́ висóкугу д́рва. В'ін зубáчиў і пул'їс на те д́рву. Віл'їс на сам чуп і д́вис'ї, чи ни йде пán'ї з гóс'т'їми. А в'ін сиб'ї д́майї: “Минé б́ла би спиклá та д'ї́чина”. Та пán'ї йде і загл'їдаїи ду пйéца, бирé і нисé гóс'т'їм ду хáти йїсти. А в'ін з д́рва ка́жи: – Ви ни йїстé муїé мн'éсу, ви йїстé свóйї дучк'é. Тудї вс'ї гóс'т'ї пувил'їтали і зач'éли крич'éти і зач'éли зр'їзувати д́рву. І вунї в́же зр'їзали те д́рву. Вунó в́же литїт на д'ї́. В'ін д́вис'ї, литїт три ѓс'ц'ї. В'ін ка́жи ду п́ришуйї ѓск'ї: – Вуз'мї минé і занисї ду мóгу дóму. Та п́рша ѓска ка́жи – Тибé най та др́га бирé. А та др́га ка́жи: Най тибé трéта бирé. Та трéта б́ла мéнша в'їт тих двох. І та трéта йїгó вз'éла на свуйї крїла і пулит'їла ду йїгó дóму, і пулужїла йїгó на йїгó хáту. А в хáт'ї д'їт та бáба гувóр'їт: – Де наш син? Бáба і д'їт тудї пиклі пиругї. І бáба ка́жи ду д'їда: – Тиб'ї пир'їх, мин'ї пир'їх. А той хлóниц ка́жи: – А мин'ї?

А д'їт вїйшуў с хáти і ка́жи: – Хто-то мин'ї пукриўл'éйїс'ї. І пішóў зноў ду хáти. Бáба зноў ка́жи: – Туб'ї пир'їх і мин'ї пир'їх. А йїгó син ка́жи: – А мин'ї? Д'їт рузслóстиўс'ї і вїйшоў на дв'їр. В'ін йїгó зубáчиў і вз'еў йїгó ду хáти. Тудї бáба йїмú дала пируг'їў. І д'їт ка́жи ду бáби: – В́же йїгó н'їгди ни б́дим виган'éти с хáти, в'ін в́же пупрáвис'ї¹.

IV. Мрець приходить за окулярами. У мóйейї р'їдної се"стры помér чоловік // дес' чéрез сóрок дн'їў він йавїўс'а йїй у сн'ї і сказáў / мар'їйко / прине"сї ме"н'ї очкї / бо не вї́жу газéты читáти // айбо вонá подумáла / шчо то так / прóсто сон // айбо він йавїўс'а йїй і на др́гу н'їч / і на трéт'у // і тогдї вонá пішла до ворóжки // а ворóжка порáдила віднéсти очкї на могїлу йогó // се"стрá так і зробїла / пішла на цвїнтар і поклáла на йогó могїлу йогó очкї // і бїл'ше до нéйї не приходив // (Записали І.Гормашова, Н. Гриценко, Г.Полякова від Марїї Павлик, 1922 р.н., у с.Горянах Ужгородського р-ну Закарпатської області).

V. Про вовків. Йїхаў хаз'айїн з Устéлуга / з гóруда знáчит' // а ў́же ніч булá п'їзна // ну áли ш ту дéвиц'а с'н'їх // у с'н'їгóви знáчит' бо земóйу / сан'мé йїхаў // дéвиц'а / то в'ін такї сам роскáзуваў той хаз'айїн / шос' чурн'їйї // кúпа такайя // в'ін дуїїдж'éйї / а то тéйї / вуўк'їў гун'á / кулé"с' називалáс'а гун'á // йак вунé" за нем пустéлис'а / а в'ін маў кóн'ї дóбр'ї / йак в'ін тéйї кóн'ї приж'éў / то вонé вот / вот на в'їс' / на сáн'ї скакáти / вот / вот скóчити // і гнáли за нем з Йїзува / там силó / то Йїзуў / знáйїти де / аж ду Лúдина / аж йак уйїхаў ў силó / і туд'ї ў́же йумú / знáчит' / ў сил'ї ў́же вунé нима́ли такóго р́ху / а ў пól'ї то булі б йогó ни знáйу шо зрубéли йатбé повискáкували на сáн'ї / áли вунé йогó хт'їли здóрово / ну в'ін зл'акáўс'а / то дв'ї нид'їл'ї слабїй лиж'éў /

¹ Приступа П.І. Говірки Брюховицького району Львівської області. С. 124.

так зл'акаўс'а здоруво // (Лудин Володимир-Волинського району Волинської області)¹.

VI. Я була третя. *Йе w мéне" дочкá нир'ідна, у них д'итій нима́йе. У мéне" було пйат' д'эвочок, помёрли wс'и, а син буw з двáц'ат' пёршого рóку, в'ін зак'інчиw шкóлу на wчítил'а, а потóм йак войнá почáлас', так йогó забрáли у шкóлу і вийшов мláдшим лейтенáнтом і з бойцáми на фронт і wбítий у сóрок фтóр'ім рóц'и. Чo'лув'ик помёр у трíц'ат' фтóр'ім рóц'и.*

Йа бóла трéта свóму чо'лув'иков'и. Ну то й то бóли йогó ж'інкí кóзи та й п'ишли w лóзи, а йа wже в'иwц'á і дойхала йому к'иц'á (Село Козацьке)².

VII. Оранка. *Д'илíлас'а зимл'á на три руц'и у^однá рукá – то булá узим"нá – жé"то / пше"ни́ц'а//. Дрúга рукá / то булá йар"нá: йачм'ин' / гувáс / гурóх, саче"ви́ц'а /, а тра́"т'а рукá – пáринина//. Зустáвили такій вiг'ин / шчубi гнáти чá"риду на пасовiс'ко//. По бокáх с'йяли прóсо / грá"чку / картóхл'и садiли//. Йак збирóт узиминó / тод'и худóба йдá" пáстис'а на стáрин'а а пáринину зачинáйут гурáти п'ид узим"нó// Де стáрин' была / гóрут на йаринó//. Пáри'и зибл'ёт' / а путiм скурóд'ит' і в'итсипáйут/ то вже пiд нас'ин'и//. Йак пус'йут – рукáми рускидáли – туд'и бóрунами скурóд'ит' і вже рустé//. Жé"то схóди за шти́ри-пйат' днiў/, а пше"ни́ц'а с'им – в'ис'им ден'//.*

Сходи жé"то чирвоно / шче"ни́ц'а зилá"но//. Пирáт Питрóм/ або пу Питр'и/ йат вжа твирдóйе зáрну/ начинáйут ж'ети//. Закiм зачнóтс'и жнивá/ то пáри'и впóрайут с'ину//. Кáждий гуспóдар мáйи с'инóжит' / а б'идн'иш'и не" мáли і бугáтуму кусiли//. Снупi клáли в п'йóкóпки / абó пу в'ис'имнán'ц'ит' і то с'и називáло мéндл'и// (с.Скоморохи Сокальського району Львівської області)³

VIII. Смерть у вигляді пса. *Йа вiд'ила смёрт' / колi-м была малóу // муй молóдший брат дóже хвор'йу// до нáшої хыж'и зойшлис'а л'уди / думáли / же шчо робiти// йа стóйáла в кóхни і увiд'ила/ йак до хыж'и зайшóу ве"лiкый б'илий пес/ такiй бундáтий// йа зáчала гóйкати/ пес зайшóу до хыж'и// а мáмка ме"н'и кáжут' / нийáкого пса нийé// в'iд"ки бы вз'áўс'а// ўни нич ни вiд'или/ а йа вiд'ила// то была смёрт' / і брат ўмер у той час// (Записала Наталiя Демченко у Перечинi вiд Маргарити Мандзунич, 1926 р.н.).*

8. Прокоментуйте подані нижче прислівники. У яких українських говорах вони вживаються?

Снóчи «учора ввечерi», сун'голóв «стрiмголов», тáмки, тáмка «там», туй, туйки, туйка «тут», «сюди», увóросi «разом, гуртом», увéчiр, увéчiр' «ввечерi», фáйно «гарно», «добре», фурт «постiйно», ч'ёсом, ч'исом «iнодi, iнколи», чiсто «зовсiм, цiлком», цáлком «цiлком, зовсiм», боййé «справдi», вiдки «звiдки», вiт:и «звiдси», безóвно, бизiвно, бизiвно «справдi», вiт:ák «потiм,

¹ Говори української мови: Збірник текстів. С. 38.

² Москаленко А.А. Методичні рекомендації для практичних занять з української діалектології. С. 65.

³ Шило Г.Ф. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра. С. 207–208.

пізніше», *гентам* «там, ось там», *гет* «геть, зовсім», *даві* «дуже рано», «сьогодні вранці», *добраз* «відразу», *доста* «досить», *нініка, нін'ка* «сьогодні», «зараз», *нарік* «наступного року», *омкно, омно* «прикро, сумно, незручно, ніяково», *пін'аво* «повільно», *перédше, перétше* «раніше», *взадус', назадус', взадгус'* «назад», *добрі* «гарно, приємно; добре», *вергом* «кидком», «безладно», *кiвером* «перевертом», *л'онтom* «без догляду», *ободом* «натяками», «манівцями», *чвóвгом* «юзом, поповзом», *пóпасом* «попаски, пасучись на ходу», *стáтком* «багато, рясно», *тумаром* «раптово», «зненацька», *цупашém* «під конвоєм», *стóрдзом (стóрцом)* «сторч».

9. Випишіть із діалектних словників по 10 прикладів службових частин мови і порівняйте їх.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К.: Вища школа, 1980. С. 126–151.
2. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К., 1966. С. 92–107.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Тема: ДІАЛЕКТНІ ГРУПИ І ГОВОРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. ПОЛІСЬКЕ (ПІВНІЧНЕ) НАРІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (4 год.)

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Дослідники поліського наріччя.
2. Особливості поліського наріччя української мови:
 - а) фонетичні;
 - б) морфологічні;
 - в) лексичні.
3. Особливості західнополіського говору:
 - а) фонетичні;
 - б) морфологічні;
 - в) лексичні.
4. Особливості середньополіського говору:
 - а) фонетичні;
 - б) морфологічні;
 - в) лексичні.
5. Особливості східнополіського говору:
 - а) фонетичні;
 - б) морфологічні;
 - в) лексичні.

Завдання

1. Із “Словника поліських говорів” П.С. Лисенка та “Словника західнополіських говірок” Г. Аркушина випишіть п’ять власне лексичних, п’ять лексико-семантичних, п’ять лексико-словотвірних, п’ять лексико-фонетичних діалектизмів і поясніть їх значення.

2. Визначте тип діалектизмів (власне лексичні, лексико-семантичні, лексико-словотвірні, лексико-фонетичні).

Абл’ога “цілина”, агніще “вогнище”, бал’уха “пустунка”, бережнік “лісник”, бир’ашка “вівця”, бізкій “близький”, буч’ок “вулик”, бушель “чорногуз, бусол”, варг’олія “жоржина”, вильг’ота, вільг’ота “пільга”, вильх’а, ильх’а, ольх’а “вільха клейка”, в’улий, в’улій, улей, улень “вулик”, греч’уха “гречка”, гузд’іка “гвоздики”, жол’удок “шлунок”, зерц’ало “дзеркало”, капелюш “капелюх”, києх’і, киях’і, кілях’і, кіях’і “кукурудза”¹.

3. У наведених нижче діалектних текстах виявіть діалектні риси, що характеризують західнополіські говори.

I. Про татарську навалу. *Муої с’й’окор роск’азуваў // бул’і тат’ариї / лові’л’і л’уд’ей // а одна молод’іца з д’ет’ам т’ек’ала од тат’ароў // ос’д’ека наже’нут // вона посад’іла д’ит’а на ст’езциі да ‘уломала кал’іну і дал’а йому / заб’авіла його // а кол’іс’ та кал’іна бул’а в’ел’мі’ сол’одка // та ж’онка заб’авіла д’ит’а / а сам’а ўт’екл’а // і так йей’е жал’ опан’ула / і так вона плаче за т’ім д’ит’ам / і ўсе ту кал’іну кл’а’ен’е / і тому кал’іна ст’ала г’оркайа / закл’ел’а йей’е ж’онка та // а ў Бегун’іе / ка’жут / бул’і тат’ариї увос’ен’іе / на д’ед’і / хаз’айін при’гот’ові’ўса к д’ед’ам / а тут тат’ариї на к’он’ах / а л’уд’і поб’егл’і ў л’іес // а ў л’іес’і бул’о ур’очи’шче / ‘у’окн’ішча / там так’іе бул’і кад’об’іниі / л’уд’і захов’ал’іс’ / а тат’ариї н’е зн’ал’і і з т’і’мі’ к’он’мі’ потоп’іл’іса // оз’д’е ў нас ур’очи’шче йе зач’уман’е / у л’уз’і хат’ішче / і с’огон’і знат’ / шо х’ата кол’іс’ бул’а // там жи’ў чолов’ек із ж’онкойу / маў д’ве соб’акі’ пої’ехаў тат’ариін л’уд’ей шук’ат / а вони с’ед’ат’ / вона ба’ч’іт тат’ариїна / а чолов’ек н’е // тат’ариін пуд’іежд’айе і показ’ує й’юї’ мей’ечок з’олота // вуон хот’іеў чолов’ека забр’ат // ж’онка ба’ч’іт з’олото і н’е вук’азує тат’ариїна / в’он уз’аў чолов’ека / з’йаз’аў // а т’уої пр’ос’іт’ / даї мен’іе помол’іц’а б’огу // ка’же / во їм’ен’е оц’а ї с’і’на цу / цу / н’а:// тат’ариін д’умає / шчо тої мол’іц’а / аж соб’акі’ поч’ул’і і порвал’і тат’ариїна // тоді’ т’уої чолов’ек уби’ў тат’ариїна і ж’онку і р’азом закоп’аў їїх // (Селезівка Овруцького району Житомирської області)².*

II. Про Лесю Українку та сім’ю Косачів. *Про Косач’іў розк’азувати? Косач’і булі г’арн’і л’уди // булі г’арн’і так’і л’уди / син’іў два бул’о / одін буў сам’ий найст’арш’ий М’іша / от / а дочка бул’а Л’іл’а і Ол’ес’а / Кс’ана / їїх штір’і бул’о / Д’ора / пр’аўда / ше // штір’і їїх бул’о / ну / то М’іша хар’ош’ий буў чо’лов’ік / т’іко так же зар’ан’а в’ін ум’ер / пок’інуў шос’ там п’ару дит’і’ей’ / о / а К’осач тої ше доўго жи’ў // Кс’ана то ўже не знай’у де / а Л’іл’а то маі’бут’ уже пом’ерла // бул’а крив’а на н’огу вона / і Л’ес’а бул’а / вона на н’огу бо’л’іла / вона ўсе*

¹ Лисенко П.С. Словник діалектної лексики середнього і східного Полісся. К., 1960. С.23–95.

² Говори української мови: Збірник текстів. С. 76–77.

ўрэмн'е на нoги бo'л'іла шoс' // тo вoні дўжe / дўжe / вoні мaли co'б'і / тaкў пр'іўл'єг'іў з л'уд'мí // і дeр'євo дaвaли / ў іїх бoлo л'ісу бaгaц'кo / зимл'і бaгaц'кo / вoні дeр'євo дaвaли л'уд'ам нa стрoїк'і / нa ўce / ўce/ тaк хoрoшe з л'уд'мí пxoдилиc'а і дoбр'і вeл'ми бoл'і / тaк'іх бaт'к'іў мaлo бoлo / шo йaк вoні // a Oлeс'а Укpaїнкa / вoнa тaкжe нe бoлa / дoрoслa дo cвo'їїх л'іт і пoшлa ў cвo'їў дoрoгy ўжe ў писaт'єл'і / тo ўжe тaк / вoнa пр'ийдe чaсoм тaк'і нa р'ік рaз / пр'ийдe дo cвo'їїх бaт'к'іў c'удa / тo вoні тaк хoрoшe / хoрoш'і л'уд'їe бoл'і і ўce // н'є / прoстo тaк / y вac хaт'и нeмaйє / пoшл'і / oт / бaри'н / тaк тo і тaк / нeмa з чoгo хaт'и пocтaв'ити / нeмa зв'ітк'и дeр'євa кyп'ити / і вoні л'уд'ам дaй'ут' / дaй'ут' oт пyдe / бeрe лиснічoгo і лисніч'ї в'идaйє ўжe вaм ск'іл'к'и вaм трeбa / і тaк і дaвaли вoні // тaк cаmo йaк xтo пр'ийдe // тaкa ўжe бoлa кoл'а л'удeї / нa д'іт'и мaл'і див'ілac'а вeл'ми ўжe / шoб гл'ад'іли дит'їeї / шoб ў ч'истoт'іe тримaлис'а / шoб тo вoні ўc'і тaк'і пр'ихіл'н'і бoл'і // (Кoлoд'яжнe Кoвeльc'ькoгo рaйoнy Вoлинc'ькoї oблacт'і)¹.

III. Лікарські рослини. Знaй'у йa тaк'іe рoсл'іни / кoтoри' вил'ікoв'уїт' жoўт'ўхy // кoрoўн'ік / кoтoри ўмивaт'ис'а // зв'ирoбoї б'іcмeрт'ник п'іт'и / тo дўжe хaрoш'і рoсл'іни дл'а жoўт'ўх'і кoтoри' вил'ікoв'уїт' // т'иeпeр йa знaй'у тaк'іe зeлa / шчoдрeц' / т'иeпeр йa знaй'у тaкe з'іл'e / нaз'ивaй'іц'а вoнo кривaўн'ік / кoтoрe вил'ікoв'уїє б'иркy'л'oз / oд пoнoсa / oд yc'oгo тaкe / зe'лo тoжe хoрoшe // знaй'у йa тaкe з'іло / кoтoрe^u нaз'ивaй'іц'а пyдгp'уд'ник / кoтoрe вил'ікoв'уїє тoжe рaз'ни бoл'єзн'і // мaтиp'інкa / тoжe вил'ікoв'уїє рaз'ни xвoрoби // знoй'у йa тaкe з'іло / кoтoрe вил'ікoв'уїє жoлyткa / цв'ітe жoўт'им ц'в'ітoм // тeр'і'н вил'ікoв'уїє пoчк'і / п'єч'и'н' і гpaмaт'із // лo'п'ўх вил'ікoв'уїє гpaмaт'із / р'ид'і'кул'іт // мoрoч'н'ік вил'ікoв'уїт' гoлoвy // йaк дўжe гoлoвa бoл'іт' / йoгo трeбa нaвaр'ити і пoм'ит'ис'а // п'иeр'иe'cтaйє бo'л'іт'и // (Дoрoтищe Кoвeльc'ькoгo рaйoнy Вoлинc'ькoї oблacт'і)².

4. У нaвeдeних н'ижчe д'іaлeкт'них тeкcтaх в'ияв'іть д'іaлeкт'ні р'ис'и, щo хaрaктeр'изyють cepeд'ньoпoліc'ьк'і гoвoри.

I. Про війну. В'їн'у нaм'ятaй'єтe? //

– A шчo ж / нaм'ятaй'у дoбрe / дoбрe / гaд aд'ін пaрaнілo дaк м'і пaпaнac'іл'і йeм'у йeс't'і ў aкoп дa в'ігaдaвaл'і / a йoн н'іeм'ц'ї^u пр'і'шл'і дaк йoн дa н'іeм'цoў пaшoў / йaк'іc' мaд'ap' чи xтo йoгo знaй'є шчo гaд тaк'і бoў // знaй'у вoїн'у знaй'у йaк п'ят' пaл'цoў cвaй'іx / бo нaш бaт'кo ж кaл'іc' бaчт'є ж йaк'і'єc' бoл'і ж aкт'ів'і^u / бaт'кo мoї бoў тo гaлaвoї кaлгoспy тo гaлaвoї c'єл'coв'єтa дaк йeгo н'іeм'ц'ї^u aднo xвaтaл'і / дaк м'і і aднo пa хaтaх / дoмa н'є нaчaвaл'і / дa днo пa л'єcax (Бyр'як'івкa Чoрнoб'ил'ьc'ькoгo рaйoнy К'їївc'ькoї oблacт'і)³.

¹ Там само. С. 35–36.

² Говори української мови. С. 28–29.

³ Говірки Чорнобильської зони. С. 165.

II. А ви пам'ятаєте той ден' / коли з'ірвалося / у вас не було ніякого передчут'а? //

– Не / н'ішо / пал'єгл'і спат' / чалав'ієк шче д'єжур'і'ю / а патом уранці' пр'іход'іт' / да і кáже / т'і' знайеш / атамна сарв'алас' // іа ка^жу / о Бóже / то і м'і ж такóго н'ічóго шче / он у м'єне ўн'учка бул'а да м'і шче т'і'х д'єт'єй пав'іпуск'ал'і / да т'і'є д'єт'і б'єгайт' і м'і б'єгайт'ом // ал'є знайете так і'акоc' так т'м'áно б'і' н'áче і'акоc' так бул'о / м'і і'ак так'і тум'аном і'ак'імс' пат'агл'о пат'ум // ну так н'ічóго / і'єз'д'ат' т'áнк'і / і'єз'д'ат' кругóm / самал'óт'і' в'єртал'óт'і' т'і'є аднó круж'áца'е кругóm / а м'і ж знайет'є / інт'єр'єсно / аднó ж уж'є б'єгайт'єм кругóm да гл'ад'ім // ну а такóго н'ічóго нач'є н'є ашчушч'ал'і / а патом уж'є ст'ал'і Пр'і'п'ат' в'іс'ел'áт' / дак ст'ал'і хто куд'ойу т'є'к'áт' / а то так і'ак от'о ў в'ойну кáжут' / бул'о / так у нас т'ад'і' бул'о // і ел'ект'р'ічка ж / у нас н'є ел'ект'р'ічка / у нас д'ізел' / х'од'і'т' с'áме с'уд'і' // от'áк нап'р'от' і'ю н'áше' х'áт'і' ст'анав'іце // Г'оспад'і / о то до теї ел'ект'р'ічк'і / уж'є д'єтк'і / так і'ак от'о ў в'ойну / ўт'єк'ал'і і'ак от'о н'і'єм'єц' пакáзуйут' по т'ел'ев'ізор'і / гнаў / так т'ад'і' // (Буряківка Чорнобильського району Київської області)¹.

III. І'ак ви знайшлі соб'і так'у хаз'áйку? // І'ак ви познай'їмил'іc'а?

– А ми' росл'і' ўм'єс'т'і / ў однóm кл'áс'і / ни ў однóm / ан'а у а кл'áс'і / а і'а ў бе кл'áс'і / да / да / так'о / ну / дак ўс'о до шутк'уйом / от вуч'іл'і'с' у шк'ол'і / от / кол'іс' ж'є' ж б'áште і'ак бул'о / не так і'ак з'áрез до кл'уба беж'áт' ус'і / а кол'іс' так // р'об'і'ш / р'об'і'ш / р'об'і'ш / от а в'єчор пр'іш'оў / от / і'ак нат'ом'і'се / і'ак / от ну / д'умайеш / в'же не пойд'у гул'áт' / на веч'ірк'і / каз'ал'і кол'іс' на веч'ірк'і / н'і / с'ор'оўн'о / хтос' загр'áйє на балал'áйку там / чутн'о // аг'á // н'є п'ід'у / зобр'áўс' / пош'оў / кол'іс' ж'є ж на в'ул'іц'ах гул'áл'і // і д'і'уч'áт'а і' хл'опц'і / і / так'і'є б'аб'і' / жонк'і / і муж'ік'і / от / на в'ул'іц'и от'о кл'áдочк'а і'єс / возл'є дв'ор'á / і це соб'і'р'áйуца на кл'áдочк'ах / на кл'áдочк'ах / на кл'áдочк'ах / по ўл'іц'и / і гул'áйт' в'єчор / от / т'є до ч'áсу н'оч'и гул'áйт'ом / от (Товстий Ліс Чорнобильського району Київської області)².

5. У наведених нижче діалектних текстах виявіть діалектні риси, що характеризують східнополіські говори.

I. Що їли колись. П'іч т'опит' / а б'áба кар'ову д'ойит' / м'áсло збир'áйє / на баз'ар нес'є м'áсло / а м'áтер'і сир'оватку дас'ц' / ван'á кáшу в'áрит' із сир'оватки / іс т'ойі // кал'іс' то суп / то карт'опл'у з м'áком таўч'ут' / пил'іпаўку ж зналі / пуист зналі / скар'омнаго не і'їли / патам'у шо йог'о і не бул'о пашт'і // о // с'áла ўнес'є і зат'оўкуйт' / т'єйє / уж'є / нев'істк'о / а вуин кам'áндуйє с'áлам // кв'áшу зар'обл'ували // кв'áша / кан'єшно / ч'áсто бул'á // кв'áшу зар'обл'ували // в'ідумайє і'ак'і'єс' пел'ух'і / там / із гр'єц'кайі мук'і // о // ал'і'єм пам'áже // о // оце так'є гот'овили на сн'і'д'áн':є // а кв'áшу / т'уйу / ж'ітн'у мук'у с'і'є'ли зап'áрували к'іпеткам / а т'ад'і ван'á ст'ойит' сх'алад'áйє / а т'ад'і в'áрет' // а хл'іб пекл'і у д'і'єжк'ах / мес'іли // і'а д'áже калг'оз гад'уйу мо д'єс'ат' пекл'á / хл'іб у печ'і'є //

¹ Там само. С. 161.

² Говірки Чорнобильської зони. С. 151.

пóкул' уцé стаў у лаўц'і // у лаўц'і стаў / стáли брат' // а йа пеклá і ў йáсл'і / ў калгóспу / ўсе чíсто / хл'іб у печ'і^е // у печ'і^е // (Чорнотичі Сосницького району Чернігівської області)¹.

II. Про домашню птицю. Посадíла кúриц'у на гúс'ачих йáйц'ах // поклáла сéмиро / вілупилос' шéстиро // ну / ї вíходилис / а типéр ужé лисíц'а ўкрáла дно // (а чим ви їх годуєте?) малéн'кими годувáли горóхом потоўклá да годувáла // а тод'í ўже стáла / сухáрики розмочú і так приўчíла / типéр ўсе / ўже вилíк'і / дак з'іл':а і картóпл'у // шчо дасí / те ї йíд'áт' // оцé лóўка птíц'а // йе і кúр'і / дéўйатиро курч'áт' йе // пйáтиро старíх // оцé такá йа хаз'áйка / двóйе порос'áток // качкí ш тóже диржáла / диржáла і качкí / качкí тáкже / качкí йíд'áт' / шчо дасí / пéрвиї / зрáзу ж б'íли сухáрики моч'у с хл'ібц'á / там дн'íў нéск'іки // а тод'í ўже ж / чи кáшку / чи там колí шчо йес такé / кíну // а тод'í б'íли л'íтом зíл':а / с'íчém зíл':а // чим нéбуд' обмáже"м і так // мукíчкойу // водá отó нал':ém там в шчо нéбуд' / і так вонí ї дáжи / і на стаў ни гон'у / дóма ї ростúт' і харóшин'к'і получáйуц'а / такá ї хаз'áйка з мéни / ужé типéр // шо вíгодуйу тої // (а курчат чим годуєте?) а курч'áтка пшонцém / йак малéн'к'і // а б'íл'шайут' тод'í ўже чи прос'ц'á / йабí ї пшеничка / йак йе / йис'ц' шчо дасí ўже // (Сокиринці Срібнянського району Чернігівської області)².

III. Як лисиці кури крали. Тут булó лóўко // пастовéн' булá / оцé по цих йарáх пáсли скот // а тепéр же оц'í пúшч'і так'і заростáйут' // мен'і не нарáвиц'а // шо курéй не мóна держáт' / лисíц'і хóд'áт' / дак йíд'áт' // шчоóсени отúтички дак вíберут' // отó пóки ж не булó оц'огó л'íсу / дак тут же пастовéн' булá / дак лóўко булó // а тепéр оцé т'íки гл'áджу шо то малéн'к'і // а поверостáйут' / дак оцé йак / де ж вонí / у тих л'íсах у велíких й йак налúпл'ац'а // і тод'í вонí хóд'áт' по кúр'і // і пагáно отó стáло // (і зимою ходять?) // н'і // з'ímóйу не чут' // мóже де ї хóд'áт' з'ímóйу / дак с'удí йакóс' не те / у мéне с'íдáйут' вонí оцé ў томú / у хíж'і / і ўден' і ўноч'і / дак не вóз'меш / ни приходíла // а отó вонí тудí у йар п'íдут' / там же лóўко / отó вонí / тої / питхóд'áт' і заб'íрáйут' // одíн ден' у мéни за ден' с'ím штук уз'алí // да так'і кúр'і хорóш'і булú // і отó тепéр пагáно з:а курéй м'ín'і // а так хаї би вонó рослó / лóўко // дак отó пагáно / шо кúр'і заб'íрáйут' // (Дащенки Варвинського району Чернігівської області)³.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К.: Вища школа, 1980. С. 200–207.
2. Говірки Чорнобильської зони: Тексти / упоряд.: Гриценко П.Ю. та ін. К.: Довіра, 1996. 358 с.
3. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К., 1966. С. 147–165.

¹ Говори української мови. С. 158–159.

² Говори української мови. С. 185.

³ Там само. С. 188.

4. Залеський А.М. Говірки Київського Полісся. Київське Полісся. Київ, 1989. С. 151–161.
5. Матвіяс І.Г. Проблеми визначення українських наріч. Мовознавство. 2001. № 2. С. 13–18.
6. Матвіяс І.Г. Українська мова і її говори. К., 1990. С. 44–58.
7. Назарова Т.В. Деякі фонетичні гіперизми в українських говірках нижньої Прип'яті. Діалектол. бюл. 1961. Вип. 8. С. 18–30.
8. Назарова Т.В. Акання в говірках нижньої Прип'яті. Діалектол. бюл. 1962. Вип. 9. С. 55–70.
9. Українська мова. Енциклопедія. К.: вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. – Статті “Західнополіський говір”, “Середньополіський говір”, “Східнополіський (лівобережнополіський) говір”.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Тема: ПІВДЕННО-ЗАХІДНЕ НАРІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (6 год.)

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Особливості південно-західного наріччя української мови:
 - а) фонетичні;
 - б) морфологічні;
 - в) лексичні;
2. Особливості волинських говірок:
 - а) фонетичні;
 - б) морфологічні;
 - в) лексичні;
 - г) дослідники волинських говірок.
3. Особливості подільських говірок:
 - а) фонетичні;
 - б) морфологічні;
 - в) лексичні;
 - г) дослідники подільських говірок.
4. Особливості наддністрянських говірок:
 - а) фонетичні;
 - б) морфологічні;
 - в) лексичні;
 - г) дослідники наддністрянських говірок.

Завдання

1. У наведених нижче діалектних текстах виявіть риси, що характеризують волинські говірки, і проаналізуйте їх.

I. Що носили жінки. Ви́ти'ка́ли та́кі'її хва́ртухі^е / ра́бі'єї / б'і́лий / с квітка́ми / тут унизу́ квіткі́ та́кі'єї о // ви́ти'ка́ли о / хва́ртухі^е та́кі'її ра́біїї но́сі'ли / гу́стаўкі^е / рукаві^е / на рукава́х гу́стаўк'і^е / рукаві^е пе́рєткани́ // хто ўподо́ўж / а хто ўпопе́рєк пе́рєти'каў / то но́сіли // отаке́ ўсе то́го во / но́сіли / буркі^е / хва́ртухі^е / л'і́тники / го́рсати // ото́ ж у ме́не ѝе го́рсат / о / бу́рка / ѝа^езічка / шчо на го́рсату ѝа^езічкі^е / назива́йїц'а // о / го́рсати / пазл'і́тка / тійї о^е / ўс'а́ки тійї ўзо́ри // заст'а́жкі^е / пазл'і́тка / назива́йїц'а / ту́зики^е / о / то гу́стаўкі^е / гу́стаўкі^е / тійї во / а то ті́ко тійї бу́хти^і / шчо то на рукава́х о де во ўни́зу / то бу́хти^і // так то ўсе то / коў'і́р // ху́стка / ху́стка / шал'а́н'іўка назива́ли ў нас / ра́нше та́ку хво́рму но́сіли ж'і́нк'і^е к'е́чку наса́джували / заст'а́галис'а / чи'пці'і ту́ти'ка та́к'і ў нас наса́джували / тут за́ст'а́шкою обмо́тували / круго́м голо́ви / о / на чи́пці'о́ви / ху́стку заст'а́гали хороше́ / а пуд бо́роду дру́гоїї / отако́ заст'е́нец'а / о / та́ку хво́рму ма́ли / то колі́с' бу́ло хороше́ // те́пер ѝа ўже не зна́йу // те́пер би см'і́я́лис'а / мо́же / а то́д'і бу́ло хороше́ // отако́ // робо́та хоро́ша бу́ла то́д'і // (Пульмо Любомльського району Волинської області)¹.

II. Про колишнє життя. Ї́ак му́йа бабу́н'а руска́зувала шче // му́йа бабу́н'а ма́ла д'і́веносто́ дєв'і́т' л'і́т ѝак уме́рла // пи́рит ву́їно́йу // пи́рит на́шу́у / пи́рит ру́ску́у ву́їно́йу // ми бу́ле^а ма́ле^аїї // му́йа бабу́н'а руска́зувала та́к / д'і́тки / ѝа ше памн'а́та́йу па́ничину / ми ну́сєли / сту́йало ў Худ'ачє́в'і во́йско / о / ми ну́сєли то́му во́йскув'і ѝі́сти / та́к / нисє́м ми ду́ Худ'ачє́ва во́йсков'і ѝі́сти / а барха́нка та́йа сва́її рубо́ти / ту пуубр'і́зуїи // (а що таке барханка?) а барха́нка вутво́ / то на старє́її л'і́та бу́ла барха́нка / та́к / пу на́шуму спудне́ц'а тупє́р / а то бу́ла барха́нка / то зна́чит' барха́нка пуубр'і́зуїи кул'і́на / жи при́йду́ дудо́му / то ми́н'і про́сто кроў с тех кул'і́н іде́^а // ну́сєли зна́чит' ѝі́сти с ко́лійї / салда́там тем / шо сту́йали там у Худ'ачє́в'і // то во та́к му́йа бабу́н'а руска́зувала / а ше д'і́тки бу́ди та́ка́йа пу́ра / шчо бу́ди ц'і́лий с'в'і́т засно́ванї́ дро́том / та́к му́йа бабу́н'а руска́зувала / ц'і́лий с'в'і́т бу́ди засно́ванї́ дро́том / і ше бу́дут' д'і́тки та́кіїї пта́шкі літа́ти з:ил'і́зними дз'і́бака́ми / шо бу́дут' л'уді́й хапа́ти / та́к / мо́жи ѝа ни дужду́ / а ви д'і́тки мо́жи ѝ дужда́ти / ѝак ста́ла ву́їна́ ру́ска́йа / ѝак му́йа бабу́н'а пуба́чила ѝарупла́на / ѝак пуба́чила тойиву́во / ка́жи / от д'і́тки / шей ѝа дужда́ла / от див'і́ц'а літе́т пта́шка / о / і вунá мо́жи ўхупє́ти л'удє́ну / бо кі́єни шос' / і ўс'о / і л'удє́ни нима́ / от ба́чити д'і́тки / шо старє́її л'уді́ гувурє́ли / та́к то́йи ѝе / о / то та́к му́йа бабу́н'а руска́зувала // (Лудин Володимир-Волинського району)².

III. Зібра́лис'і хлу́пі в курчм'і / ну ѝ там пилі́ пі́во // Старі́й Б. буў чу́да́к і ка́же^а залож'і́мс'а, шчо ѝа ві́пїу га́л'бу пі́ва і ни бу́ду підну́сіў ка́пал'у́ха // Ті зац'і́каві́лис'і / ѝак та́к мо́жна пі́ти не підно́с'ачи ка́пе^ал'у́ха // Ну ѝ вуні́ вз'є́ли нал'є́ли бука́л пі́ва / накрі́ли ка́пе^ал'у́хом / старі́й покру́тіўс'і ду́ккола́ і ка́же^а: вжа^е ва́пїу // Уді́н з них підн'а́у ка́пе^ал'у́х і хут'і́ў пе^аре^акунáтис'а чи

¹ Говори української мови. С. 23 – 24.

² Говори української мови. С. 39 – 40.

віпита гал'ба // А в'ін туд'і хутку хап за гал'бу і ве^нпиу // Тод'і каже/ шо йа віпиу і не^н п'іднусіу капе^нл'уха / І віграу з'аклат //

Йідного разу в куриш'і в ва^чир'і зб'іралис'а гуспудар'і і к'уна було такіх / шо шкодували ве^нпити за свуйі / т'іл'ко дивілис'а на чийіс' // Приходи ду куриш'і Васіл' – в'оз'н'і пудивіу^с'і на них і гада^йе суб'і: “Добре було б йіх нат'ігнути // І каже^н ду шинка^рки: “Йента / дай вс'ім пу гал'бі піва” // Хлупі аж в'оч'і витр'ішчіли і гада^йут суб'і: “От ф'айни хлоп”. Ш'інка^рка пу^ставила піво / вуні зач'єли п'є^нти / аж п'ітсмакували // Віне^нли вуні пу^ст'іралис'а рукав'ом / а він пита^йе^ц'і йіх: “Чи д'обро^йе п'є^нво?” Вуні ка^жут: “Алеж то д'обре” // Тод'і він ка^же^н ду не^нх: Йак д'обре / ту запла^т'іт' // Нічо^го було руб'є^нти, хлопі поч'ухалис' і і м'ус'іли запла^т'іти //¹.

2. Визначте тип діалектизмів, що характеризують волинські говірки.

Ра^йати «радити», ре^йвах «метушня», ростил'єпис'ко «роззява», прох'ан' «старець», прі^крий «стрімкий», пл'ац «вигін, майдан», ма^зати «пестити», ма^заний «розпечений», м'он'ало «вайло», м'он'атис'а «повільно й невміло щось робити», ос'о, ос'дечки «ось, тут».

3. У наведених нижче діалектних текстах виявіть риси, що характеризують подільські говірки, і прокоментуйте їх.

I. Колишні перекази. Йак йа була ў тата / чи це брехн'а / ну / і ў нас хл'іу буў дал'єко // але там стой'ала систра старша мене / с двуйр'ідн'ім б'ратом / вона йоо пров'одила // але чу^йе шос' у хл'ів'і / бур / бур / бур / так йак д'ойт' кор'ову // то ўна до хати / ка^жи / тату / йй'бо хтос' кор'ову д'ойт' // то цеї бат'ко за м'єгил'а і туді // йак у хл'іу // то вон'о латат'а на гор'од // а там у нас йе р'ічка / і вон'о / каи / то но л'ап / л'ап / л'ап / л'ап / перебрел'о на тої б'ік / таї ка^же // а госп'од' би тиб'є скара^у / залай'ало // о / а йід'єн чолов'ік ба^чиу йак р'осу збер'ала йідн'а ба^ба // т'оже // ну / збер'а^йе р'осу і ў ц'єго / збер'а^йе р'осу і ў д'ійніц'у / то це вона в'ід'ма / шчит'а^йиц'а в'ід'ма // оце так'і булі в'ід'ми / (Вернигородок Козятинського району Вінницької області)².

II. Про давні замовляння. Ос' нарв'є ног'а / дес' шос' зажен'єш / так / нарв'є / чи ї так биз н'ічо^го / дис' / зр'обиц'а ц'а биш'іха / опиш'им биш'іха така напуха^йє і свирб'ит' і ним'а сп'асу // ну / так'і булі бакк'і / шо воні змоул'али / це в'із'м'є н'ожика / і це хр'істит' і змоул'а^йє / зн'ачит' / змоул'а^йє / змоул'а^йє / о / і спл'о^ву^йє / змоул'а^йє і помага^йє // шеп'че / йа ни пу^їму // вона сво^йє говор'іла / о / і ст'ухне / ст'ухне ног'а // а йа^йц'а йак це от зл'ака^йитес'а // то дон'іру бир'ут' йа^йц'ами т'оже до ба^б'іу вика^чу^йє / йа^йц'ами вика^чу^йє / йа^йц'ами вика^чу^йє // (а як вика^чували?) ну по голов'і ї по сп'ін'і / тутог'о по гр'уд'ах скр'із' вика^чу^йє // п'ос'л'а розб'іє ў стак'ан / то це йа^йц'є отак'о перикида^йиц'а / і стой'ат' там / хто йог'о зл'ака^у / чи соба^ка / чи л'уд'ина / і б'уде стой'ати ў том'у йа^йц'і // оц'є так'є / с'іну // (Вернигородок Козятинського району Вінницької області)³.

¹ Шило Г.Ф. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра. С. 208.

² Говори української мови. С. 383–384.

³ Там само. С. 384.

III. Перекази про нечисту силу. У нас тутó йе м'істóчок с'удá / то ше коліс' роскáзуваў м'їтáто / шо кáут / так'ї булі л'ўди / кáут / шо тут йе прóкл'ата д'їўчинка // у с'ім рóк'їў мáти йї прокл'áла і вонá тут лишїлас'а і зробїлас'а русáлкуйу // бáло це ўсе роскáзуйут / то бáло ўнуч'ї хтонибу́д' іде такó у болóто ўтрúтит / ну шос' такá / кáут / ничїста сїла ўтрúтит у болóто // то йак'їс' буў арт'їст // вонї роскáзували // шос в'ін буў дес' нóгу ўломїў // тїй шос' в'ін тут у Кун'ї і буў / і чос' аж ў ниг буў // то в'ін ходїў ск'їл'ка ніч с'удї на цеї м'їстóк / казáў / шо йа йї спасу // а чи це прáўда булá чи ни прáўда // ну бáт'ко нам роскáзуваў // ну / а тут булó дўжи болóто на ц'їм м'їсткú / ужé йак йа п'їдрослá / ходїла ў шкóлу / ўже ї ходїла на сп'їўку та йак / бáло / їдемо / таї там болóто / таї стáти буйїмóс' / там ничїстойї сїлї / та ни раз пáдали ў болóто / чи то вонá тручáла / чи ми бойáлис' та пáдали / то йа ни знáйу // алé раз ішли с'п'їўки / йа ше з йїднóйу товáришкúйу // м'їс'ашно / морóз так'її / б'їжїт свин'á прóт'їў нас // і порвé / ми дўмайїм / шо це ничїста сїла // б'їжїмó / хрїстїмс'а // покóйна Мán'а Радóмс'ка і йа // приїшлиї додóму ўже // сэрце лóпайе / таї кáжут' мáма м'ін'ї / шо ти ўже ни їди додóму / нучúї // а тут мойá бáбушка жїлá // нучúї жи ў бáбушки // а тут ходїла с'удї до шкóли / на це / на ц'у сп'їванку / áли рáно йа прихóд'у до свóйї товáришки / до Тéкл'ї / ви ўже знáйїте / Тéкл'а Цапїха / тїй кáжу / ої / нас учóра ничїста сїла нал'акáла // ўна кáе / то Пїтрá Йїрїнчиного л'óха з'їрвáлас'а б'їгати / роз'їрвáла хл'їў / кáжи / і погнáлас'а // то це такá булá ничїста сїла на мóму в'їкú // (Куна Гайсинського району Вінницької області)¹.

4. Визначте тип діалектизмів, що характеризують подільські говірки.

Бевз “бузок”, вбувáтис'а “звикати”, взáвтра “завтра”, влізливий “набридливий”, врémн'а “час”, вúдвуд “одуд (птах)”, гинáче “інакше”, гладúшчик “глечик”, гойїрок “огірок”, голїя, голїй “олія”, тэмба “губа”, тембáтий “губатий”, зажóхнутис' “задихнутися”, драговинá “трясовина”, дригон'їти “тремтіти”, дубовїна “домовина” (Уманщина).

5. Із роману Олеся Гончара “Прапороносці” випишіть діалектизми, які характеризують мовлення Хоми Хаєцького. З якою метою використовує їх автор?

6. Із повісті А.Свидницького “Люборацькі” випишіть десять власне лексичних діалектизмів і поясніть їхнє значення.

7. У наведених нижче текстах виявіть діалектні риси, що характеризують надністрянські говірки, і прокоментуйте їх.

I. Розповідь про свою роботу. Прац'ўйу убóричицеў ў шкóл'ї // от с'огóдн'ї ходїлисмо / получáлисмо до шкóли шо потр'їбно / крэйду там / в'їдра // а тод'ї прихóдим прибирáйїм / прибирáйу і к'інчáйу / йду додóму / дáл'ши продóўжуїу госпóдáрку // (що ви літом робили?) ц'óго л'їта шо йа робїла? // а во з виснї / почáлас'ї виснá то ў шкóлу хо^удїла / там // ну у шкóл'ї ро^убїла / дéшо трóха ў

¹Говори української мови. С. 398–399.

колгосп'і помага́ла // тод'ім п'ішла ў дикрёт // п'іслам ў дикрёт і бу́лам два м'іс'ац'і ўдо́ма // а́ли ўс'о йідно́ трóха до' колгоспу худі́ла помага́ла дéшчо // а по́тім зайшла́м ў бол'ни́ц'у // ма́ла до́чку / прийшла́м ду'одо́му // побу́ла два м'іс'ац'і ўдо́ма і п'ішла́м ў шко́лу // а распоча́лис'і жнива́ трóха ў колгосп'і то́жси помагала́м / помагала́ і так да́л'ши ро́бл'у ў шко́л'і // (Борщів Перемишлянського району Львівської області)¹.

II. Казка. Жиў суб'і йіден б'ідні. В'ін ни маў ш чо́гу жы́ти. Маў в'ін дв'і куз'і. Ж'інка каза́ла, шуб в'ін п'ішоў і прудаў. Б'ідні вз'еў кузу́ і пув'іў на пл'ац. Пу дурóз'і здібаў шче г'іриши б'ідну́гу, йак в'ін. Тамто́й спитаў, чи в'ін ту кузу́ пруда́йе той пугудіўс'і. Тамто́й б'ідні даў йіму́ шкл'ёнку і сказаў, йакшчо́ в'ін схóчи йісти, жиби́ казаў, жиби́ вунá пуказа́ла свуйу́ сі́лу. В'ін вз'еў шкл'ёнку і п'ішоў ду'одо́му. Ку́лу до́му с'іў в'ін на гурбо́к і прумóвиў ду не́йі так, йак йіму́ тамто́й б'ідні казаў. В ті хві́ли зйаві́лус'і бугáту до́бруйі стра́ви. В'ін найіўс'і і п'ішоў ду хáти. Ж'інка запита́лас'і, чи в'ін прудаў кузу́. В'ін віт'ігнуў шкл'ёнку і прумóвиў ду не́йі. Ту зйаві́лус'і бугáту стра́ви. Вс'і пунайі́далис'і. В'ін сказаў ду фл'áшк'і, і вс'о зні́клу.

Ж'інка, йак то бува́йі, пучáла хвалі́тис'і бугáті сус'іц'і'і пру фл'éшку. Бугáч, йак то захла́нні, хт'іў ше б'іл'ши ма́ти дубра́. І зач'еў б'ідну́гу прусі́ти і вимáн'увати в'ід не́гу ту фл'éшку. І даваў йіму́ ко́риц жы́та. Б'ідні ни хт'іў, а́ли вк'інци́ вз'еў ко́риц жы́та в'ід бугач'é, а йіму́ даў фл'éшку.

Б'ідні ско́ру з'іў той ко́риц жы́та і п'ішоў прусі́ти бугач'é шче зб'іж'і. Бугáч йіго́ вігнаў. Б'ідні ни маў шо рубі́ти, вз'еў дру́гу кузу́ і пув'іў на пл'ац. В ті́м сам'ім м'ісци́ здібаў то́гу само́гу б'ідака́. Б'ідак даў йіму́ зноў фл'éшку за кузу́. Та й б'ідні фт'ішиўс'і, бу ду́маў, шу то така́ сама́ фл'áшка йак тамта́. П'ідійшоў ку́лу хáти, с'іў на гурбо́к і сказаў, шчуп фл'áшка пуказа́ла свуйу́ сі́лу. Ту ві́скучили двана́йц'іт' хло́п'іў і пучáли хло́па пир'ішчити. В'ін чимско́риши крї́кнуў, шчуб вунá схува́ла свуйу́ сі́лу. Прийшоў ду хáти і сказаў, шуб вунá пуказа́ла свуйу́ сі́лу ж'інци́'і. З не́йу бу́лу то самé, шо ш чу́лув'ікум. Б'ідна п'ішла́ ду бугáчк'і хвалі́тис'і, йаку-то вуні́ ма́йут фл'éшку, ше л'іпишу йак тамта́. Бугáчка хт'іла ма́ти ше й дру́гу, а́ли б'ідна каза́ла, шчуб вунá да́ла тамту́, ту вунá дас'т' ту дру́гу. Б'ідна вз'éла ту фл'éшку в'ід бугач'é, а да́ла ту дру́гу. Бугач'і пусклі́кували, йак пéриши, густéй і, ку́лі вс'і го́с'т'і пусхуді́лис'і, кс'ундзі́, гра́б'і, старусті́, бугáч прумóвиў ду фл'éшк'і. Ту ві́скучили тих двана́йц'іт' хло́п'іў і зач'éли вс'іх пир'ішчити. Ві́ттуді́ бугáч ни хт'іў ма́ти б'іл'ши н'іц з б'ідними².

III. Казка. Рас жиў суб'і чу́лув'ік та ж'інка. Вуні́ вз'éли суб'і на слóжбу Йі́ванушку дурачка́. І ж'інка ш чу́лув'ікум зібра́лис'і ду м'іста. І вуні́ ка́жут Іва́нус'іц'і дурачкóви: Ми йі́диму ду м'іста, а ти п'іл'ну́й д'ітій, шубі́ вуні́ ни пувт'іка́ли в л'іс. Іва́нушка с'іў на пйе́ц, зд'і́ймій д'ітій на зéмл'у і ка́жи ду д'ітій: – Ну, йа типéр сиджу́ за ва́ми. А д'іти ка́жут: – Ми хо́чиму йісти. І Йі́ванушка зл'іс с пйе́ца, прин'іс бо́чку, пу́ста́виў насирит хáти, влеў ц'і́лу

¹ Там само. С. 225.

² Приступа П.І. Говірки Брюховицького району Львівської області. С. 123.

бóчку вуді́, прин'іс вурн'ётку бурушна́ (мук'е́), всі́паў в бóчку мук'е́, прин'іс м'ірку бу́л'би, фсі́паў в бóчку, закулу́тіў курумéслом та й ка́жи: – А кугó ж мин'і криши́ти трéба? А д'іти ка́жут: –В'ін шче й дóбругу та й нас пукрїши. Та й д'іти пувт'іка́ли в л'іс. А Іва́нушка ка́жи: – Ти варі́с'і, йу́шку, а йа п'іду в л'іс шука́ти д'ітїй. Іва́нушка вз'еу́ двéр'і, завда́ў суб'і на плéч'і та й п'ішоу́ в л'іс. Іде́ в'ін л'ісум, назу́стр'іч йі́му видм'і́т'. Видм'і́т' ка́жи: –Де ти йдеш? А Йі́ва́нушка руспув'іу́ пру свуйу́ б'іду́. А в'ін ка́жи: –Ну йа туб'і пукáжу. А́ли хт'іу́ ше йі́го пука́зати свуйі́й ж'і́нц'і. Вуні́ п'ішли́ ду барлугá. А видм'і́т' ка́жи вс'о ж'і́нц'і, а йі́го ж'і́нка Мару́шка с'мі́йес'і. А видм'і́т' ка́жи: – йа тибé з'ім. А ж'і́нка ка́жи: – Нихáй в'ін в нас слу́жи. А Йі́ва́нушка ка́жи: – Ви мин'і устири́ж'і́т двирі́й, а йа п'іду́ д'ітїй шука́ти. А видм'і́т' ка́жи: Дóбри. І вуні́ йдут дорóгуу, а п'ід дубум сид'ет д'іти. А видм'і́т' ка́жи: – То твуйі́ д'іти? А Йі́ва́нушка ка́жи: – Ни зна́йу, чи то муйі́; муйі́ хт'і́ли йі́сти. Та й Йі́ва́нушка спита́ў д'ітїй: – Ви хóчители́ йі́сти? А вуні́ ка́жут: – Вже дау́но хóчиму йі́сти. А Йі́ва́нушка йі́х виде́, а ж'і́нка та й чулув'і́к в́же сид'ет в в'і́кн'і та й пла́чут. А Йі́ва́нушка спита́ў: – Чугó ж ви пла́чители́? А чулув'і́к ка́жи: – А де ж двéр'і? А Йі́ва́нушка ка́жи: – А во вуні́. Чулув'і́к і ж'і́нка пудиві́лис'і́ в в'і́кно́ і зубáчили видм'і́д'е́. Л'уді́ фт'і́ка́ли на дах'е́, а кугу́т стуйі́т на сири́діні плóта та й с'півáйї ¹.

8. Визначте тип діалектизмів, що характеризують наддністрянські говірки.

Бу́л'ба “картопля”, ва́рга “гу́ба”, бо́рше “ско́ріше”, ва́шки “ві́жки”, ви́жєн:ик “жне́ць”, взимі́ “взимку́”, ги́шк'е́“ “хо́лодець”, до́ліна “сіножа́ть”, оге́н “вого́нь”, ко́ники “ко́лиска”, кубі́та “жінка́”, па́далка “змі́я”, пац'у́к “свиня́”, сві́нка “части́на димоходу́ на гори́щі”, тва́р “лице́”, тувáр “худо́ба”, фо́л'і “хви́ля”, фамі́л'і́я “ро́дина”, фу́ра “ху́ра”, фу́ркало “ігра́шка”, хі́тау́ка “гойда́лка”, хо́сен “ко́ристь”, ху́ста “бі́лизна”, че́л'ат’ “сі́м'я”, че́реп “чере́пиця”, шо́па “примі́щення для сі́льськогосподарського ремане́нту”, шпрі́хі “шпи́ці”².

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандрівський Д.Г. Говірки Підбузького району Львівської області. К., 1960.
2. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К.: Вища школа, 1980. С. 213–221.
3. Бичко З.М. Діалектна лексика Опілля. Львів, 1997. 137 с.
4. Бичко З.М. Наддністрянський (опільський) діалект і його відношення до інших говорів південно-західного наріччя української мови. Львів, 1992.
5. Гриценко П.Ю. Основні риси подільського говору. *Поділля: історико-етнографічне дослідження*. Київ: Доля, 1994. С. 74–84.
6. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К., 1966. С. 190–203; 235–239.
7. Матвіяс І.Г. Українська мова і її говори. К., 1990. С. 60–80.

¹Пристапа П.І. Говірки Брюховицького району Львівської області. С. 124.

²Шило Г.Ф. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра. С. 240–253.

8. Приступа П.І. Говірки Брюховицького району Львівської області. К., 1957. 135 с.
9. Українська мова. Енциклопедія. К.: вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. – Статті “Волинський говір”, “Наддністрянський говір”, “Подільський говір”.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Особливості гуцульських говірок:
 - а) фонетичні;
 - б) морфологічні;
 - в) лексичні;
 - г) дослідники гуцульських говірок.
2. Особливості буковинських говірок:
 - а) фонетичні;
 - б) морфологічні;
 - в) лексичні;
 - г) дослідники буковинських говірок.
3. Особливості надсянських говірок:
 - а) фонетичні;
 - б) морфологічні;
 - в) лексичні;
 - г) дослідники надсянських говірок.

Завдання

1. У наведених нижче текстах виявіть діалектні риси, що характеризують гуцульські говірки, і прокоментуйте їх.

I. Сватання і підготовка до весілля. *Йек женієўс'и, то йа уж'е маў два́цик п'ет' рок'іў, а ўна ма́ла шишина́цик. Ну тогди́ робі́ели вес'іл'а т'іл'ко ўзим'і у мн'існіц'і зімн'і. Ул'ім'і робóтиє́ інч'і: с'іно робі́ети, сапан'і сапати – ус'о, а н'е вес'іл'а робі́ети. Тай пиш'оў йа у Росток'і. Йа знаў кругом, де ік'і г'іўк'е́'іє. Там така́ г'іўка, а там така́, там бога́ц'ка, а там май' б'ідна, там роб'ітна, там май' ч'іста. Ну тай йа в'іш'оў на су. Йа прихóжу ў хату – сама́ г'іўка ў хат'і. Тай шó? Йа прийш'оў гор'іх'іў купі́ети, ка́жу. А́ли ўни ўже зна́йут, ш'о се ни гор'іх'іў йа при́ейш'оў. У хат'і в'іўц'а́ з йе́гн'ітком мале́н'к'им окоті́ласи. Тогди́ так ве́лико хо́лоду – то замéрзниє́. А: в'іўц'а́, значі́т – йа со'б'і по'ду́маў – се до́бре". Дóбра пр'ізна́ка.*

На трéтий ден' це йек прийшла́ д'іўч'іна с тáтом поди́вїєтис'і, бо йа витáк ўже сказа́ў почирéз дрýг'і, шо тай шо. И сподóбалоси тай за три

не^д'іл'и вес'іл'е, бо ўже нима куді виткладати, бо ўже нист гов'ін'і, йо, паска ўже зара. На нид'іл'у йа маіу прійтіе ў старости. Прійшли на в'еч'ур, с'или за ст'іу, бо се ўже ўни над'івалиси, шо йа прі'ейду ў старости. Договорі^елиси (с. Усть-Путила) ¹.

II. З родинного життя. Йа прослабувала, йак'ім род'ела св'ого с'на, том прослабувала тогд'е^н п'юд'ис'ита с'отн'і золот'ех. Йа мала опе^н'рац'ію, йог'о ўрод'ела і мола опе^н'рац'ію. Йог'у ўро^д'ела ў ш'ест^к'ій годін'і в'ечиром а ў один'ц'іт'ій в'ечиром мала опе^н'рац'ію. Йа два м'іс'ац'і йог'о нав'іт' ни в'ед'іла, в'ін мої г'руді^е ни с:аў. Баба йог'о, праўда, три^емала т'іх два м'іс'іц'і і йа ни знайу в'ітк'і в'ін в'ір'іс на к'елу д'е^а'іт' к'іл'а шо так'ог'о в'ін д'істаў так'ойі, так'у с'лу і ўс'о. Баба йог'о три^ммала і ўнесла до м'ени ў два м'іс'іц'і. Уж'е ў два м'іс'іц'і і йа б'ула так'а зад'ужа, шо з л'ішка пирил'ізала на п'іч, а то ше йа н'і на двор'і ни б'ула, а н'іч'о. Воз'ели м'ен'е до л'ікар'і, бо тогд'е^н шп'італ'іў так, л'ікарн'іў не^н б'уло с'лами. Воз'ели мин'е до л'ікар'і, ўсе шо д'е^а'іт' ден', шо п'ят' ден', кол'е^н л'ікар' ск'аж'е^н ўж'е. Той так пови'ез'ут, то в'ін там л'ік'і зм'іні'т йак'іс' або шо. Но і так унесли йог'о ў два м'іс'іц'і, а в'ін ўж'е так'і п'ідр'іс йа ўж'е ни д'умала, шо йа нав'іт'^к йіму мамоў б'уду, бо йа гад'ала шо йа ўмру, али пот'ому ст'алос'і, знайіт'іе, шо мин'і ти л'ік'і^е і на нін'і помагайут. Знайіт'іе, шо йак' мин'е л'ікар' той пол'ічі'еў, до м'ени нін'і ни бир'ес'і н'і слот'а, н'і дошч, н'і в'іте^нр (с. Великий Ключів)².

III. З народної демонології. У однім місци с'і трафило, шо Чугайстир увійшоў раз д'есь на полонині до колиби, меж'и віўч'ирі. Віўч'ирі спали уж'е, але прохопит с'і один тай дивит с'і – ш'ось г'рибе у ватрі. А тот схопиў с'і – той віўч'ирь и каже: А ч'ог'о ти? А хочу бим с'і троха загр'іу. – А тот віўч'ирь ухопиў борзо сокиру та гон! Зперед него обухом, а вістр'им у гору и поддерж'иў. Сідай, каже. Тай Чугайстирь мус'іу сідати на вістр'и и каже: Ей, каже, пастушки, майте змилуван'є над'імноў... Але він зловиў Чугайстра м'ізничками и каже: не пуцу кі! – Як н'і, каже, пустите, то скажу вам, яка на вас заўтра пригода стоїт, шо можете с'і постеречи її. И каже: Заўтра займете віўці з полудні и як вас є туй три, так ус'і издрімаєте тай прійде, каже, медвідь, то вам кілко туй худоби маєте, то вам зопсує. Але, каже, як вас прис'єде др'ім, то будете два др'імати, будете спати, а один мусит с'иг'іти.– И узеў его назад тот пастух паль'цьома м'ізничками и каже: Иди собі! На другий день ... так їх др'ім зломіў, шо ни годні були ити за віўцьми, и два лігли спати – якурат так, як казаў Чугайстирь – а один вартує худоби. Тай дивит с'і, якурат віўці, як шибанули собоў ид нему, а він лиш скрич'иў: уставайте, братя, бо віўці с'і мечут – є звір! Они прохопили с'і туди, скрич'или, медвегі уз'ыли собі по віўці і пішли у ліс. Як би буў ни Чугайстирь – шо їм казаў – то би були утратили усю худобу (с. Зелениця) ³.

¹ Гуцульщина: Лінгвістичні етюди. К.: Наукова думка, 1991. С.273.

² Там само. С. 275.

³ Гуцульщина: Лінгвістичні етюди. С. 286.

IV. *Ворожіли ўсе на Р'іздрó // я / Парáска / та шо кóло вас жи́йэ / Гáн'ка / шо в'ід:áласи у Трофан'іўку за Іváна Симóт'ука // ми тогди́ рáзом д'івува́ли / шче д'іўкі // та й іде́м кóлики т'і́гати // а тогди́ плоти́ кóло кóждойі хáти б́ули // та й іде́м до сус'іда Васил'і́е кривóго // а боі́мо́си / та й шче ўстид' / так'і кобилі́ / йа́к хто уві́дит // та й хто шо ві́микаў / хто не ві́микаў / пиндимó п'ід хáту диві́тиси́е на кавал'ір'іў / та й шо // йа вмі́кала доўгого та тонкóго / йа́к мій Васи́л' / Гáн'ка / ну чі́сто / йа́к йійі́ Іváн / а Парáска приб'ігла / н'іц не ма́йучи / на́в'ім' каву́л'і́е н'ійáкойі не в'ім'ігла соб'і // та й шо // доўго не в'ід:авáласи́е / доўго н'іхто́ не хот'іў йійі́ бра́ти / аж по́ки самá не прийшла́ сид'іти до Іváна / той шо кóло вас жи́йэ // (Записала Томашевська Ольга у с. Балинці Снятинського району Івано-Франківської області).*

2. Визначте тип діалектизмів, що характеризують гуцульські говірки.

Бодоўка “металева банка”, *бадуджічка* “ледача жінка”, *базáр* “великі круглі галушки з тертої картоплі”, *балабу́н* “дурень”, *ба́лэга* “коров'ячий, рідше овечий послід”, *ба́л'ас* “великий нескладний ніж”, *бас* “музичний інструмент”, *ба́ц'ка* “клякса”, *берл'іг(х)* “барліг”, *булгáр* “болгарин”¹; *здуфáлник* “зухвалець”, *зор'іти* “світати”, *іграшка* “іграшка”, *йóкати* “підтакувати”, *лайдакува́ти* “ледарювати”, *найідений* “ситий”, *не́цурка* “дурниця”, *па́н'кати* “випрошувати”, *пóсвіт* “світло”².

3. У наведених нижче текстах виявіть діалектні риси, що характеризують буковинські говірки, і прокоментуйте їх.

I. Обробка конопель. *С'ійали колóпн'і ж'інк'é^м / і виростáли йіх / сапáти то ни тра б́уло / т'іл'ко вони́ росли́ / і йіх си бра́ло так / мі́кало си / в'іби́ра́ло // і т'і колóпн'і вéзлоси ў во́ду / мочі́лоси / і бра́ли на такú / те́рлицу / сказáти / дириўйéн:у / і к'іпáлоси / у вуд'і // і вуні́ мо́кли / так / кам'ін'и прикладáли / мо́кли пйит' / ш'іс' ден' // потóму вит'игáли / клáли на со́нци / схли / і п'тóм бра́ли й т'іпáли на тій те́рлиці // к'іпáли / то си злу́шчувало звéрх'і / а ті пр'ід'іўк'і́е лиш'é^мли волоск'é^м / так бра́лоси це на дирг'іўку // така́ бу́ла / цві́к'і позаб́івано так'і / дирг'іўка називáласи / і дéр'галоси так'і / це к'ідáлоси такó і так т'ігáлоси // то се лиш'é^мло / котрэ́ г'іри́е / на дерг'іўц'і / а волоск'é^м си ст'игáло // так си навивáло на кудéл'у // така́ кудéл'і / патé^мк так'ій / кудéл'і // і нав'івáлоси і пр'éли ж'інк'é^м / вéчиром // удéн' рóб'і суб'і коло пóл'і // а ўвéч'ір пр'ідúт // та у зим'і там робі́елоси // ўден' вуні́ куло^у худóби / бо^у худóба б́ула // то худóбу си тримáло поб'іл'ши / по дв'і тр'і штúк'і / й пáра кóний / і свін'і // то бу́ло шчо́го / пóли б́уло сво́йе / те^мй б́уло шо давáти йісти / тий тримáлим // кáжда л'уді́ена три́емáла худóби багáто // і пр'éли / пүтóму бра́ли то мотáли на мотовé^мло / вичирні́ці робі́ли / хлóпці си сході́ли // так // д'іўч'éта пр'éли вéчиром // це вичирні́ці називáли // сході́лисиди хлóпці / і сид'іли коло д'іўч'éт / тримáли д'іўч'éтам виритéна // д'іўч'éта мотáли / сп'івáли соб'і // ну*

¹ Словник гуцульських говірок (літера “Б”). Гуцульщина: Лінгвістичні етюди. К., 1991.

² Гуцульські говірки: Короткий словник. Львів, 1997.

провáдили шóтк'і / сказáти п // (с.Прилипче Заставнівського району Чернівецької області)¹.

II. Уривок казки. *Ў однóго цар'á ни^е бóло д'ітій // в'ін дóбре^а жи^еў / лиш к'іл'ко то / шчо в'ін / мóжна сказáти^е / в'ін жиў / ни задл'а тóго / шчо п / в'ін нажи^евáўси / к'іл'ко жáлуваў то / шчо в'ін д'ітій ни маў // і сказáў / шо зачím мин'і бóти царém / йак у мéни насл'ітк'іў ни бóде // ну це шчитáйси покол'ін'і // насл'ітк'іў ў нас / ў мéни ни бóди // от однóго рáзу в'ін в'ібраў суб'і дорóгу і йіде // коли по дорóз'і здибáйе уднó старóху / бабу / престар'ілу такó / і спин'áйе кóний / і кáжи йійі / слóхайти / бабóн'у / йа вам хóшу шос сказáти / шоб ви мин'і / минé шос порáдили // а вунá / дóбри / кáжи / най/ наййасн'ішчий монáрху / бо так'ій буў / наййасн'ішчий монáрху / дóбри / кáжи // ви мин'і скаж'іт / а йа вам в'ітпов'ім на вáш'і словá // в'ін зачинáйе си / знач'іт / перед нéў жáлувати // і гувóри // от тák / бабóн'у / й так // йа жиійу / йа цар' / жиійу ў добр'і // майéтк'и мáйу / грóш'и мáйу / но д'ітій у мéни нимá // йа п хот'іў / шоб ви минé шос порáдили / би мóйа ж'інка мáла деті^ену // вунá йимó тоді й кáжи / слóхай / кáже / наййасн'ішчий монáрху / йід' додóму // і йак то скáжи / успокóўси // твóйа ж'інка будé мáти деті^ену / і кáжи / будéш шчасліво з ни^ем жé^ати // а ў тóго цар'é буў / знач'іт / йак то сказáти / п'ідручник йогó // не понáшуму / цей найстáрший арх'іреї / ну йак / ўладé^ака / там ше йе / арх'іреї // найстáрший арх'іреї // це буў йогó пéри'ій зам'іст'ітл' / знач'іт / цар'á / ўни рáзом / знач'іт / рáду рáдили / рáзом давáли комáнди ўс'ák'і // (с.Прилипче Заставнівського району Чернівецької області)².*

III. Вечорниці. *Д'іўч'éта зби^ерáйуци / бе^арóт так'і кууж'іўк'é / ў нас казáли куди^ел'і // ну і кóжда йдэ там / к'іл'ко йіх бóло по / бóло й по дэс'іт' д'іўч'éт ў одні хáт'і / ну // с'ідáйут так за р'ідóm / лавé^а так'і тий лавé^а так кладóт ту / куди^ел'і / при'дóт де до дванáц'итой годéни / до пэришойі // там хлóпц'і прихóд'у / балáкайут / сп'івáйут / см'ійуци // а ўже йак трóхи там пр'идóт пáру тійжн'іў / так рóбий зн'іску такó // д'іўч'éта там складáйуци при^енос'і ўс'огó / і там лáгод'е / вар'é / ц'іч'óт / п'іч замáш'ч'уйут // і тоді^е клéч'ут хлóпц'іў / кóжда д'іўч'і^ена берé соб'і хлóпца і то / і три^емáйут тогді^е // складáйуци / при^енос'у гор'іўк'и / і той вэч'ур / то такá зні^еска називáласи на в'ічернéцах // даніўйут / сп'івáйут / і так в'ічернéц'і бóли // (с.Южинець Кіцманського району Чернівецької області)³.*

4. Визначте тип діалектизмів, що характеризують буковинські говірки.

Лáвошник “продавець магазину”, *лагóдн'а* “заручини”, *ладóн'ко* “гладенько”, *лебедічка* “лебідонька”, *л'імáй* “айва”, *матушин* “тітчин”, *мидéлко* “туалетне мило”, *мурáвіч* “мурашка”, *налісник* “мисник”, *негóдний* “нездатний, непридатний”, *не(и)догón* “недоброякісний спирт”, *нén'о* “батько”, *нéхар'ка* “неохайна жінка”, *н'іминá* “тварина”, *н'áмрати* “неохоче, повільно їсти”,

¹ Говори української мови: Збірник текстів. С. 340.

² Там само. С. 341.

³ Там само. С. 343.

обзорини “оглядини”, одова “вдова”, одо(і)вѣц’ “вдівець”, охнал’ “цвях, яким прикріплюється підкова до копита коня, ухналь”¹.

5. Із творів В. Стефаника та О. Кобилянської випишіть по десять лексичних діалектизмів і поясніть їхнє значення.

6. У наведеному нижче тексті виявіть діалектні риси, що характеризують надсянські говірки, і прокоментуйте їх.

I. *Jédna cíhanka pryslá du cíсарuwuji duńk'í ji hadáji: „Daj mi hróšy, ja tí pĳmu pid' l'is, tam šoś búdiš dúžy ládnuhu víd'ila“. Ta ji dála píu kuběli hróšy, cíhanka pijála ji zavěla ji v l'is ji zistávila. Ta xódit pu l'ísi ji pláču. Tam byla stýrta. Vuná výlizla na stýrtu ji pláču. Pupyřižáli jak'ís firy i ji žl' ísa vželi i pryvéli du jidnóji páni na slúžbu. Tutá páni hadáji tak: “Pu fšíx pukójač móžyš xudítí, jinó du jédnuhu ni móžna tí pití”. Ta parašlá fši pukóji i ták'i pišlá du tóhu dvanájčitohu pukóju, a tam Isús Xrystós na xrysćí i krou kápała z něhu. Vuná kl'ěkla, pumuřilaši i pišlá. Pótim tutá páni pryšlá: “Bylas f tĳm pukóju?” “Ni” – ni pryžnálaši. I nazát ju vývěla du l'ísa. Byla tak dóuhij čēs i jak'íjs tam du l'ísa pryšóu i ju si spudóbau i ji si vžeu. Pótim z něu si uužynĳu i vuná mála d'íti”².*

7. Визначте тип діалектизмів, що характеризують надсянські говірки.

Báhra „дерев'яний“, *bambónu* „цукерки“, *bárka* „залізне знаряддя, на якому клепають косу“, *bástir* „хлопець, син“, *bastýrka* „дочка, дівчина“, *bĳtu* „чоботи“, *bóršy* „скоріше“, *búl'va* „картопля“, *drúžbiny* „один із весільних обрядів“, *farbóty* „коронки“, *húska* „булка“, *hustěc* „ревматизм“, *kábat* „верхній одяг“, *kubĳta* „жінка“, *kułód'is* „колодязь“, *liktryka* „електрика“, *máčka* „мучна страва“, *nidópura* „ледащо“, *p'íníži* „гроші“, *pózir* „погляд“, *pudvórysky* „подвір'я“, *spudár* „господар“, *strélba* „рушниця“, *šándar* „жандарм“³.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандрівський Д.Г. Говірки Підбузького району Львівської області. К., 1960.
2. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К.: Вища школа, 1980. С. 220–230.
3. Гуцульщина: Лінгвістичні етюди. К., 1991. С. 27–42.
4. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К., 1966. С. 203–234.
5. Залеський А. М. Найбільш західний український говір. *Культура слова*. 1987. Вип. 33. С. 68–71.
6. Залеський А.М. Парадигматичні і синтагматичні умови функціонування шиплячих у гуцульському говорі. *Фонетична, морфологічна і лексична система українських говорів*. Київ, 1983. С. 3–29.
7. Кобилянський Б.В. Діалект і літературна мова. К., 1960. С. 114–140.
8. Матвіяс І.Г. Українська мова і її говори. К., 1990. С. 80–105.
9. Пура Я.О. Говори Західної Дрогобиччини. Ч. 1. Львів, 1958. 87 с.
10. Пшеп'юрська М. Надсянський говір. *Праці Укр. науков. ін-ту*: Серія філол. Т. 44. Кн. 7. Варшава, 1938.

¹ Матеріали до словника буковинських говірок. Чернівці, 1978. Вип. У; 1979. Вип. УІ.

² Пшеп'юрська М. Надсянський говір. *Праці Укр. науков. ін-ту*: Серія філол. Т. 44. Кн. 7. Варшава, 1938. – С. 57.

³ Там само. С. 70–85.

11. Українська мова. Енциклопедія. К.: вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. – Статті “Гуцульський говір”, “Надсянський говір”, “Покутсько-буковинський говір”.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Особливості бойківських говірок:
 - а) фонетичні;
 - б) морфологічні;
 - в) лексичні;
 - г) дослідники бойківських говірок.
2. Особливості закарпатських говірок:
 - а) фонетичні;
 - б) морфологічні;
 - в) лексичні;
 - г) дослідники закарпатських говірок.
3. Особливості лемківських говірок:
 - а) фонетичні;
 - б) морфологічні;
 - в) лексичні;
 - г) дослідники лемківських говірок.

Завдання

1. У наведених нижче текстах виявіть діалектні риси, що характеризують бойківські говірки, і прокоментуйте їх.

I. Про дитинство. *Ходіла до чкóлы п'іўтора рóку // до чкóлы ходіла // пóт'ім покíєнула бо ў мóго бат'ка́ дóста бúло д'ітій / йак йам сказáла / шо булó двáц'ати́ро д'ітій // два рáзи м'ій бат'кó с'а ўжиніў значіт / та постарóму ўтец'но // два рáзи с'а жиніў м'ій ўтéц' / бо вы так хóчити старóму б'іл'ши // і значіт по пéри і ж'інц'і бúло в'іс'ім син'іў / а мóйа ма́ма ма́ла значіт двóйінáц'ати́ро / ш'іс'ц'син'іў а ш'іс'ц'дочóк значіт / д'івóк // бо то постарóму кáжут / óтжисж ма́ла // пóт'ім то / йак йа ўже ходіла ў шкóлу / чўйити / та йа дóста ни ходіла чирис тó бо дóста бúло д'ітій і ни бúло при́нав'іт' ў шчо / значіт / йдóйх уд'агáти бы воні ў шкóлу значіт ўс'і ходіли // йа трóхам ходіла / а так хлóпц'і значіт вы́праўл'áли до чкóлы / а минé остáвили / шо значіт ни опраўл'áли минé до чкóли / óтжисж і так // пóт'ім / значіт / йа трóха выросла / тай м'ій отéц' помéр // значіт / трóха побúло п'іўтрит'а рóку помéрла й ма́ма мóйа // йа с'а остáла / значіт / мы с'а остáли сам'і // так'із'ми то // ну тий шчо зрóбиш но / так'із'ми б'іділи значіт тиж*

по війн'ї було / по аўстр'їйс'к'ї // та мин'ї / значіт нам гор'а було страшне // так'із'ми б'їділи / трóха прожїли ўже так'із'ми трóха поп'їдростáли // і йа пак ўже в'їд:алáс'а / йак то постарóму ше кáжут / в'їд:алáс'а // і пóт'ім ўже ш чолов'їком газдовáла // мáла д'їтї" / мáлам семéро д'їтїй // (с.Бітля Турківського району Львівської області)¹.

II. Про наймитування. Приїшли св'áта р'їс'ц'вén'ї // таздá п'їшóў слугу наймáти / або слўжниц'у / пóуб'їц'áў йї д'в'ї пáри рубáт'а клочнóго / а йен:ў тонкóго / і йат д'їўчину найимáў / даў йї так'ї д'в'ї платїни і такú на фартушóк / ну / на п'їўку / йак то / на п'їўку / и ходак'їў к'їл'ко / ци двóйи / ци трóйи на р'їк ізобúват' / і йак ужé дóбра булá слўжниц'а / такá / шчо гóн:а булá робїти / та пїа^ет'рїн'с'ких // і ўс'о / і с'їрáк такїй // а ўже йат бунду / то ўже трéба булó дóбройї слўжниц'ї / обї дóбре служїла / обї достáла д'в'ї пáри рубáт'а три пáри рубáт'а / д'в'ї клочнóго / а йе^днú тонкóго / обї достáла д'в'ї платїни / так'ї / і д'в'ї п'їўки / і с'їрáк і бунду / а ўже грóш'ї н'їт // но то р'їк служїла ў н'óго за тотó // йїсти давáў (а що вона робїла?) фс'о шчо трéба булó / господарувáла шчо таздїн'а робїла / то ї вонá робїла / шїла ї бул'бу копáти / ї худóбу пáсти / і жáти / вс'о / шчо таздїн'а робїла / то онá / шо таздá робїў / то ўна // вс'о робїла // (с.Славське Сколівського району Львівської області)².

III. Легенда про походження села Вовчого. Пóсе"ле"нц'ами Воўчóго з давн'їх давén были Воўчáн'с'к'ї // вонї мáли так'ї придóмки / Блажкévич / Бен'їд'їкт / Дом'їшék / Йадчїшин / Павлїкóвич / Татáркевич // вїдóмо / шчо вїходиц' із Воўчóго Павлó Воўчáн'с'кїй ск'їнчїў свóйе жит'á ў монастир'ї васил'їán'їў у Лáвров'ї / де ї похóвано // шчи до нїдáўн'їх час'їў в монастир'ї вїс'їў йогó портрét / шчо зобрáжуваў Воўчáн'с'кого в лїцáрс'ких обладúnках при збрóйї // потóм Пе"трó і Йан Стр'їлéc'к'ї продайут Нарцїсов'ї Пол'án'с'кому з Тарнáвы // Потóм влáсником Воўчóго быў Брон'їслáў Пол'án'с'кїй // (Записала Гелета Наталїя у с.Вовчому Турківського району Львівської області).

2. Из “Словника бойківських говірок” М. Онишкевича выпишіть п’ять власне лексичних, п’ять лексико-семантичних, п’ять лексико-словотвірних діалектизмів і поясніть їх значення.

3. Из твору І.Франка “Малий Мирон” выпишіть десять лексичних діалектизмів і поясніть їх значення.

4. У наведених нижче текстах виявіть діалектні риси, що характеризують закарпатські говірки, і прокоментуйте їх.

I. Дводушниця. То было дўже даўнó // жїла ў сїл'ї // бáба / звáлас'а Бїшúл'а // колї ўмérла / то ни заде"ре"вїла // дўже крáсна была / червéна // так л'ўди казáли //

¹ Говори української мови: Збірник текстів. С. 239–240.

² Там само. С. 244–245.

колі йїї поховали / то зачала здихати худоба // і л'уди поклікали се"ре"нчу"кого чоловіка / Стегнєйа // він казав / обї л'уди нїток такїх знєсли / шчо пєрвий рас д'ївочка пр'адє // даўно л'уди знали такоїе і нїтки такї де"ржали //

тот чоловік із Се"ре"нчуве"ц' обсновав тїми нитками те"ме"т'їу у таку годїну / коли ўже сонце заходило / а л'уд'ам казав так / слухайте / л'уде / кїт' буду гойкати дашто / то бїж'їт' до мене // їа буду гойкати / кїт' босоркан'а буде брати вир'х // він пїшоў на гр'їб босоркан'ї / а л'уди че"кали коло те"ме"т'їва //

чекавут' / чекавут' / а нїч не" чути // а дале їїх загойкаў // коли прийшли / то увїд'їли труну / поўну кїрви // чоловік каже / позе"раїте / л'уде / ту їе кроў із вашої худоби // айбо се"с'а ўже не" буде ходїти / бо їа її голоў ст'ав // мєртва ле"жала ў трун'ї / а голоў їїї была повернута ўниз //

так їа чула // то мин'ї мама розказувала // тотá Бїшўл'а была дводушниц'оў // коли їїї поклали ў гр'їб / то маку тудї не" нас'їяли / обї йогó збирала і л'уд'ам не" шкóдила // та мус'їли потóму клікати тóго чоловіка із Се"ре"нчувиц' / шчо знаў ворожїти // їак він так із тоў дводушниц'оў зробїў / то бїл'ше худобї не" шкóдила // (Записала Олена Черм'янїна від Ганни Немеш, 1919 р.н., у с. Бобовище Мукачївського району Закарпатської області).

II. Мрець-боржник. Ішоў чоловік коло цєрки // чуїе / шчо ў цєрки мól'ац':а // а то было ўночї // ба шчо ўто за слўжба / подумав со"бї і зайшоў подївити // увїд'їў мнóго л'удїй / їакыхос' спóзнаў / айбо ўс'ї даўно поўмирали // пїп го увїд'їў і каже / їдї вїдс'ї / бо туй то"бї не" мїсто // і не" смїї нїкому казати про се //

чоловік знаў / шчо кед' бы про се ўповїў / то ўмер бы // вїн моўчав дóўгї рокы і розказав лишє при смєрти // стар'ї л'уди поїяснїли / шчо тот пїп браў грóш'ї за службї задушн'ї і не" відслужїў їїх / та то"му служїў по смєрти // (Записала Іванна Боїшко від Надїї Глушко у с. Гребля Іршавського р-ну Закарпатської області).

III. Про своє життя. Колї м была маї молодá / та бировала м ходїти увир'х / а типїр' уже нїч нї бїруїу / бо стала м їадушлива / нóгы н'а бóл'ат / тай віджу погáно // поп'їдгрудї н'а шчос' твирдїйко болїт / былам у дóхтор'а нáшого / тóго / шчо ў Тóрун'ї / айбо в'їн казав / обїм т'ашко нї робїла / обїм гур'ї бїригáми нї ходїла / та выпїсаў ми їак'їс' туды л'їкы // казав / обї ў бóлниц'у л'їгати / мáло с'а п'їдл'їчїти / та де їа типїр' найáр' зáбїус'а ў бóлниц'у / а хто за н'а бде їаровати / р'їпу садїти / тай м'їшан'а скóро / трєба овїц' туды гнати / обы быў в'їучьї сыр у н'а //

а про свóїї мólóд'ї гóды шчо ти / д'їтїно / розказати? // від:áламс'а за свóго газду молодóў // н'їурóку / фáйнос'ме прожїли / бо быў чєснїй / їмн'á му было Васїл' / айбо л'їт'їс' умєр / прóшчїн бы / умєр на т'ашку хворóту / нáше т'їло солєнойе // мáлис'ме трóїе д'їтїй / їин:у д'їўку а двох фат'óвїў // ус'ї с'а ўже / слáва Бóгу / пóр'їўн'áли / жїїут фáйно / мáїут свóїї д'їти / унўкы ми прїхóд'ат помагати / ўсе свóїу бáбу чїстїїут / а с'ак на с'в'áта / на Р'їздвó

ци на Пáску / фурт у дóн'кы с'атку́йу // ге тако́йе мо́йе жит'а на стар'і дны // (Записав Брошняк Віталій від Полажинець Параски, 1927 р.н., у с.Торун Міжгірського району Закарпатської області).

IV. Мрець просить відпустити гріхи. Быў у мене чоловік // ужé пїат' рóк'іў / йак умёр // коли ме^не ўз'аў / ме^н'і было 17 рóк'іў // народілис'а у нас дві дóн'ки / і жїли ми бідно / та чоловік пішоў у Рос'іўу / а коли прийшоў / то лішиў ме^не з двома д'іточка́ми і пішоў до Не^че^{ст}івойї жїти //

та да́ле захвор'іў / і коли ўмираў / то поклікаў ме^не / обїм його́ простїла // алé ж він ме^не зра́диў / і йа не^н могла́ йому́ простїти // та він т'а́жко помираў //

а по смёрти почаў йаўл'атис'а ме^н'і // просїў / обїм йому́ простїла / бо не^н мо́же покинути зéмл'у // і йа подумала / шчо у бі́бл'іїї скáзано / обї ми ўсе прошчáли // і простїла йа йому́ / запалїлам за н'óго свїчку / і біл'ше він до мене не^н прихóдиў // (Записали І.Гармашова, Н. Гриценко, Г.Полякова від Марії Павлик, 1922 р.н., у с. Горянах Ужгородського району Закарпатської області).

V. Про чарівницю. Ходїли на ве^ч'урніц'ісми^е ўс'і д'іўчáта // но пр'áлисми пов'ісмо і потóму йшли́сми до^м'у і вїдими на плóт'і стої́т одна́ босоркáн'а ў б'їлум ўбрáта / ў пúночи / а йáкс'а убрáла ўна ў пúноч'і / і она́ поспéрид нас // і мы йде́ми гет до^м'у / на́в'іт' з ве^ч'урніц' // і коли́ прїйдиме з ве^ч'урніц' до^м'у / і она́ шмўхне ў двір'і // у нас / ў двір'і ў кóго / до кóго ма́йе д'їло / знáйти^е / а до кóго не́ма́йе н'ет // і потўм за́йде / йе ў мене́ корóва ў хл'ів'і / і потўм за́йде ў хл'іў // і корóву воз'ме́ за тотó і не даст молоко́ корóва аш і два три дн'і і не даст молоко́ ме^н'і // лиш корóва рúно рычи рычи / корóва рúно // і тут вўмн'а пóўне / опўхле і дўйкы такó стоїáт // а чорт ту босоркáн'у вї́дит // і пўйду йа до попá і принéсу ўт:ы воды с'акóйї і побрыскайу корóву пос'áчу і дам корóв'і такé с'ашчéне пої́сти / і молоко́ даст корóва / на дрўгый ден' йа ўже молоко́ ма́йу // (Данилово Хустського району Закарпатської області)¹.

5. Визначте тип діалектизмів, що характеризують закарпатські говірки.

Бўл'кі(о,е)т “джерело”, жерелó “т.с.”, квас “природна мінеральна вода”, кал “болото”, віверка “білка”, капўра “ворота”, стўдн'а “колодязь”, сáджа “сажа”, пл'ўца “легені”, нáтха “нежить”, шáт'а “одяг”, од'ін'á “одяг”, зáголовок “подушка”, монїсто “намисто”, за(в)ўшниц'а “сережки”, кулéша “мамалига”, токáн “т.с.”, зáмїшка “т.с.”, хрїн' “хрін”, мїтлá “віник”, часунїк “годинник”, бїгл'аз' “праска”, швáблик “сірник”, нáфта “гас”, вагá “журавель біля колодязя”, винó “виноград”, грїжа “смуток”, дéрево “труна”, живїт “життя”, мїс'ачник “соняшник”, плитá “леміш”².

6. Опрацюйте карти № 271, 275, 286, 296, 405, 410 за Лінгвістичним атласом українських народних говорів Закарпатської області України (Лексика)

¹ Говори української мови: Збірник текстів. С. 300.

² Дзензелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР: у 3 ч. Ужгород, 1960. Ч.ІІ; Дзензелівський Й.О. Практичний словник семантичних діалектизмів Закарпаття. Ужгород, 1958.

(ч. 3, Ужгород, 1993) Й.О.Дзензелівського. Поясніть явище лексичної синонімії на позначення одного і того ж поняття.

7. Визначте тип діалектизмів, що характеризують лемківські говірки.

Адека “недавно”, *альбум* “альбом”, *бым са* “щоб я”, *богол’ар’* “гаманець”, *вбол’ікатис’а* “одягатися”, *бобал’к’і* “талушки з кислого тіста, що подаються на святий вечір”, *веріч’і* “кинути”, *вечурн’а* “післяобідня служба Божа в церкві”, *вобер’ва* “брова”, *гадат’іса* “сперечатися, сваритися”, *п’огарча* “чарка”, *р’ендешно* “порядно, охайно”, *стул’ча* “ослінчик”, *ступайка* “слід коня, корови у полі, на землі”, *триматися розуму* “не дуріти”, *ходн’ік* “тротуар”, *х’олем* “хоча б”, *цвікл’овий* “темно-червоний”, *йавіско* “сцена”¹.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К.: Вища школа, 1980. С. 220–230.
2. Д’єже Л. Очерки по истории закарпатских говоров. Будапешт, 1967. 306 с.
3. Дзензелівський Й.О. Генеза верховинських закарпатських говорів. *Карпатський край*. Ужгород, 1998. № 1 – 2. С. 38–48.
4. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К., 1966. С. 203–234.
5. Залеський А.М. Фонологічна система бойківської говірки. *Структура українських говорів*. Київ, 1982. С. 69–84.
6. Лесів М. Українські говірки у Польщі. Варшава, 1997.
7. Матвіяс І.Г. Українська мова і її говори. К., 1990. С. 80–105.
8. Панькевич І. Нарис історії українських закарпатських говорів. Прага, 1958.
9. Панькевич І. Українські говори Підкарпатської Русі і сумежних областей: Ч. I. Звучня і морфологія. Прага, 1938. 549 с.
10. Пура Я.О. Говори Західної Дрогобиччини. Ч. 1. Львів, 1958. 87 с.
11. Українська мова. Енциклопедія. К.: вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. – Статті “Бойківський говір”, “Закарпатський говір”, “Лемківський говір”.
12. Черняк В.С. Характеристика системи голосних фонем бойківського говору. *Питання українського мовознавства*. Кн. 4. Львів, 1960. С. 150–167.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 11

Тема: ПІВДЕННО-СХІДНЕ НАРІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (4 год.)

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Дослідники південно-східного наріччя.
2. Особливості південно-східного наріччя української мови:
 - а) фонетичні;

¹ Сірка Й., Муличак Й., Баушенко А. Короткий словник говірки села Ублі. Зіген – Пряшів: ЕХСО, s.r.o., 1999. 62 с.

- б) морфологічні;
 - в) лексичні.
3. Особливості середньонадніпрянських говірок:
- а) фонетичні;
 - б) морфологічні;
 - в) лексичні.
4. Особливості слобожанських говірок:
- а) фонетичні;
 - б) морфологічні;
 - в) лексичні.
5. Особливості степових говірок:
- а) фонетичні;
 - б) морфологічні;
 - в) лексичні.

Завдання

1. Із “Словника полтавських говорів” В.С. Ващенко випишіть п’ять власне лексичних, п’ять лексико-семантичних, п’ять лексико-словотвірних, п’ять лексико-фонетичних діалектизмів і поясніть їх значення.

2. Прокоментуйте подані нижче дієслівні форми, що належать до середньонадніпрянських говорів.

До першого грóму н’ишо ѥ не^н ростéт’.

Такій дошч ідéт’ / ѥак з в’ідрá л’:ет’.

В’ін ... рúку подайéт’.

Ос’ó ж Микíта живéт’.

Те^нпер ráно сме^нркайет’.

Пов’іу в’ін до сáмої крáшчойі д’іу́чини та ѥ кáже^нт’.

Їак замé^нтéт’ / то тод’і чу́йе^нм / шо хóдно.

Ужé не^нсéт’¹.

3. Визначте тип діалектизмів, що належать до степових говірок. Яке їх значення?

Бакáй “глибока вибоїна”, “яма”, “провалля”, “вибоїна з брудною водою”, хóде “ходить”, ока́ц’і́а “акація”, оўтомáт “автомат”, вібíрки “візерунки”, жáрничка “сковорода”, кíшло “хуторець”, озéр’іў “озер”, прóсе “просить”, коц’у́к “пацюк”, кукулі́чка “зозуля”, перч “цап”, ўчи́ца “вчиться”.

4. У наведеному нижче тексті виявіть риси, що характеризують середньонадніпрянські говірки.

I. Про колишній Стеблів. *Се^нло вигл’адало тод’і знайіти / поб’іл’ш хат’іў бу́ло ѥак Ше^нўчénков’і / низén’к’і / стр’іхи доўг’і / в’ікóнц’а малén’к’і і кóс’і двéр’і / биш шал’ува́н’а / о / с п’ід’áшками / не те шо тепéр з ве^нра́ндами // сто́йáли млині // прирóда праўда бу́ла чудóва // і дўже дóбре бóрошно вони́ молóли // а л’ўди возі́ли / колéса ламáлис’а по кам’ін’у з горí // бу́ло ўс’огó / о //*

¹ Середньонадніпрянські говори. К., 1960. С. 34.

а було завозу стойит' богац'ко / стойат' по сўтках і по тройе п'іс'л'а жниў / о // бо прийїджаїут' / це ж не то ос'тепер пустїли елєктрикойу тий вонó раз два перемолоў / а тод'і ж вод'ан'і були // бувало / ул'ітку то вода малá // і вонї стойали потрòху пòки вòду наберу́т' / тод'і мёл'ат' // ну такé / вал'уш'і були тут у нас / ужé остáн'ій час // (а як валили сукно?) йак валили? // так'і стўпи / здорóв'і стўпи / такé дère"во / тоўстé отакé / отакé тоўичинóйу / но і ви"сòке" // і так вонї п'ідн'імáли йїх // а тут і сукно клáли // і це вонї / п'ідн'іме / йак пустé / вонó ж / вагу́ малó ве"лїку // і отó тоўчут' там / тоўчут' / тоўчут' / вонó звáл'увалос' / отакé // потóму ол'йїниц'а булá тóже" на вод'і / турб'інойу ўже робїли // ўже посл'édн'е ўрémн'а до в'йїні / ну а ў в'йїну / чи п'іс'л'а войні ўже йїх скасувáли ц'і млинї / поста́вили на елєктриц'і // (Стеблів Корсунь-Шевченківського району Черкаської області)¹.

II. Як колись дївували. // п'їторá годá йа д'ївувáла ўс'огó / корóў попáсла / п'їторá годá ў шкóлу походїла і ўс'о / бáт'ко застáвиў пр'áсти / бо кáже тре ў чомус' ходїт' // ну це ж йак нид'іл'а то це бáт'ко розр'їшá погул'áт' / до об'їд дóма седї / а з об'їд мáйеш прáво п'їтї погул'áт' // мáйе сóнце захóдит' / об'їзáт'іл'но дóма буд' / а ўвечир'і н'їкудá / спат' л'агáй // н'їкудá / н'ї клóбу / н'їчóго // (а де збирались гуляти?) ну зби"рáлис' / булó збїрáйуц':а на ви"гонáх / пос'п'ївáйут' / музїка бувáйе погрáйе / потан'ц'уїут' д'їўчáта хлóпц'і / хто йак мóже" // ну й так б'їл'ш н'їчóго тóкого // ну йак'іс' там / ну іменїни тóже і рáнче були так спраўл'áли / хто там йак маў / оцé такá гул'н'á булá // Катерїни йак спраўл'áли / то це варїли кáшу / йа на це не ходїла / варїли кáшу / у хáт'і мáти розр'їшá зварїт' кáшу і йдут' с тим горшчéчком на ворóта і йїд'áт' кáшу // і йáкос' гукáйут' чи дóле / дóле прийдї до нас вечér'ат' / ну хто там об'їзвéc':а / а бувáйе шой н'їхтó не обїзвéc':а // то це такé за кáшу // а Андрéйа то це пеклі балáбушки / йїх і тепér печут' / пеклі балáбушки / калитў / такїй корж л'їпїли / крúгле здóбўний і в'їшали йогó сéред хáти на так'їй л'én'т'і // тод'і на кочерз'і йїхали і / отáк л'їг на кочергу / пробáчте меж нóги / тай йїде од порóга // так / хто дўже такїй шо не вїдержаний зас'м'їйéc':а то той бойїц':а йїхат' / а хто вїдержаний / тел'їпáйец':а та калитá / но кусáйе / йїс'ц' // а йак зас'м'їйéc':а дрўгий стойит' / та квачém л'áпнуў по губáх / іс сáж'і колотїли такé // ну це такéо / дурїнка булá // (Моринці Звенигородського району Черкаської області)².

III. Як колись молодь розважалася. Рáнче клóб'їў не" булó / ходїла йа на вулиц'у / так гул'áли пу вулиц'ам / п'їт тинáми / ў хáту де³ зберémос'а / дух с'вїят рóбл'ат' / бїўц'а ў хáт'і // це св'їтло потўшат' / це ў нас такá булá гул'н'á / збе"рўц'а хлóпц'і і д'їўчáта і це потўшат' св'їтло і дух с'вїят // ў нас такá булá гул'н'á // понадирáйут' бóки ўсїм / абó дес' п'їдемо та у с'їни зал'їзе"мо та каглу́ ко"мус' заткнémо / хтос' тóпит' увечер'і / а ми заткнém каглу́ / заткнém каглу́ / і це л'ўде" ў хáт'і дáўл'ац'а / а ми йїх накїнем на кр'учóк // це ў нас такá рáнче булá гул'н'á // нуї потóм зазнакóмл'уйиц'а хлóпциц' з

¹ Говори української мови: Збірник текстів. С. 412–413.

² Говори української мови. С. 418–419.

д'їучиноу / і ходит' до д'їучини / а потóm засила старост'їу / заход'ат' старості / сватайуц'а / просватайут' д'їучину і зробл'ат' свал'бу // це / посватайуц'а / а потómичка вічирінки робл'ат' // це ўже тод'і гул'н'а / на вичорінки / ўже тїждиен' ход'ат' перед свал'бою на вичирінки с'удї / ў ц'у хату / де хлопец' засватаў д'їучину // то це ўже тод'і дух с'віату не робим ми / ўже на вичирінки ход'ат' / сп'ивайут' д'їучата / гул'айут' / а ў пїятниц'у ўстайут' / учин'айут' короваї / о / у субóту пичут' короваї / а ў нид'іл'у ўже тод'і д'іл'ат' короваї у молодóйї / а ў молодóго ў понид'ілок д'іл'ат' короваї // це у нас така свал'ба і гул'айут' тод'і ц'їлий тїждин' // оцé таке ў нас іс свал'бою // (Пастирське Смілянського району Черкаської області)¹.

5. У наведеному нижче текстї виявіть риси, що характеризують слобожанські говірки.

I. Спогад про дитинство. *Їа про своїé жит':а розкажу тогó шо йа малóу осталас'а од матир'ї // рано ўмерла мойá мати // а ў нас осталос'а пїятиро / невел'їк'ї ўс'ї були // а йак ужé п'їдн'аўс'а наж брат одїн старший буў мéни // праўда старша була шч'е систра ў менé / так та замужем ужé була // а брат старший // ми пожил'ї / значїт' / ўмерли оцé / ў оцé ўрémїа йакраз / так ми пожил'ї там отó до р'їздвá / п'їўгóду пожил'ї // а тод'ї / ужé оженили ми сїна / це ж брата / оженили // а брат той пожив'ї до вел'їна та ўмер / од голови / за три дн'ї ўмер // ну так / а тод'ї це ж поховали його / осталис'а ми самї / а ж'їнка його п'їшла до бат'ка свогó та до матир'ї // а ми осталис'а / ну шо ж / вел'їна п'їд'їйшла й л'їто / трéба ж садїте" / і де"тїна ў нас груднá осталас'а од матир'ї / нашоїї матир'ї / такé шо оставалос'а шїс'т" м'їс'ац'їу булó йому / на мойїх руках булó ўже // а тод'ї йак виснá пройшла / óс'їн' ну шо ж наш бат'ко начáў тод'ї жениц'а / нас пїате"ро / шес.. / та н'ї пїате"ро чéтверо осталос'а / брат умер // а тод'ї йак в'їн умер отó / а нас осталос' чéтиро / а бат'ко ожениўс'а наш / оцé п'їсл'а жниў // оже"ниўс'а і ўз'аў мат'їр нам / полéгшало трóшки мин'ї // (Революційне Вовчанського району Харківської області)².*

II. Спогад про минуле. *Жїзн'а мойá була дўже плохá // вїйшла йа зам'їж / тóже / у с'їмїу ў б'їдну / набралас'а гóр'а // прожила йа за ним ўс'огó т'їки пїятнáц'ат' рóк'їу / осталас' із д'їт'ми / осталос' у мéне чéтверо д'їтéї // у колхóз'ї тóже робїла дўже // булó нас чотїр'ї сестр'ї / і ўс'ї помérли // буў одїн брат / і тої умер // мама ўмерла // отцá йа свогó ї не знаїу / бо йа осталас' од отцá булó м'їн'ї ш'їст' рóк'їу ус'огó // п'їдн'аўс'а колхóз / поробїла йа ўже до пїадес'атї вóс'їм год // пїадес'ат вóс'їм год булó йа зачалá стрóйїц'а // тод'ї ўже на роботу не п'їшла // а так отó помагала де там / чи на горóд'ї / чи шо // ну а с'їчас н'їчóго не помагáйу / бо здоров'їа плохé та ї б'їл'ш н'їчóго // (Олександрівка Лозівського району Харківської області)³.*

¹ Там само. С. 428.

² Говори української мови. С. 467.

³ Там само. С. 479.

III. Як я жила. Народілас'а тут // народілас'а тутеч'ки // бат'ко ў пом'єшч'іка служіў // і так отó робіў // і ми ж / нас багáто булó / аж шест' душ // ну / а йак ужé поп'ідростáли ми / ³нáчит' / п'ішли робіти // пйатнáц'ат' гот ужé йа корóў дойіла / так шо н'іколи булó розгүл'уват' / н'ічóго / корóў дойіла / мáсло робіли // черэз ден' мáсло / корóў дойіли / молоко переган'áли / а мáсло робіли // тод'і молоко не отпраўл'áли / а робіли мáсло // мáслом отпраўл'áли // а шче шо вам росказáти? н'эмү'і грáбили дóбре / бойáлис'а / дóма не жили // йак тої / так аж у горóдах дес' / у пр'áд'ів'і сид'іли // коліс' же пр'áд'иво с'ійали / там сид'іли // а йа на горóд'і робіла / ўсе ўрém'а / ланкувáла / а тепér ос'бáчите / с'эмдес'ат одін гот // до д'итéї не хóцеү'а ж йіхат' / страшнé / а у колхóз'і ужé не годіс'а робіт' / шоб п'ішоў абó полóти / абóшо // хот' і п'ідеи / ну шо ти там порóбиш // ужé ж тогó не зрóбиш / шо молодійї // а ўже по старій же ж // та хот' кухáр'у // це чотір'і гóда булá ў йáсл'ах / усé варіла // а тепér ў прóшлом годү на бригáду варіла // (Олександрівка Лозівського району Харківської області)¹.

6. У наведеному нижче тексті виявіть риси, що характеризують степові говірки.

I. Задумав старий дід жинитися. Задүмав старій д'ит / задүмав жиніц'а / став / дүмав / дүмав / задүмав жиніц'а // а wz'aw би йа старү / ни схóче робіти / а wz'aw би йа мулудү ни схóче л'убіти // ой став / дүмав / дүмав / ни схóче л'убіти // а пуйіхав старій д'ит на базарішче / купіw суб'і товстé нагайішче // йак удáрит' мулудү та по тówстуму задү / скажі / скажі мо'ло'дá / йакá w д'іда бородá / Цапíна бородá а ведмéd'ача ходá / скажі / скажі мо'ло'дá / йакá w д'іда бородá / шуwкóвайа бородá а парубóц'ка ходá а соколóв'і óчі дóбрі до нóчі (Монаші Білгород-Дністровського району Одеської області)².

II. Як я рву камінь. Йа прац'уїу w колгóсп'і "Іскрá". Робіw на пól'і, а wже два м'іс'ац'і рóбл'у тут, рву кáм'ін'і дл'а спрáвки соше від Калагл'ії до В'ід'іопол'а. Рву кáм'ін'і так: задówbуїу д'ірку, накладáїу туді тóлу, распáл'уїу w д'ірки, тол, кидáїу кáпсул', а сам т'ікáїу. Зривáїц'а скáлá і тод'і складáїим кáм'ін' у кубомéтр. За ден' мóжна наскладáти два кубомéтра. За два кубомéтра ме^н'і нарахóвуйут' у колгóсп'і два с половінойу трудодн'á.

До войні рвáли кáм'ін' войén'н'і, а те^нпér рвут' кáм'ін' пацáні. Тол бирумó у Йосипстáл'і, де булі окóпи н'імец'кі. Ми там йогó назбирáли (Миколаївка)³.

III. Як їсти варять. Вч'іла йа своїу нив'істку / йак бори'ч' варіти / вона прийшла до мéни молодén'ка / зв'існо ничóго ни ўм'іла // йа ї кажү // ну / ўставáї

¹Говори української мови. С. 480.

² Москаленко А.А. Методичні рекомендації для практичних занять з української діалектології. 1965. С. 33–34.

³ Там само. С. 47.

/ дóчко / боршч жи náда варíти // ну / і вона кáжи / шо ж / máмо / бúдим / йак боршч варíти? // кáу / спирвá стаў вóду / водá закипíт' / криши́ бур'ák / бур'ák покриши́ла / бур'ák укип'íў / картóшку кидáй / за картóшкуйу л':еш уже пом'ідóри кíсл'і // кíсл'і / йіх отó сажáйут' / а потóm л'ут' / л'ут' же тод'і ўже йіх у боршч / у боршч'і прокип'íло / тод'і стаўл'ут' зажáрку / зажáрку стаўл'ут' іс:áла / тий кончáйут' // ше ї капúсту пóсл'і ўже квáсу / йак квас пирикипíт' / тод'і аш кладúт' капúсту // а хл'іб йак уч'ін'áти / зрáзу запáр'уйім опáру пóт'ім ў два часá д'н'а / начинáйім запускáт' дрож':áми / вéчиром у дéўйат' часоў ўжé п'ітч'ін'áйім / ўтром ўстайém м'ісимо і ў п'іч накладáйім к'із'ак'іў / кирпíч рóбимо іс корóўйачих к'із'ак'іў і нап'ікайім і пичém тод'і хл'іб / шчас ўжé ми ни пичém хл'іба // бо ми типér з магаз'іна пичém // (Криворіжжя Добропільського району Донецької області)¹.

IV. Про свої молоді роки. У шкóлу йа ходíла три клáси / а тод'і ўже помагáла мáтур'і / бо ми булі дўже б'ідн'і / н'іўчому ходíт' // так йа булó мáжу ї хáту самá // мáти мойá ткáл'а булá за вирстáтом полотнó ткáла заробл'áла // а тод'і началá ў шкóлу йа ходíт' / походíла ў шкóлу / а тод'і п'ішлá ў нáйме // а ше йак малíми булі / ше до шкóли так п'ідемо отáм до сус'ід у садóк гул'áт' / пос'ідáйімо ї седемó // п'іп жиў посус'ідз'к'і' кóло нас і кáжут' / шо / йак побáчим попá / штанí ў попá так с'в'ат'і бúдемо // так ми сидимó ц'ілі ден' п'ід загáтойу і загл'адáйімо // колí п'іп їде ўбóрну / колí в'ітер йак зав'іаў пóли // та кричíт' соб'і / йа побáчила штанí / ми ўс'і с'в'ат'і тепér бúдем // тод'і п'іс'а ц'óго ўже п'ішлá ў нáйме" / служíли по н'імц'ах і це п'іст / трéба т'іки гов'іт' / бо скорóмногo не мóжна йісти // п'ішли ми тод'і у цéркву / ітí нам тріц'ат пйат' к'ілóмитр'іў п'ішки / р'ічка / водá / л'од / ми перехóдили по л'оду мóкр'і / попростúжували^{с'а} / шоб т'іки гов'іт' / одгов'ілис' / тод'і ўпйат' йідемо обрáтно / тудí ж до хаз'áйн'іў / до тих // а тод'і ўже п'ісл'а тóго у бол'ніц'і робíла / де познакомíлас'а з однім по сус'ідз'к'і з пáрним і вíйшла зám'іж за йóго і ім'іўу ўже йа д'ітéй чéтви́ро зáраз / ус'і д'іти мойі поўчíлис'а // дв'і ўчítил'ки / син óдин інжинér // а одін рóбе / на машíнах / на рáзних / на іскивáторах / ус'áких син цeй наград'óний сáмий стáрши́й // а тод'і ўже типér / хаз'іўувáли / д'іждáли колгóспу / ў колгóсп'і рабóтали / типér живéмо харашó // йес'ц' у нас і молоко / і сáло / і мáсло / ўсе йе йісти / і йе ў чому ходíт' / а т'іки / шо ўже стар'і / здорóўйа нимáйе // (Тарасівка Пологівського району Запорізької області)².

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К.: Вища школа, 1980. С. 230–242.
2. Варченко І.О. Лубенські говірки і діалектна суміжність. К., 1963. 251 с.
3. Ващенко В.С. Полтавські говори. Харків, 1957. 538 с.
4. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К., 1966. С. 203–234.
5. Матвіяс І.Г. Українська мова і її говори. К., 1990. С. 105–125.

¹ Говори української мови: Збірник текстів. – С. 502.

² Там само. – С. 519.

6. Матвіяс І.Г. Формування південно-східного наріччя української мови. *Мовознавство*. 1983. № 1. С. 52–59.
7. Матвіяс І.Г. Членування південно-східного наріччя української мови. *Мовознавство*. 1981. № 4. С. 42–50.
6. Могила А.П. До характеристики середньочеркаських говірок. Київ, 1958.
7. Поповський А.М. Значення південноукраїнських степових говорів у формуванні літературно-національної мови. Дніпропетровськ, 1989. 88 с.
8. Середньонаддніпрянські говори. К., 1960. 204 с.
9. Українська мова. Енциклопедія. К.: вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. – Статті “Середньонаддніпрянський говір”, “Слобожанський говір”, “Степовий говір”.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 12

Тема: МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА (2 год.)

Варіанти модульного монролю

Варіант 1.

1. У чому полягають відмінності між описовою (синхронною) та історичною (діахронною) діалектологією?

2. Перерахуйте основні діалектні словники української мови і дайте їх загальну характеристику.

3. Наведіть приклади власне лексичних діалектизмів із говірки свого села, розкрийте їхнє значення.

4. Прокоментуйте перехід [г'], [д'] у [к'], [г'] у поданих нижче прикладах. Для яких говорів характерне це явище?

Г'ід (дід), г'іло, г'іўка, к'істо (тісто), к'існій, к'іло (тіло), ск'іна, г'іра, к'ін' (тінь), ск'іў (стіл), хок'ітиє, г'ішка (діжка), г'ітіна (дитина), ў хак'і (у хаті), к'ігнути (тягнути).

5. Для яких говірок властива заміна [шк.], [жк] на [чк], [ч'к]. Прокоментуйте наведені нижче приклади.

Чкóла, ч'кóла (школа), чкóда, ч'кóда (шкода), чкодлúва, чкол'ар, дóч'ка (дошка), пр'ачка, спр'ачка, бр'ачка (пряжка), дорíчка (доріжка).

6. Прокоментуйте наведені нижче форми називного і знахідного відмінків однини іменників середнього роду II відміни в різних українських говорах.

Жит' : á, знан' :á, з'іл' :а, нас'ін' :а, с'міт' :á, вес'іл' :а, волóс' :а, колóс' :а, клóч' :а; жит' :é, знан' :é, нас'іен' :е, збуож' :е, клóч' :е, ліст' :е; жит'á, з'іл'á, нас'ін'á, клóча, віс'іл'á, с'міт'á.

7. У наведеному тексті виявіть риси, що характеризують закарпатські говірки (див. Українські закарпатські говірки: Тексти / упор. та передм. О.Ф.Миголинець, О.Д.Пискач. Ужгород: “Ліра”, 2004. 400 с.)

Варіант 2.

1. Які зв'язки діалектології з історією мови?
2. Назвіть дослідників закарпатських говірок, вкажіть їхні праці.
3. Наведіть приклади лексико-словотвірних діалектизмів із говірки свого села, розкрийте їхнє значення.

4. Прокоментуйте перехід [з'], [с'] у [з''] [с''] у наведених нижче прикладах. Для яких говорів характерне це явище?

С''в'іт, с''м'іх, с''іно, с''м'іш'іти, с''в'іято, с''ц''іна, з''іма, з''в'ір, з''іл'е, з''ір, з''іна.

5. Для яких українських говорів характерне чергування етимологічних [о], [е] з [і]? За яких фонетичних умов відбувається? Прокоментуйте подані нижче приклади.

В'іл - волá, к'ін' - кон'á, г'іс'т' - гóс'т'і, к'ім - котá, дв'ір - двóру, н'іж - ножá, дор'іжка - дорóга, вор'ім - ворóта, п'іч - пéч'і, р'іч - рéч'і, н'іс - несті, вéч'ір - вечéр'ати.

6. Прокоментуйте наведені нижче форми родового відмінка однини іменників третьої відміни в українських говорах.

Сóли, т'іни, крóви, óсени, ма́сти, смéрти, нóчи, ма́тери; сóл'і, т'ін'і, нóч'і, пéч'і, ма́тер'і, мід'і, ос'і, душ'і.

7. У наведеному тексті виявіть риси, що характеризують закарпатські говірки (див. Українські закарпатські говірки: Тексти / упор. та передм. О.Ф.Миголинець, О.Д.Пискач. Ужгород: "Ліра", 2004. 400 с.)

Варіант 3.

1. Подайте загальну характеристику експедиційного методу збирання діалектного матеріалу.

2. Перерахуйте основні діалектні словники української мови і дайте їх загальну характеристику.

3. Наведіть приклади лексико-семантичних діалектизмів із говірки свого села, розкрийте їхнє значення.

4. Прокоментуйте варіанти фонемі |у| в наведених нижче прикладах із закарпатського говору.

В'уз, к'ун', м'уст, сн'уп, т'утка, вéч'ур, п'ут', н'ус, ст'ул, н'уч, в'уз, м'уй, тв'уй, п'от'ук, в'у'ца, прин'ус, й'ашч'урка, д'оку'ї.

5. Для яких українських говірок властиві м'які шиплячі [ж'], [ш']? Прокоментуйте подані нижче приклади.

Біж'у, біж'ут', м'ож'у, н'ош'у, пр'ош'у, к'ош'у, пш'енешній, міш'ети, ш'інувати, ло'ш'эта, ш'эпка, дирж'эк (держак), ж'эба (жаба), ж'ети (жати), б'іж'ат', лиж'ети.

6. Прокоментуйте подані нижче форми питальних займенників.

Хто, хто, тко, ко (наз.в.), на ко́му, ў кім, на кум, на к'ум, на куом, на ком (місц. в); шчо, шо, чо, што (наз.в.), на чо́му, ў чім, на ч'ум, на чом, на чуом (місц.в.).

7. У наведеному тексті виявіть риси, що характеризують закарпатські говірки (див. Українські закарпатські говірки: Тексти / упор. та передм. О.Ф.Миголинець, О.Д.Пискач. Ужгород: “Ліра”, 2004. 400 с.)

Варіант 4.

1. Які основні методи дослідження діалектного матеріалу?

2. Подайте загальну характеристику південно-східного наріччя.

3. Наведіть приклади лексико-фонетичних діалектизмів із говірки свого села, розкрийте їхнє значення.

4. Для яких говірок характерне ствердіння [з’], [с’]? Прокоментуйте наведені нижче приклади.

Дес, коліс, кудас, кобіс, абіс, хтос, шос, когос, увес, йакіс, йакас, йакогос, котрас, хлопіско, коніско, д’іўчіско, пасовіско, стожіско, рускі, кувалські, панска, пол’ска.

5. Якого походження фонема |і| в українській мові? Як реалізується ця фонема в різних українських говорах? Прокоментуйте подані нижче приклади.

Іл’кó, інод’і, інколи, ікаўка, ікати, іржа, іржати; у́нод’і, у́нколи, у́каўка, и’ржати, и’ндік; у́нод’і, у́нколи, у́каўка, у́кати, у́ржа, у́ржати; гін’ій, гікаўка, гікати, гиржа, гиржати, гиндік, Гил’кó; к’ін’, в’іл, д’ім, ст’іл; п’іч, р’іч, т’ітка.

6. Прокоментуйте подані нижче дієслівні форми 1-ої особи однини теперішнього часу. До яких українських говорів вони належать?

Ход’у, крут’у, воз’у, нос’у, сид’у; хóджу, вóджу, лечу́, про́шу, но́шу, ко́шу; сиджу́, віджу, сижу́, віжу, вёржу, печу́, пеку́; чита́м, зна́м, ма́ву, ма́у, да́ву, дау́, чита́ву; воджу́, вожу́, важу́, хожу́, хажу́, кошу́, кашу́.

7. У наведеному тексті виявіть риси, що характеризують закарпатські говірки (див. Українські закарпатські говірки: Тексти / упор. та передм. О.Ф.Миголинець, О.Д.Пискач. Ужгород: “Ліра”, 2004. 400 с.)

Варіант 5.

1. У чому полягає метод лінгвістичного картографування, або лінгвістичної географії?

2. Подайте загальну характеристику південно-західного наріччя української мови.

3. Як пов’язується діалектологія з літературознавством?

4. Яким говорам властива заміна [н’] на [й] у звукосполученні [н’к]? Як можна пояснити цю фонетичну зміну? Прокоментуйте подані нижче приклади.

Голово́йка, лічeyко, со́нийко, ластіво́йка, зозу́лейка, річeyка, молодéйкий, дрібне́йкий, темне́йкый, малéйкий, старéйка, спáтойкі, спáтойки, ходúтойки, пúтойки, йíстойки.

5. Прокоментуйте форми давального і місцевого відмінків іменників із слобожанських говірок.

Кóн’ім, гóс’т’ім, л’у́д’ім, д’і́т’ім, на л’у́д’іх, у грúд’іх, у гóс’т’іх, на плéч’іх.

6. Прокоментуйте подані нижче дієслівні форми майбутнього часу недоконаного виду, що зустрічаються в різних українських діалектах.

Буду ході́т', будеш возі́т', буде спат', будем йі́ехат'; буду робі́у, буду зна́у, будемо мита́ли, будите с'півáли, будуть крича́ли, буду д'ійо́у; мемо ході́ти, му робі́ти, меш йі́сти, мете́ іту́, ме се́рдитис'и; буду робі́ти, буду косі́ти, будуть гл'áдати, будеме вечéр'ати, буду говорі́ти, будеме ігра́ти.

7. У наведеному тексті виявіть риси, що характеризують закарпатські говірки (див. Українські закарпатські говірки: Тексти / Упор. Та передм. О.Ф.Миголинець, О.Д.Пискач. – Ужгород: “Ліра”, 2004. – 400 с.)

ГОЛОВНІ ДІАЛЕКТОЛОГІЧНІ ТЕРМІНИ

АНКЕТНИЙ МЕТОД. Один із методів збирання діалектного матеріалу.

Він застосовується так: спеціально опрацьовані діалектологічні програми або анкети на певні теми розсилаються на місця кореспондентам, які й заповнюють їх згідно з інструкцією, що обов'язково додається до програми чи анкети. Цей метод використовують тоді, коли протягом порівняно короткого часу необхідно зібрати діалектний матеріал на певну тему з великої території, що не під силу одній людині чи групі наукових працівників.

АРЕАЛ (лат. *area* – площа). Територія, на якій поширене певне діалектне явище.

АРГО (фр. *argot* – жаргон). Спеціальний умовний жаргон вузької соціальної групи, набір незрозумілих для сторонніх людей слів і висловів, який уживається з метою ізолюватися від них.

АТЛАС ДІАЛЕКТОЛОГІЧНИЙ. Систематизоване збирання діалектологічних карт однієї території, на яких показано поширення діалектних особливостей однієї або кількох мов. За територією охоплення розрізняють регіональні, національні та міжнаціональні атласи. Наприклад: 1) Дзензелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР: у 3 ч. Ужгород, 1958-1993; 2) Atlas gwar bojkowskich / pod kierunkiem J.Riegera. Wrocław: etc., 1980 – 1986. Т.I-VI; 3) Сабадош І.В. Атлас ботанічної лексики української мови. Ужгород, 1999; 4) Общекарпатский диалектологический атлас. Кишинёв; Москва; Варшава; Львів, 1989-1994. Вып. I-IV; 5) Общеславянский лингвистический атлас: Серия лексико-словообразовательная. М.: Наука, 1988. Вып. I (Животный мир) та ін.

АФЕРЕЗА. Відпадання початкового звуку слова. Найбільш характерна для поліських говорів: *до'дного* (до одного), *не'ддаси* (не оддаси), *все'дно* (все одно), *не'бзивайс'* (не обзивайся).

ВОКАЛІЗМ (від лат. *vocalis* – голосний звук). Це сукупність голосних фонем мови або діалекту на певному етапі їхнього розвитку.

ГІПЕРИЗМ. Діалектне явище непослідовного заміщення звуків чи форм для уникнення ненормативних і відтворення правильних літературних норм, які, проте, виявляються “правильними” лише в уявленні мовців, а насправді є помилковими.

ГОВІР (територіальний діалект). Група споріднених говірок. Говори входять до складу наріч, або діалектних груп. Наприклад: середньонадніпрянський, слобожанський, степовий говори входять до складу південно-східного наріччя української мови.

ГОВІРКА. Мова якогось одного або кількох у мовному плані однорідних населених пунктів (сіл). У структурі мовно-територіальних утворень (говірка – говір / діалект – наріччя) лише говірка є реальною комунікативною системою, засобом спілкування мешканців одного, рідше кількох населених пунктів, принципово рівнозначною в мові. Говірка входить до складу говору. *Говірка с. Бобовище; закарпатські говірки* тощо.

ДИФЕРЕНЦІЙНА ОЗНАКА. Ознака мовного елемента, яка відрізняє його від інших однотипних елементів.

ДИФТОНГ (гр. *diphthongos* від *di(s)* – двічі і *phthongos* – звук). Особливий тип звука, що являє собою сполучення двох голосних у межах одного складу. Дифтонги характерні для північного наріччя: *died* (на місці давнього [h] у наголошеній позиції), *вуол*, *стуол* (на місці етимологічного *o* в новозакритих складах у наголошеній позиції), *п'іеч*, *жуонка* (на місці етимологічного *e* в новозакритих складах у наголошеній позиції).

ДІАЛЕКТ (гр. *dialectos* – розмова, говір, наріччя). Різновид певної мови, який використовують як засіб спілкування особи, тісно пов'язані територією, соціальною або професійною спільністю. Розрізняють територіальні та соціальні діалекти. Територіальні діалекти служать засобом спілкування широких народних мас на певній, обмеженій території. Соціальні діалекти виступають як засіб спілкування лише певної, замкнутої, суспільної групи людей.

ДІАЛЕКТИЗМ. 1. Діалектні слова, що вживаються у мові художньої літератури з певною стилістичною метою (для відтворення місцевого колориту, індивідуалізації мови персонажів тощо). 2. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні і лексичні особливості, які властиві окремим діалектам, але яких нема в літературній мові.

ДІАЛЕКТНЕ ЯВИЩЕ. Розуміється у вузькому і широкому значенні. У вузькому значенні є синонімом до *діалектизму*, тобто означає таке явище місцевих говірок, яке знаходиться поза існуючою нормою літературної мови. У широкому значенні діалектне явище – це такий елемент мовної системи, який у різних говірках, говорах чи діалектах цієї ж мови має певну кількість співвідносних варіантів, відповідників. Наприклад, у говорах української мови орудний відмінок однини іменників жіночого роду I відміни має закінчення – *ою*, *-ой*, *-оў*, *-ом*: *рукóю*, *рукóй*, *рукóў*, *рукóм*. Кожне з цих закінчень є діалектним явищем у галузі морфології.

Розрізняють два типи діалектних явищ: *протиставні* (співвідносні) і *непротиставні* (неспіввідносні). *Протиставне* діалектне явище – таке явище, яке має рівнозначні відповідники в інших говорах цієї ж мови. Приклад див. вище. *Непротиставне* діалектне явище – це така риса більшої чи меншої групи говорів, яка в інших говорах цієї ж мови не має функціонально рівнозначних відповідників. Наприклад, у чабанів району Карпат отвір в одній із стінок кошари, через який пропускають овець під час доїння, називається *стру́нга* чи *стру́нка*. В інших же районах Карпат такого окремого поняття взагалі немає, у зв'язку з цим і назви для нього відсутні.

ДІАЛЕКТНИЙ. Який стосується діалекту, пов'язаний з ним. Вживається у словосполученнях: *діалектний запис* (матеріал, знак, словник, слово, фразеологізм, варіант, різновид, відмінність, лексика, лексикографія, мовлення, морфологія, синтаксис, словотвір, фонетика, група, поділ, членування, дані, джерела, факти, утворення, явище, ознака, особливість, риса, зона, масив, територія, система, диференціація, конструкція, тип, основа, стихія).

ДІАЛЕКТНИЙ СЛОВНИК. Словник, у якому подана лексика і фразеологія територіальних діалектів, їх значення і слововживання. За способом пояснення значень більшість діалектних словників належить до словників тлумачного типу. За обсягом відтворення лексики і семантики діалектні словники поділяються на тематичні і загальні.

ДІАЛЕКТОЛОГІЧНИЙ. Який стосується діалектології. У спол.: *діалектологічний інститут (комісія, атлас, бюлетень, збірник, карта, праця, студія, анкета, програма, конференція, нарада, експедиція, практика, дослідження, спостереження).*

ДІАЛЕКТОЛОГІЯ (від гр. *dialectos* – розмова, говір, наріччя і *logos* – поняття, вчення). Розділ мовознавства, що вивчає місцеві (територіальні) різновиди певної мови – говори, діалекти, наріччя. Залежно від характеру дослідження поділяється на загальну (теоретичну) і окрему (національну).

Теоретична діалектологія вивчає загальні особливості діалектів, закономірності їх розвитку; предметом її також є теорія та методика дослідження діалектів, принципи класифікації діалектів та говорів і т.ін.

Окрема діалектологія якнай докладніше описує усі без винятку риси говірок, говорів, діалектів якоїсь конкретної мови.

Щодо хронологічного аспекту дослідження розрізняють описову (синхронну) та історичну (діахронну).

Описова діалектологія вивчає територіальні діалекти в їхньому сучасному стані, взаємозв'язки різних діалектів і говорів між собою та з літературною мовою.

Історична діалектологія досліджує походження говорів та діалектів, процесів розвитку і змін їх фонетичної, граматичної та лексичної системи протягом минулих епох, вивчає взаємозв'язки та групування діалектів у різні історичні періоди.

ЕКСПЕДИЦІЙНИЙ МЕТОД. Один із методів збирання діалектного матеріалу. Його використовують спеціально підготовлені особи, які опитують носіїв говірки безпосередньо за допомогою питальників. Цей метод значно ефективніший від анкетного, бо забезпечує найбільш можливу точність діалектних даних. Ним найчастіше користуються під час збирання матеріалів для особливо важливих наукових праць, наприклад, для діалектологічних атласів, монографічних досліджень тощо.

ЖАРГОН (з фр. *jargon* „говір“, „зіпсована мова“, „штучна мова“). Мова певної соціальної чи професійної групи, що є відгалуженням загальнонародної і відрізняється від неї набором специфічних слів та виразів, які відображають спеціальні потреби та смаки цієї групи і включаються в жаргон, щоб зробити його незрозумілим для інших.

ІЗОГЛОСА (гр. *issos* “рівний” і *glossa* “мова”). Лінія, нанесена на карту, якою в лінгвістичній географії позначають межі поширення якогось явища. Ізоглоси можуть відноситися до окремих населених пунктів, окреслювати невеликі ареали або виділяти великі одиниці діалектного членування. Крім загальної назви ізоглоса, стосовно діалектних явищ різних галузей мови

вживають ще видові (вужчі) терміни: *ізофона*, *ізоморфа*, *ізолекса*, *ізосема*, *іzosинтакса*.

КАРТА ДІАЛЕКТОЛОГІЧНА. Карта, на якій показано поширення діалектних явищ.

КОНСОНАНТИЗМ (від лат. *consonans* – приголосний звук). Це система приголосних фонем у мові або діалекті на певному етапі їхнього розвитку.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ГРУПА. Це складова частина тематичної групи лексики. Вона об'єднує слова однієї й тієї ж частини мови з однаковою предметною спрямованістю за допомогою родового чи узагальнювального поняття. У позамовному просторі лексико-семантична група співвідноситься з групою реалем, що об'єднуються спільністю призначення і властивостей.

ЛІНГВІСТИЧНА ГЕОГРАФІЯ. Один із методів діалектологічних досліджень. Суть його полягає в тому, що діалектний матеріал збирається за спеціально складеною програмою чи питальником у заздалегідь визначених населених пунктах і за допомогою певних географічних знаків наноситься на географічну карту. Складені у такий спосіб лінгвістичні карти об'єднуються в лінгвістичний атлас.

НАРІЧЧЯ. Найширше діалектне угруповання певної мови, до складу якого входить група споріднених фонетичними, граматичними та лексичними рисами діалектів. В українській діалектній мові виділяються: північне (поліське), південно-східне та південно-західне наріччя. Одне наріччя відділяється від іншого смугою перехідних говірок.

ПАСМО ІЗОГЛОС. Сукупність подібних за конфігурацією ізоглос, достатньо близько розташованих на лінгвістичній карті, яка окреслює певну територію і може кваліфікуватись як кордон мовної системи.

ПИТАЛЬНИК. Спеціально розроблена система питань, за якими збирають матеріал у говірках. Використовується для більш повного охоплення проблеми.

СЛОВНИК ДІАЛЕКТНИЙ. Різновид тлумачного словника, в якому з'ясовуються значення і вживання слів того чи іншого діалекту або групи діалектів. Розрізняють словники регіональні і загальні. Регіональні словники фіксують лексику одного діалекту чи говірки (навіть одного села), наприклад, “Словник діалектизмів українських говірок Одеської області” А.А.Москаленка (1958), “Словник поліських говорів” П.С.Лисенка (1974), “Словник бойківських говірок” М.Й.Онишкевича (1984), “Словник говірок Нижньої Наддніпряниці” В.А.Чабаненка (1992–1993), “Гуцульські говірки: Короткий словник” (1997) тощо. Загального словника, який би охоплював діалектну лексику української мови в цілому, поки що не створено.

ТЕМАТИЧНА ГРУПА ЛЕКСИКИ. Це об'єднання слів на основі усвідомлюваного зв'язку іменованих об'єктів; це лексична мікросистема, що має складну внутрішню структуру, системність якої виражається не тільки в її безпосередніх парадигматичних зв'язках і взаємозумовленості членів парадигматичного ряду, а й координованості семантичної деривації, однотипності утворення лексико-семантичних варіантів слів. Слова тематичної групи у її початковому, прямому, первісному значенні обов'язково мають

однакові диференційні ознаки, що характерні для всіх слів цієї групи. У тематичній групі відношення між словами ґрунтуються на зовнішніх відношеннях між поняттями, тобто тематична група лексики не має чітко виражених меж.

ТРАНСКРИПЦІЯ ФОНЕТИЧНА (лат. *transcriptio* “переписування”). Система графічних знаків, побудована за чисто фонетичним принципом, згідно з яким кожен знак (літера) може бути використаний для позначення лише одного звука, а кожен звук завжди мусить позначатися тим же самим графічним знаком. Фонетична транскрипція служить засобом для якнайточнішого відбиття на письмі звукових особливостей живої мови.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К.: Вища школа, 1980. 246 с.
2. Бевзенко С.П. Українська діалектологія: Збірник вправ і завдань. К.: Вища школа, 1987. 127 с.
3. Бевзенко С.П. Вступ до української діалектології. Одеса, 1965.
4. Герман К.Ф. Взаємодія української літературної мови з територіальними діалектами. Чернівці, 1983. 74 с.
5. Дзендзелівський Й.О. Конспект лекцій з курсу української діалектології. Ч.І. Фонетика. Ужгород, 1965. 90 с.
6. Дзендзелівський Й.О. Конспект лекцій з курсу української діалектології: Вступні розділи. Ужгород, 1966. 98 с.
7. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К.: Рад. школа, 1966. 307 с.
8. Кобилянський Б.В. Діалект і літературна мова. К.: Рад. школа, 1960. 276 с.
9. Матвіяс І.Г. Українська мова і її говори. К.: Наукова думка, 1990. 163 с.

ЛІНГВІСТИЧНІ ДІАЛЕКТОЛОГІЧНІ АТЛАСИ

1. Атлас української мови: у 3-х т. К.: Наук. думка, 1984-1988. Т.І–ІІ.
2. Ганудель З. Лінгвістичний атлас українських говорів Східної Словаччини. Част. 1. Назви страв, посуду і кухонного начиння. Пряшів, 1981; Част. 2. Ткацька лексика. Пряшів, 1989; Част. 3. Назви будівництва і транспорту. Пряшів, 2001.
3. Герман К.Ф. Атлас українських говірок Північної Буковини. Част. 1. Фонетика. Чернівці, 1995; Част. 2. Словозміна. Службові слова. – Чернівці, 1998.
4. Глуховцева К. Лінгвістичний атлас лексики народного побуту українських східнословобожанських говірок. Луганськ: Альма-матер, 2003. 182 с.
5. Дзендзелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області України: у 3 ч. Ужгород, 1958–1993.
6. Євтушок О.М. Атлас будівельної лексики західного Полісся. Рівне, 1993.
7. Карпатский диалектологический атлас / С.Б.Берштейн, В.М.Иллич-Свитыч, Г.П.Клепикова и др. М., 1967.
8. Латта В. Атлас українських говорів Східної Словаччини. Пряшів, 1991.
9. Лизанець П.М. Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР. Ужгород, 1976. Ч.Ш. 327 с.
10. Лизанець П.Н. Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья: Венгерско-украинские языковые связи. Будапешт: Изд-во АН Венгрии, 1976. 683 с.
11. Назарова Т.В. Лінгвістичний атлас Нижньої Прип'яті. К.: Наук. думка, 1985. 136 с.
12. Никончук М.В. Лексичний атлас правобережного Полісся. Київ – Житомир, 1994. 480 с.

13. Общекарпатский диалектологический атлас. Вып. 1. Кишинёв, 1989; Вып. 2. Москва; Вып. 3. Варшава, 1991; Вып. 4. Львів, 1993.
14. Общеславянский лингвистический атлас: Материалы и исследования. 1981 (Редкол. Р.И. Аванесов (отв. ред.) и др. М.: Наука, 1984.
15. Омельковець Р. Атлас західнополіських назв лікарських рослин / відп. ред. П.Ю.Гриценко. Луцьк: РВВ "Вежа" Волинського державного університету імені Лесі Українки, 2003. 131 с.
16. Сабадош І.В. Атлас ботанічної лексики української мови. Ужгород, 1999. 103 с.
17. A Lexical Atlas of the Hutsul Dialects of the Ukrainian Language / compiled by J. Rieger. – Warszawa, 1996.
18. Atlas gwar bojkowskich / pod kierunkiem J.Riegera. Wrocław: etc., 1980 – 1986. Т. 1–6.
19. Lizanec P.M. Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok. Uzshorod, 1970. 250 s.
20. Stieber Z. Atlas językowy dawnej Łemkowszczyzny. Лодзь, 1956–1964. I–VIII.

ДАЛЕКТНІ СЛОВНИКИ

1. Аркушин Г. Словник західнополіських говірок: у 2 т. Луцьк, 2000; вид. 2-ге переробл., випр. і доп. Луцьк, 2016. 648 с.
2. Берлізов А.А. Лексика рибальства українських говорів Нижнього Подністров'я. Чернігів, 1959.
3. Брилінський Д. Словник подільських говірок. Хмельницький, 1991. 119 с.
4. Ващенко В.С. Словник полтавських говорів. Харків, 1960. Вип. I. 538 с.
5. Верхратський І. Знадоби до пізнання угорско-руських говорів: Словарець. *Записки НТШ*. Львів, 1899. Т.30. С. 201–275.
6. Верхратський І. Знадоби до словаря южноруского. Львів, 1877. 89 с.
7. Глуховцева К., Леснова В., Ніколаєнко І., Терновська Т., Ужченко В. Словник українських східнослобожанських говірок. Луганськ, 2002. 234 с.
8. Горбач О. Говірки й словник діалектної лексики Тербовельщини. Мюнхен, 1976. 147–194.
9. Гримашевич Г. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок. Житомир, 2002. 183 с.
10. Грицак М.А. Матеріали до Словника українських говірок Закарпатської області. Вип. 1: А0Б / за ред. П.Ю.Гриценка. Київ: КММ, 2017. 380 с.
11. Гуцульські говірки: Короткий словник / відп. ред. Я.Закревська. Львів, 1997. 232 с.
12. Дзендзелівський Й.О. Практичний словник семантичних діалектизмів Закарпаття. Ужгород, 1958. 46 с.
13. Дзендзелівський Й.О. Словник специфічної лексики говірок Нижнього Подністров'я. *Лексикографічний бюлетень*. 1958. Вип. VI. С. 36–54.
14. Дорошенко С.І. Словник діалектної лексики Сумщини. Суми, 1991.

15. Друль І. Словник говірки села Грабовець Стрийського району Львівської області. Луцьк, 2006.
16. Жегуц І. Матеріяли до гуцульського говору в Закарпатті: Говірка с. Барлебаш (Костилівка) р-ну Рахів у 30-х рр. Словник із додатками. Мюнхен, 1999. 96 с.
17. Жегуц І., Піпаш Ю. Словник гуцульського говору в Закарпатті. Мюнхен, 2001. 180 с.
18. Зеленько А.С., Сенчук І.В., Середа Ф.Я. Словник східнополіського говору. *Методичні вказівки з діалектології української мови*. Луганськ, 1990. С. 5–40.
19. Івченко А. Вархол Н. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини. Братислава: Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, 1990. 160 с.
20. Корзонюк М.М. Матеріали до словника західноволинських говірок. *Українська діалектна лексика: Зб. наук. праць*. К.: Наук. думка, 1987. С. 62–267.
21. Лисенко П.С. Словник діалектної лексики Середнього і Східного Полісся. Київ, 1961.
22. Лисенко П.С. Словник поліських говорів. К.: Наук. думка, 1974. 260 с.
23. Лисенко П.С. Словник специфічної лексики правобережної Черкащини. *Лексикографічний бюлетень*. 1958. Вип. VI. С. 5–21.
24. Магрицька І. Словник весільної лексики українських східнослобожанських говірок (Луганська область). Луганськ, 2003. 172 с.
25. Матеріали до словника буковинських говірок. Чернівці, 1971–1979. Вип. I–VI.
26. Мельничук О.С. Словник специфічної лексики говірки села Писарівки (Кодимського району Одеської області). *Лексикографічний бюлетень*. 1952. Вип. II.
27. Москаленко А.А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області. Одеса, 1958. 77 с.
28. Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березові. Львів, 2008. 224 с.
29. Николаев С.Л., Толстая М.Н. Словарь карпатоукраинского торуньского говора с грамматическим очерком и образцами текстов. Москва, 2001. 331 с.
30. Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок: у 2-х ч. К.: Наукова думка, 1984.
31. Паламарчук Л.С. Словник специфічної лексики говірки с.Мусяївки (Вчорайшенського району, Житомирської області). *Лексикографічний бюлетень*. 1958. Вип. VI. С. 22–35.
32. Панцьо С. Матеріали до словника лемківських говірок. Дієслівна лексика. Частина перша. Тернопіль, 1997. 56 с.
33. Піпаш Ю.О., Галас Б.К. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області). Ужгород, 2005. 266 с.

34. Прокопенко В.А. Областной словарь буковинских говоров. *Карпатская диалектология и ономастика*. М.: Наука, 1972. С.411–477.
35. Сабадош І. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород: Ліра, 2008. 480 с.; вид. 2-ге, змінене і доповнене. Ужгород, 2021. 598 с.
36. Сизько А.Т. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини. Дніпропетровськ, 1990. 100 с.
37. Сікорська З., Шевцова В., Шутова Л. Словник діалектної лексики Луганщини. Київ, 2002. 224 с.
38. Сірка Й., Мулиган Ю., Баушенко А. Короткий словник говірки села Ублі. Зіген – Пряшів, 1999. 62 с.
39. Словарь української мови / за ред. Б.Д.Грінченка. К., 1958–1959. Т.І–ІУ.
39. Словник буковинських говірок / за заг. ред Н.В.Гуйванюк. Чернівці: Рута, 2005. 688 с.
40. Словник гуцульських говірок (літера “Б”). *Гуцульщина: Лінгвістичні етюди*. К., 1991. С.90–304.
41. Хобзей Н. Гуцульська міфологія: етнолінгвістичний словник. Львів, 2002. 216 с.
42. Чабаненко В.А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини: У 4 т. Запоріжжя, 1992. Т. 1–4.
43. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. Львів – Нью-Йорк, 2008. 288 с.
44. Яворницький Д.І. Словник української мови. Т.1. Катеринослав, 1920.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Анісімова Л.Г. Назви верхнього одягу у поліських, волинських та подільських говірках. *Дослідження з української діалектології*. Київ, 1991. С. 126–138.
2. Аркушин Г. Іменний словотвір західнополіського говору. Луцьк: РВВ “Вежа” Волинського державного університету імені Лесі Українки, 2004. 764 с.
3. Аркушин Г.А. Силенська гуторка. Луцьк, 1996. 168 с.
4. Аркушин Г.А. Мисливська лексика західнополіського говору (Матеріали до “Лексичного атласу української мови”). *Дослідження з української діалектології*. К., 1991. С. 181–225.
5. Бевзенко С.П. Вивчення української діалектології. *Історія українського мовознавства*. К.: Вища школа, 1991. С. 128–150.
6. Бичко З.М. Діалекти української мови. Етнографія України: Навчальний посібник. Львів: Світ, 1994. С. 159–168.
7. Бичко З.М. Діалектна лексика Опілля. Львів: Фенікс, 1997. 137 с.
8. Біла О.С. Дослідження з українського діалектного вокалізму (квантитативно-просодичні особливості північноукраїнських говірок). Чернівці, 1974.

9. Бандрівський Д.Г. Говірки Підбузького району Львівської області. К., 1960.
10. Бородина М.А. Проблемы лингвистической географии. М.; Л.; 1986.
11. Бурячок А.А. Назви спорідненості і свояцтва в українській мові. Київ: Вид-во АН УРСР, 1961. 150 с.
12. Варченко І.О. Лубенські говірки і діалектна суміжність. К., 1963. 251 с.
13. Ващенко В.С. З історії та географії діалектних слів. Харків, 1962. 175 с.
14. Ващенко В.С. Полтавські говори. Харків: вид-во Харків. ун-ту, 1957. 538 с.
15. Верхратський І. Говір батюків. Львів, 1912. 306 с.
16. Верхратський І. Про говір галицьких лемків. *Збірник фільольогічної секції НТШ*. Т.5. Львів, 1902. 430 с.
17. Верхратський І. Про говір долівський. *Записки НТШ*. Т. 35–36. Львів, 1900. 127 с.
18. Галас Б. К. Новий словниковий набуток українського карпатознавства. *Карпатський край*. Ужгород, 2000. № 1–4. С. 90–94.
19. Галас Б. К. Призабута сторінка з історії сучасної ареалогії. К., 1994. С. 70–81.
20. Ганудель З. Народні страви і напої. Лексика українських говорів Східної Словаччини. Пряшів, 1987. 211 с.
21. Герман К.Ф. Українські говірки Північної Буковини. Чернівці: Рута, 1996. 391 с.
22. Гнатюк В. Знадоби до української демонології. *Етнографічний збірник*. Львів, 1912. Т. 33–34. Вип. 2. 280 с.
23. Говірки Чорнобильської зони: Тексти / упоряд.: Гриценко П.Ю. та ін. К.: Довіра, 1996. 358 с.
24. Говори української мови: Збірник текстів. К.: Наукова думка, 1977. 590 с.
25. Горбач О. Зібрані статті. Т.5: Діалектологія. Мюнхен, 1993.
26. Грицак М.А. Словник українських говорів Закарпатської області. *XII респ. діалектолог. нарада: Тези доп.* К., 1965. С. 154–157.
27. Грицак М.А. Фольклорно-етнографічні матеріали у Словнику закарпатських говорів. *Народна творчість та етнографія*. 1966. № 6. С. 54 – 59.
28. Гриценко П.Ю. Ареальне варіювання лексики. Київ: Наук. думка, 1990. 269 с.
29. Гриценко П.Ю. Моделювання системи діалектної лексики. – К.: Наук. думка, 1984. – 227 с.
30. Гриценко П.Ю. Некоторые замечания о диалектной основе украинского литературного языка. *Philologia Slavica: К 70-летию академика Н.И.Толстого*. М.: Наука, 1993. С. 284–294.
31. Гриценко П.Ю. Основні риси подільського говору. *Поділля: історико-етнографічне дослідження*. К.: Доля, 1994. С. 74–84.
32. Дэже Л. Очерки по истории закарпатских говоров. – Будапешт, 1967. 306 с.

33. Демський М.Т. Деякі особливості бойківської фразеології. *Структура українських говорів*. Київ: Наук. думка, 1982. С. 176–182.
34. Дзендзелівський Й.О. Генеза верховинських закарпатських говорів. *Карпатський край*. Ужгород, 1998. № 1 – 2. С. 38–48.
35. Дзендзелівський Й.О. Ізоглоси угорських лексичних нашарувань в українських говорах Закарпатської області УРСР. *Українська лінгвістична географія*. К.: Наук. думка, 1966. С. 45–75.
36. Дзендзелівський Й.О. Назви сільськогосподарських культур у говорах Закарпаття. *Studia slavica*. Budapest, 1960. Т. VI. Fasc. 1–4. С. 113–143.
37. Дзендзелівський Й.О. Програма для збирання матеріалів до Лексичного атласу української мови. К.: Наукова думка, 1987. 308 с.
38. Дзендзелівський Й.О. Спроба реконструкції закарпатського діалекту станом на кінець ХІУ ст.. *Карпатський край*. Ужгород, 2000. № 1–4. С. 85–89.
39. Дзендзелівський Й.О. Українське і слов'янське мовознавство: Збірник праць. Львів, 1996. 519 с.
40. Добош В.І. Синтаксис українських південнокарпатських говорів: Текст лекцій. Ужгород, 1971–1972. Вип. І–П.
41. Доленко М.Т. Фразеологічний словник Поділля. *Питання фразеології східнослов'янських мов: Тези доп. К.*, 1972. С. 141–142.
42. Євтушок О.М. Народна будівельна лексика західного Полісся. Рівне, 1990. 145 с.
43. Євтушок О.М. Спостереження над лексикою говірок Рівненщини. *Культура слова: Міжвідомчий зб.* К., 1996. Вип. 46–47. С. 116–119.
44. Желєзняк І.М. Роль і етнолінгвістичні процеси середньонаддніпрянського Правобережжя. К.: Наук. думка, 1987. 203 с.
45. Жилко Ф.Т. Про виникнення діалектних груп української мови. *Діалектологічний бюлетень*. К., 1962. Вип. 9.
46. Закарпатський діалект: Бібліографічний покажчик / укл. Сабадош І.В., Миголинець О.Ф., Пискач. Ужгород, 2009. 136 с.
47. Закревская Я.В. Лингвогеографический аспект в изучении отраслевой лексики (На материале народных названий растений). *Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования*. 1969. М.: Наука, 1970. С. 149–158.
48. Закревська Я.В. Нариси з діалектного словотвору в ареальному аспекті. К.: Наук. думка, 1976. 162 с.
49. Залеський А. М. Вокалізм південно-західних говорів української мови. К.: Наукова думка, 1973. 156 с.
50. Залеський А. М. Говірки Київського Полісся. *Київське Полісся*. К., 1989. С. 151–161.
51. Залеський А. М. Діалектне розмаїття української мови. *Культура слова*. 1990. Вип. 38. С. 3–10.
52. Залеський А. М. Найбільш західний український говір. *Культура слова*. 1987. Вип. 33. С. 68–71.
53. Зілинський І. Карта українських говорів. Варшава, 1933.

54. Зілинський І. Проба упорядкування українських говорів. *Записки НТШ*. Львів, 1914. Т. 117–118.
55. Івченко А. Українська народна фразеологія: ареали, етимологія. Харків: Око, 1996. 160с.
56. Карпова В.Л. Назви тварин та слова на означення пов'язаних з ними понять у мові пам'яток XIV–XV ст. *Питання історії української мови*. Київ: Наук. думка, 1970. С. 26–52.
57. Кобилянський Б.В. Гуцульський говір і його відношення до говору Покуття. *Український діалектологічний збірник*. К., 1928. Кн. 1. С. 72–74.
58. Кобилянський Б.В. Етимологія і ареальна лінгвістика. *Вісник Львів. ун-ту*: Серія філол. 1970. Вип. 7. С. 102–107.
59. Куриленко В.М. Лексика тваринництва поліських говорів. Суми: Мрія, 1991. 87 с.
60. Курило О. Матеріали до української діалектології та фольклористики. К.: Вид-во ВУАН, 1928. 135 с.
61. Лавер В.І. Фразеологізми в українських говорах Закарпаття, пов'язані з народними обрядами заручин і весілля. *Культура і побут населення Українських Карпат* (Матеріали республіканської наукової конференції). Ужгород, 1973. С. 248–253.
62. Лавер В.І. Дослідження діалектної фразеології в лінгвогеографічному аспекті. *Дослідження лексики і фразеології говорів українських Карпат*. Ужгород, 1982. С. 110–126.
63. Лесів М. Дослідження українських надсянських говірок (до 1988 року). *Перемиськ і Перемиська земля протягом віків*: Зб. наук. праць і матеріалів. Львів, 1996. С. 60–84.
64. Лесів М. Українські говірки у Польщі. Варшава, 1997.
65. Лисиченко Л.А. Лексикологія сучасної української мови: семантична структура слова. Харків: Вища школа, 1997. 114 с.
66. Матвіяс І.Г. Групування говорів української мови. *Структура українських говорів*. Київ: Наук. думка, 1982. С. 3–68.
67. Матвіяс І.Г. Засади української діалектології. *Мовознавство*. 2000. № 1. С. 3–9.
68. Миголинець О.Ф. З історії вивчення лексики флори українських говірок Закарпаття. *Український діалектологічний збірник*. Кн. 3. К.: Довіра, 1997. С. 89–95.
69. Миголинець О.Ф. Із спостережень над лексикою народної медицини в українських закарпатських говірках. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* (Збірник наукових праць). Вип. 2. Ужгород, 2000. С. 149–154.
70. Могила А.П. До характеристики середньочеркаських говірок. Київ, 1958.
71. Москаленко А.А. Методичні рекомендації для практичних занять з української діалектології. Одеса, 1966. Ч.ІІ. 71 с.
72. Назарова Т.В. Акання в говірках нижньої Прип'яті. *Діалектологічний бюлетень*. 1962. – Вип. 2. С. 55–70.

73. Назарова Т.В. Деякі фонетичні гіперизми в українських говірках нижньої Прип'яті. *Діалектологічний бюлетень*. 1961. Вип. 8. С. 18–30.
74. Назви метеорології українських говорів Закарпаття, зібрані М.А.Грицаком / упоряд. В.І.Статєєва. Ужгород: Патент, 1999. 32 с.
75. Никончук М.В., Никончук О.М. Будівельна лексика правобережного Полісся в системі східнослов'янських мов. Житомир, 1990.
76. Никончук М.В., Никончук О.М. Ендемічна лексика правобережного Полісся. Житомир, 1989.
77. Никончук М.В., Никончук О.М. Сільськогосподарська лексика правобережного Полісся. К.: Наук. думка, 1985. – 312 с.
78. Никончук М.В., Никончук О.М. Транспортна лексика правобережного Полісся в системі східнослов'янських мов. – К.: Наук. думка, 1990. 292 с.
79. Німчук В.В. Давньоруська спадщина в лексиці української мови. К.: Наук. думка, 1992. 414 с.
80. Німчук В.В. До походження українських діалектів. *Наука і культура*. К., 1993. С. 128–152.
81. Огієнко І. Місцеві закарпатські вирази. *Рідна мова*. 1937. № 4. С. 185–188.
82. Онишкевич М.Й. До питання про українсько-румунські мовні зв'язки (на матеріалі даних бойківського діалекту). *Структура і розвиток слов'янських мов*. К., 1967. – С. 38–44.
83. Онишкевич М.Й. Українсько-південнослов'янські мовні зв'язки (за даними бойківського діалекту). *Вісник Львівського ун-ту*, 1969. Вип. 6. С. 3–6.
84. Онищук А. Матеріали до гуцульської демонології. *Матеріали до української етнології*. Львів, 1909 Т.11. Ч. 2. С. 1–139.
85. Павлюк М., Робчук І. Українські говори Румунії: діалектні тексти. Едмонтон – Львів – Нью-Йорк – Торонто, 2003. 776 с.
86. Пагіря І.Д. Із спостережень над говірками північно-західної Мукачівщини Закарпатської області. *Наук. записки Ужгородського ун-ту*. Ужгород, 1959. Т.41. С. 131–48.
87. Панькевич І. До питання генези українських лемківських говорів. *Славян. філол.* 1958. Вып. 5.
88. Панькевич І. Нарис історії українських закарпатських говорів. Прага, 1958.
89. Панькевич І. Українські говори Підкарпатської Русі і сумежних областей: Ч. I. Звучня і морфологія. Прага, 1938. 549 с.
90. Пискач О.Д. Діалектні прислівники як джерело збагачення лексики літературної мови. *Науковий вісник Чернівецького університету: Серія слов'янська філологія*. Чернівці, 2000. Вип. 83. С. 185–193.
91. Пискач О.Д. Синтаксичні функції прислівників в українських говорах Закарпатської області. *Проблемні питання синтаксису*. Чернівці, 1997. С. 146–151.
92. Питання історії і діалектології східнослов'янських мов (відп. ред. І.Г.Чередниченко): До ІУ Міжнародного з'їзду славістів. Чернівці, 1968. 169 с.

93. Поповський А.М. Значення південноукраїнських степових говорів у формуванні літературно-національної мови. Дніпропетровськ, 1989. 88 с.
94. Приступа П.І. Говірки Брюховицького району Львівської області. К., 1957. 135 с.
95. Пура Я.О. Говори Західної Дрогобиччини. Ч. 1. Львів, 1958. 87 с.
96. Пшеп'юрська М. Надсянський говір. *Праці Укр. науков. ін-ту*: Серія філол. Т. 44. Кн. 7. Варшава, 1938.
97. Романюк П.Ф. Лексика весільного обряду Правобережного Полісся. *Дослідження з української діалектології*: Зб. наук. праць. – К.: Наук. думка, 1991. – С. 225–251.
98. Рудницький Я. Українська мова та її говори. Вінніпег, 1965.
99. Сабадош І.В. Історія української ботанічної лексики (XIX початок XX ст.). Ужгород, 2014. 600 с.
100. Сабадош І.В. Лексика лісосплаву українських говорів району Карпат. *Мовознавство*. 1974. № 3. С. 66–72.
101. Сабадош І.В. Лісосплавна лексика українських говорів Карпат: (Матер. до „Лексичного атласу української мови”). Український діалектологічний збірник. К., 1997. Кн. 3. С. 343–398.
102. Сабадош І.В. Українська лексика в просторі і часі. Ужгород, 2015. 688 с.
103. Сабадош І.В. Українські назви рослин: історія, етимологія. Ужгород, 2019. 1032 с.
104. Середньонаддніпрянські говори. К., 1960. 204 с.
105. Словарь русских народных говоров. М.–Л.: Наука, 1965–1995. Вып. 1–29.
106. Структура українських говорів. К.: Наукова думка, 1982. – 200 с.
107. Структурні рівні українських говорів. – К.: Наукова думка, 1985. 184 с.
108. Сучасні говори Наддніпрянщини. Дніпропетровськ, 1969. 109 с.
109. Територіальні діалекти і власні назви. – К.: Наукова думка, 1965. 287 с.
110. Тіхий Ф. Замітки до лемківського словника. *Рідна мова*. 1938. № 6. С. 265–268.
111. Ужченко В.Д. Матеріали до фразеологічного словника східно-слобожанських і степових говірок Донбасу. Луганськ, 1993.
112. Українська діалектна лексика: Зб. наук. праць. К.: Наук. думка, 1987. 267 с.
113. Українська діалектна морфологія: Зб. наук. праць. К.: Наук. думка, 1969. 200 с.
114. Українська діалектологія і ономастика: Зб. статей. К.: Наук. думка, 1964. 228 с.
115. Українська історична та діалектна лексика. К.: Наук. думка, 1985. 163 с.
116. Українська лексика в історичному та ареальному аспектах. К.: Наук. думка, 1991. 181 с.
117. Українські закарпатські говірки: Тексти / упор. та передм. О.Ф.Мигoliniць, О.Д.Пискач. Ужгород: “Ліра”, 2004. 400 с.
118. Фонетична, морфологічна і лексична система українських говорів: Зб. статей. К.: Наук. думка, 1983. 168 с.

119. Черняк В.С. Характеристика системи голосних фонем бойківського говору. *Питання українського мовознавства*. Кн. 4. Львів, 1960.
120. Шамота А.М. Назви рослин в українській мові. К.: Наукова думка, 1985. 159 с.
121. Шило Г.Ф. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра. Львів, 1957. 254 с.
122. Шухевич В. Гуцульщина: в 5 ч. Львів, 1899–1908.
123. Юрченко О.С., Івченко А.О. Словник стійких народних порівнянь. Харків: Основа, 1993. 172 с.

ПЛАН МАТЕРІАЛІВ ДІАЛЕКТОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

1. Вступ

- а) історія села (наукові факти та легенди);
- б) особливості говірки (фонетичні, морфологічні, синтаксичні);
- в) відомості про респондентів (рік народження, освіта, соціальний стан).

2. Запис діалектного матеріалу (фонетичною транскрипцією чи механічним способом).

3. Текст діалектного мовлення, записаний у говірці (фонетичною транскрипцією).

4. Звіт

- а) процеси архаїзації та інновації досліджуваної лексики;
- б) стилістична диференціація зібраного діалектного матеріалу;
- в) труднощі, які виникали під час збору діалектного матеріалу, та шляхи їх подолання.

ПРОГРАМА ПРАКТИКИ

Назви весільного обряду і його елементів

а) передвесільний обряд

1. Дівувати, бути дівчиною: *д'івувана, д'івочена, д'івочен'а, под'івочити, д'івочити, д'івувати, д'івочитис'а, ходіти в д'їўках*

2. Жити неодруженим, вести парубоцьке життя: *ле^нгінити, легін'овати, холост'аковати, лингар'овати*

3. Дії батьків дівчини в разі, якщо мають сумнів щодо згоди на шлюб: *радітис'а, міркувати, думати, обдумувати, обдумувати, роздумувати, посовітуватис'а, сумн'іватис'а, обговор'овати*

4. Період парубкування: *легінство, легін'уван'а, холост'ацтво, лингарство*

5. Обряд попередньої згоди на сватання чи відмови від нього: *іті у визнаўкі, іті (приїті) за словом, згода, змовини, сватанкі, сватаньки, договори, пуйті (іті) с'а домоўл'ати, договорітис'а, договори*

6. Відмова в шлюбі: *покотіти (дати, піднести, причепіти, повісити, ўручіти, пітсунути, получіти) гарбуза, прийн'ати з гарбузом, відмовити (одмовити), вітказати (отказати), утказатис'а, дати роги (корзину), зган'біти, опозорити*

7. Брати участь в обряді сватання: *іті у старости, йти на злагоду, згоду, сватати, пуйті у сватачі, просіти*

8. Обряд знайомства батьків молодого (молодої) із житлом, господарством своїх майбутніх сватів: *обзори (взори, бзори, узори), обзори, обзорини, обзоруванки (обз'ірованки), обзєранц'ї, огл'адини, розгл'адини, позирати (позирати, обзирати, дивітис'а) піч, пецар'ї*

9. “Виторговування” дівчини-нареченої представниками роду жениха і її батьків: *торгівл'а, торг, торговатис'а, викуп, токмитис'а*

10. Згода батьків на шлюб: *давати благословєн'а, благословін'а, благословєн'їє, благослоўл'ати, благословєнство, благословити вінок, про́шча,*

прошчен'а, давати (читати, казати, просіти) прощчу, давати згоду (добро), казхл'їбини, іти на хл'їб, бути на хлібі, соглаш'атис'а

11. Випити горілки на знак остаточної згоди батьків дівчини на шлюб: *погоститис'а, согласітис'а, обміти, ұпити алдом'аи*

12. Обряд домовлення батьків наречених про хід весілля, подарунки молодим, про те, де будуть жити одружені діти: *переговори, дом'овини, домоўл'ан'а, д'оговори, сватанкі*

13. Обряд оголошення дівчини і хлопця, що одружуються, нареченими: *св'атан'а, св'атан'ї, сватанкі, заручен'а, заручини, заручованки, зл'агода, згода, обр'учен'а, сл'ово, уг'ода, п'осад*

14. Обряд церковного повідомлення про церковний шлюб: *церк'оўн'ї заповіди, церк'оўна оповід', оголоски, огласки, в'уголоски*

15. Гуляння у молодой напередодні весілля: *зав'одини, гускі, вінкі, ід'ут на вінки, фашанкі, заграван'а, вінк'оплети, г'ул'ки, заг'адован'а, нести сорочки, сорочкаші, д'ївич-в'ечір*

16. Виготовлення вінків: *ш'їти, в'їти, пл'ести вінки (косіц'ї, дереўц'е), гускі, зав'одини, вінкоплетини, вінк'оплети, робіти косіц'ї*

17. Прикрашання весільного деревця: *убир'ати (поўбир'ати), прибир'ати дереўц'е (косіц'у, кураг'уў, кураг'оўл'у, прапор, св'ал'бу, св'ад'бу, бер'езу)*

18. Весільне деревце: *вес'їл'ний прапір (прапор), весіл'на хорогва, дереўц'е, кураг'уў, кураг'оўл'у, бер'еза*

19. Виходити заміж чи одружуватися: *від:ав'атис'а (выд:ав'атис'а), од:ав'атис'а, від:атис'а, паров'атис'а, дочек'атис'а вінка на г'олову, йти заміж, збир'атис'а заміж, побр'атис'а, женітис'а, йти до шл'ўбу, б'ути на рушник'у, на рушник' ст'ати, бр'ати за дружін'у (чоловіка), бр'ати за жон'у, по зак'ону ж'їти, зайз'ати г'олову,*

20. Готуватися до весілля: *рихтов'ати, р'їхтув'атис'а, парув'ати, паров'атис'а, готув'атис'а (гот'овитис'а), ладітис'а*

21. Запрошувати на весілля: *клікати на св'ад'бу (св'ал'бу), весіл'а, до вінк'їў, зв'ати, заклікати, поклікати, просіти*

22. Запрошувати на обряд приготування голубців: *клікати (поклікати) на г'олуп'ці (г'олупцы, на вінкі, на г'ул'ан'а, на гускі), клікати г'олуп'ці чинити, клікати г'олуп'ці л'їп'їти*

23. Запрошувати на прикрашення весільного деревця: *клікати до вінк'їў (на вінки, до кураг'оўл'ї, на косічен'а), клікати вбир'ати кураг'оў (св'ал'бу, св'ад'бу),*

24. Співати спеціальних весільних пісень під час звивання вінків для молодой та молодого: *ладкати, спів'ати*

25. Дія урочистого одягання молодой у весільний одяг: *ропл'їт'ати к'осу, запл'їт'ати молод'у, вир'аж'ати, спор'аж'ати молод'у, убир'ати (вбир'ати), збир'ати, од'аг'ати (од'їв'ати, вд'їв'ати) молод'у, вир'аж'ати до зб'ору, до шл'ўбу, прибр'ати молод'у, в'їбрати кр'асно молод'у*

26. Зачіска молодой на весіллі: *присоска, фр'їзура*

27. Обряд випікання весільного хліба: *п'ечен':а хл'їба, ұп'їчка (печін'а) коровай'у, печі (пекти) хл'їб (колачі, коровай), печ'ут' (печ'ут, пек'ут) хл'їб*

б) власневесільний обряд

28. Обряд одруження, а також святкування з цієї нагоди за звичаєм: *свал'ба, свад'ба, вес'іл:а*

29. Одружувати дочку: *від:авати (выд:авати, од:авати) заміж (замуж), від:авати (уд:авати) д'їрку (дон'ку, дочку)*

30. Одружитися: *поженітис'а, женітис'а (уженітис'а), побратис'а, стати на рушник*

31. Святкування з нагоди одруження за звичаєм: *свал'бовати (свад'бовати), гул'ати, св'аткувати*

32. Давати обітницю, присягати: *дати присагу, прис'агати, прис'агатис'а, шл'убувати, божітис'а, побожітис'а, дати слово, поклástис'а*

33. Ставити свій підпис, реєструвати свій шлюб з ким-небудь: *рописоватис'а, рописатис'а, писан'а, запис, іти до запису*

34. Брати шлюб у церкві: *дати прис'агу, брати шл'уб, стояти під вінцем (вінком), вінчан'а, вінчатис'а, шл'уб, божітис'а (побожітис'а), іти до шл'убу*

35. Знаходитися в офіційних шлюбних стосунках: *жити по закону, жити йак Бог даў (приказаў), жити по Божому закону, жити по л'уц'ки, жити ўміс'т'і, жити разом, жити вйен:о, жити йак положено, узаконити свій шл'уб*

36. Брати участь у весільному поїзді: *дружбити, друшчити, дружбовати (дружбóвити), іти (пуйти) у бойари (старости, дружбóве, дружкі), кумити, кумовати*

37. Бути другом на весіллі: *дружбити, друшчити, дружбовати (дружбóвити), кумити, кумовати*

38. Платити друзкам за вишиті хустини, які вони дарують друзам: *скупóувати дружок (кумок), дати вікуп (грóші, магаріч, дóлари, купійкі), куповати*

39. Перегородження дороги весільному поїздові молодого: *загородити (перегородити) дорóгу (путь), класти рогáтку, рогáтка, ставити ст'ї, ставити браму, робіти залóгу, залóга, перекрити ніткою, поклástи лани (тічку), спирати свал'бу*

40. Обсипати весільний поїзд матір'ю молодого: *обс'івати, пос'івати, с'їяти, обсипати, посипати*

41. Вітати наречених з нагоди приємної події: *поздраў'ати (поздрáвити, поздороў'ати, поздорóвити), зичити йім здорóў'а*

42. Обряд дарування подарунків: *даровати, дарáванка, дарóван'а, поздороў'ати (поздрáвити, поздороў'ати, поздорóвити), склáдка, змітки, т'агнути поўниц'і, давати поўниц'у, с'ідати на посаг, вінувати молоду, відвінувати дон'ку, дарóван'а, піти до молодіх, давати на хустку, збирати чашку, вітати*

43. Заводити молодих на почесне місце за столом: *(вести, садити, садовити, саджати) на посаг, за ст'іл заводити, садовити на поміст, садовини, заводини, класти за ст'іл*

44. Місце за столом, святкування чого-небудь: *заст'іл':а (застóл'а), за ст'іл, за столóm, гостина, гуд'ба*

45. Розділяти, роз'єднувати на окремі пасма в знак того, що дівчина стає жінкою: *завивати гóлову, роспл'ітáн'а (росплéтен'а) косі, завивáн'а у шир'інку, зайзáти шир'інку (гóлову), завивати гóлову (косінку), розбирáти молодú, знат':á фаті, знимáти фатú*

46. Надягати на голову молодої убір заміжньої жінки: *завивати (у платóк, платíну, шир'інку), завйáзувати молодú, завйазáти хúст'а (шир'інку), завивáн'а, покривáти (накрíти) молодú, покривáти гóлову, úпл'ітки пускáти, чіпчáти, над'івáти кистимéн*

47. Випивка на весіллі за викуп нареченої: *алдомáш (áлдамаш), магаріч (могорич)*

48. За гроші, за певну плату забирати наречену назад, після того, як її хтось украв: *вікуп, вікупити (úкупити, купувáти, купіти, викупóувати) молодú, вікупити деревцé, викупóувати брáму, скупóувати дрúжок*

49. Дуже сильно пити: *л'óгати, с'óрбати (сéрбати), напíтис'а, нализáтис'а, мнóго піти, зал':áти пул'áки, заліти óчи, нахлептáтис'а*

50. Спільне споживання їжі на весіллі: *брáти (клáсти, клікати) за ст'іл, починáти ст'іл, гóститис'а, зогошчáтис'а, пригошчáти, вгошчáтис'а*

51. Вигук, який викрикують гості в знак вимоги, щоб наречені поцілувалися: *гóр'ко (гóр'ка), гíрко, гур'ко*

52. Прощання молодої з подругами, беручи їх по черзі в танець: *вігул'увати (відгул'увати), перегул'увати вінóк, випл'áсувати (вітанц'увати) молодú, шарóвий (од:анічнин, золотій, хустковий, прошчáл'ний) тáнець', тáнець' з дрúшками, зн'імáн'а фаті, тáниц' молодóїї, тáнець' з вінкóм*

53. Останній етап весільної драми, коли ріжуть коровай: *лáтканкы, лáткан'а, відгóстини, відгóшчуван'а, úдгуски, колáч*

54. Придане: *віно, пóсаг, придáне, придáно́е, придáнки, придáнц'а, бóнда, зéстра, с'áбершчина, лáда, час'т', нуслан'*

55. Брати участь у повесільних обрядах: *іті на попрáвини (пóпраўку, придáни, гостíну, колачі, відгóшчуван'а), загóшчованки, сватанкі, відгрíзини, колачі, úдгуски), гул'áти, поміванки, поглóдини*

56. Обряд, що має виявити незайманість нареченої: *комóра, перевір'áти на чéсн'іс'ц', просверліти д'ірку*

57. Гуляння у батьків молодого або молодої після весілля: *позіранкы, бáч:уни, відвідини, брáти на хл'іб, úдгуски, колáчини, відгóшчован'а, відгостки, загóшчованки, гостíна, відознáван'а, придáни, поглóдини*

58. Обряди, що відбуваються в перший день після весілля: *попрáвини (поправыни), пóпраўка(и), похмélка, придáни, поглóдини, повес'іл'не (повес'іл:у), від'ідини, відгрíзини, пополочіни, гостíна, загóшчованки, відгóшчуван'а, поміванки, úдгуски, похмélка, пропій, розпій, пирогі, іті з пирога́ми, збирáти до бáт'ка варéну кúрку, хл'ібо́е, хл'ібини, іті (схóдитис'а) на хл'іб, похл'ібéн'ійі, колáчини*

59. Обряди, що відбуваються через тиждень після весілля: *бáт'ківшчини, бáч:уни (бáт'чини), бат'ушíна, колáчини, рубáти колач'і, колáчини, поглóдини, відвідини, схóдитис'а на хл'іб, смíни, смійні, пóправки, гостíна*

60. Весільний бенкет у домі молодого: *відгóшчован'а, загóшчован'а, гостіна*

Весільна атрибутика

а) прикраси

61. Вінок молоді: *барвінкóвий віно́к, вінок, віне́ц'*

62. Головний убір молоді, весільна прикраса: *корóна, корóнка (кору́нка), фата́, віно́к, віне́ц' (віні́ц'), рантух, шла́йер*

63. Стрічки, які чіпляють як прикрасу на машину, в якій їдуть наречені: *л'є́нточки, л'є́нти, бендері́ц'і, кол'орóві стрі́чки, папі́р'а, ма́шлики, па́нклики*

64. Куля, яка чіпляється як прикраса: *балóн, балóнчики, наду́вала, дувáло, ша́рики*

65. Прикраса з матерії, яка одягається на шию молодого поверх сорочки: *ба́бочка, ма́шлик, ма́шл'а, га́лстук (га́ўстук), н'о́пкінді́й*

66. Пучок зірваних або зрізаних і складених до купи квітів: *букéт, чо́ўкор*

67. Кितिця білих штучних квітів, які прикріплені біля серця у молодого і дружок: *бу́грії́да (бо́грії́да, бу́грі́тка), мі́цка, ко́сіц'а, ружі́чка, кві́тки*

68. Прикраса з різнокольорового паперу, сплетена у вигляді довгої низки: *гірл'áнда (гірл'áнди), дзвóники с папі́р'а, папі́р'ан'і хрестики, ла́нцочки, пантелики, ко́сіц'і*

69. Сережки: *за́уши́ц'і (заву́ши́ци), за́вуши́чки, ко́гуткы, коўткі́, с'і́р'о́шки*

70. Зачіпки на волосся, за допомогою яких зачіска держиться міцніше: *і́гли́ц'і, невед'і́мки, прико́лки, чо́ты, чо́тики (чо́тлики), шпíл'ки, го́йтóўки, зако́лки, горно́бл'і*

71. Прикраса з коштовного каміння: *кол'йе́, па́ц'оркы, зга́рда, бі́сер, моні́сто (моні́ст'а)*

72. Перстень з металу, яке носять на пальці як символ шлюбу або як прикрасу: *кол'цо́, обруча́лка, обру́чка, обруча́л'не (обруча́л'ное) кол'цо́, пі́рст'ін' (пы́рстен', пэ́рстен')*

73. Вінець для вінчання подружжя: *корóнка, корóна, віне́ц', віно́к*

74. Дзвіночки, підвішувані на весільних коней: *дзві́нки*

б) одяг

75. Покривало для голови молоді: *фата́, шла́йер, примі́тка, ху́стка, ша́лок, вéл'ан, ші́да, лемі́тиц'а, немі́тиц'а, уо́л*

76. Вінок: *віно́чок з барвінку, барвінкóвий (бі́лий, купле́ний) вінок (віні́ц'), віно́к з мі́рти (з розмарі́нки, розмарі́ну), воско́вий віно́чок, віно́к із во́ску*

77. Шлюбна сорочка: *сл'у́бни́ц'а (шл'у́бни́ц'а), весі́л'на (сва́д'і́бна) ночну́шка (сорóчка), ві́шита (накладéна, червóна) сорóчка, сорóчка з ц'атка́ми, комбіне́тка*

78. Жіноча сукня: *вітан, світа, семр'ага, спідниці'а, йупка, плат'а, вінчал'ний (білий) фартух, по́ли*

79. Весільна хустина, якою покривають голову нареченої під час вінчання: *примітка, кистимен, кистиманча, платок, платіна, очіпок, чепец', весілна (свал'бл'анá) шір'інка, хустка, хуст'а, покрівало, покріванка, косінка*

80. Ікона, якою благословляють молодих батьки молодої: *ікона, ікона Пресв'атойі родіни, ікона Божої Матері, ікона Прис'атойі Богородиці'і (Д'іви), ікона Ісуса Христа, Ісус Христос і Д'іва Мар'ія, образ*

81. Широкий пояс під сукнею, що робить плаття пишним: *корсет, фартух, пудбуй, підйупник, круг (круги)*

82. Нарядний одяг, що складається з штанів та піджака: *кост'ум, нар'адний кост'ум, рехлик, аңыз*

83. Брюки від костюму: *пачмаги, надраги, гат'і (гачі), бр'юки, нагавиці'і, нагаўки, штани*

84. Виріб з тонкої тканини з відділеннями для всіх пальців, який надівають на кисть руки. На весілля наречена одягає як прикрасу: *рукавички, рукаві, рукавиці'і*

85. Плаття, яке одягає наречена в день свого весілля: *свал'бл'анойе (свад'ібне, свал'бл'анé, свад'бóвойе, вес'іл'не) плат'а (шат'а), свал'бл'ан'á світа*

86. Жіноче або чоловіче взуття: *топанки, бок(т)ончі, туфл'і, ходакі*

в) весільні страви

87. Смажений пиріжок, що подається на весілля на десерт: *баник, баничата, крученик, плетеник, кренделькі, коржики, колáč, перец, бобал'кі, пєчиво, кісто*

88. Круглі кренделі з тіста, що мають форму з'єднаних, сплетених одне з одним кілець. На весіллі чіпляють над нареченими: *бублики, калачі, рогалики, даруўники, перец, крученик*

89. Холодна страва, що робиться з будь-якого бульйону, яка має вигляд желе: *глиганиці', клáганці'і, холодéц', заливáнец', кычын'а, кочин'áтина, кочаніна, (кочатіна)*

90. Страва з м'ясного або іншого фаршу, тушкованого в капустияних листках. На весіллі після цієї страви дарують подарунки: *гóлуці'і (гóлуцы)*

91. М'ясна страва, яка є традиційною на весіллі: *гул'аш, р'іпа з мн'асом (мй'асом), кнédлики з мн'асом, бул'і з гул'ашом, крómпл'і з пудлівов, топтáнки з мн'асом*

92. Кров'яна ковбаса, що робиться на Різдво і весілля: *гурка, кішка, кровйáнка, майош*

93. Хлібець з пшонаного борошна, прикрашений різними квітами, узорами, який печуть на весілля: *каравáй (коровáй), керечун (киричун, крайчун), колáč (бат'ківс'кий)*

94. Курячий бульйон: *по́лиўка, левеш, дз'áма, бул'он, йушка*

95. Виріб з муки, що подається до курячого бульйону: *лашка (лашкы), галушка (галушкы), лапшá, макарони, кісто на левеш*

96. М'ясо, яке відбивають дерев'яним молоточком і випікають в яйці: *одбиўна́, мн'áсо в йайц'і*

97. Горілка: *пáлінка, гор'ілка (гор'іўка), вóтка, самогóнка*

98. Домашня ковбаса із свинини, подається як традиційна страва на весіллі: *пíкниц'а, бу́женіна, бу́же́на коўба́ска (коўбаса́), дома́шн'а коўба́ска (коўбаса́)*

99. Страва з рубленого м'яса з якою-небудь начинкою, запечена у вигляді ковбаси: *рул'ёт (рулёт), заві́ванец'*

100. М'ясна холодна закуска у вигляді рулету: *шойт (шуйт), гимбец, шпíтовáнка*

101. Холодна закуска, в яку входить змішування всіляких овочів та фруктів: *салат, холóдна, кру́мпл'і на салат*

102. Страва з квашеної капусти й ковбасою чи м'ясом: *сигидíн'с'кий, сол'анка, мн'áсо с капу́стоў*

103. Круглий виріб з тіста: *то́рта, торт, кола́ч, круче́ник, печин'а, фáнок*

104. Головний весільний хліб із прикрасами з тіста, що випікають у молодого й розподіляють між усіма гостями наприкінці весілля: *то́рта, торт*

105. Тістечка, печиво, торти з муки, що подаються на десерт: *кісто (т'істо), шитимíн'і, ле́жен', пол'убоўніки, кола́ч, кітлики, пéчиво, фінки*

г) інші весільні атрибути

106. Лісове білокоре дерево з тоненьким довгим гіллям і серцевидним листям. Під час весілля ставиться на ворота дівчини: *берéза, йáлінка*

107. Весільний рушник: *рушні́к (рушні́к), рушні́к шча́ст'а, ві́шитий рушні́к, обрúс*

108. Весільні пісні: *співанкы, вес'іл'н'і співанкі, свал'бл'ан'і співанкі, свал'бóві (сва́д'ібн'і) піс'н'і, лáтканка, лáткан'а, співаніц'а, зві́ванки, коломійки*

109. Вода, яку висвячують у церкві, що має цілющі властивості. Перед весіллям наречені п'ють цю воду, аби їм не наворожили: *с'ачéна (св'ачéна) вода́, с'атá (св'атá) вода́*

110. Сіль, яка подається разом із хлібом при зустрічі наречених біля хати: *сіл' (сул', сол')*

111. Весільний хліб: *корова́й (карава́й), кола́ч, кру́глий хл'і́б*

112. Віник, яким вимітають піч перед випіканням короваю: *мітла́*

113. Лопата, якою висаджають у піч весільний коровай: *лопа́та*

114. Посуд, у якому вчиняли весільний хліб: *тéпша*

115. Предмети, якими застилають лаву, на яку сідають молоді: *дорóжка (дор'і́жка), лі́жник (л'і́жник), покрóвиц'*

116. Цукерки, які, за весільним обрядом, кидають на наречених, щоб їх життя було солодким: *конфéти, цу́кор, цукрі́*

117. Шматок хліба, що дають в церкві з вином після причаща: *до́ра, проску́ра*

118. Прикраси з тіста на короваю: *стри́панки, гугу́ци, ро́дарки, плéтенки, за́пл'ітка, ц'і́фри, ві́ниц'і*

119. Прикраси весільного деревця молодого: *платкі, хустки, дзвіночки, л'єнти, косіц'ї, машлики*
120. Горщик для весільних страв: *горніц', гóрчик (гóршичик), гордуў*
121. Весільні подарунки: *дарі, подарки, подару́нки, дару́нки*
122. Музичні інструменти, використовувані у весільному обряді: *гусл'ї, байа́н, бубен*
123. Скляна або кришталева посудина для вина: *бока́л, фу́жєр, фінжобу́ка, стакан, пога́р*
124. Покриття з тканини, що під час весілля ставиться у дворі нареченої: *ша́тор (ша́тер, шатра, ша́тро), гра́жда, шóпа, деберна́*
125. Непромокаюча тканина, з якої роблять шатор: *брезє́нт, цєлта*
126. Пристрій, за допомогою якого роблять кров'яну ковбасу з рисом: *гуркал'іў (гуркалуў), млинє́ц', гурка́ч*
127. Приміщення для продуктів харчування, хатніх речей: *комо́ра (кому́ра), під (пуд), по́гриб (по́груб), піўни́ц'а, підва́л*
128. Дошка на стояках, на яку сідають або кладуть що-небудь: *ла́виц'а, лаўка*
129. Металева посудина з ручкою для випікання чого-небудь: *палачінтоўка (плачінтоўка), палачінтош, сковоро́дка, фандлик, фандє́ла, ла́бош, тига́н'а, ша́лка*
130. Пічка, на якій випікають тісто чи готують інші страви: *пец, шпор, по́дер (плóдер, плу́дер, блоўдер), шпаргі́йт (шпаргє́т), ру́ла, піч, плита́*
131. Приміщення під хатою, де завжди холодно: *півни́ц'а (піўни́ц'а), підва́л (пудва́л)*
132. Полотно, яким накривають столи: *ска́терт', ска́терка, кл'їйóнка, сту́льник, порткі́, портóк*
133. Дошка, на яку кладуть спечене тісто: *та́бла, та́белка, до́шка, фанє́ра*
134. Посуд: *тан'ір'а, танджур, танжу́ры, го́ришкы, тар'їлка, мїска*
135. Предмет, в якому печуть тісто чи що-небудь запікають: *тє́пша*

Учасники весілля

136. Назва парубка періоду до сватання: *жені́х, молодє́ц', молоді́к, кавале́р, уха́жор, хло́пец', фра́йїр, па́рубок, ле́гін', ле́гінїшче*
137. Назва дівчини періоду до сватання: *д'їўка, молоді́ц'а, молодá, від:ані́ц'а (од:ані́ц'а), ба́ришн'а, неві́ста (н'евє́ста), д'їўка на видан'ї (від:ан: 'ї), зару́чена, засва́тана (просва́тана, вісватана),*
138. Назва парубка після заручин до весілля: *жені́х, наречє́ний, молоді́й*
139. Назва дівчини після заручин до весілля: *зару́чена, засва́тана, молодá, молоді́ц'а, неві́ста (н'евє́ста), неві́стка, д'їўка, від:ані́ц'а (од:ані́ц'а)*
140. Наречена: *молодá, молоді́ц'а, наречє́на, н'івє́ста (ниві́ста), неві́стка, кн'агін'а, від:ані́ц'а (од:ані́ц'а)*
141. Наречений: *молоді́й, жен'їх, кн'аз', сўжє́ний*
142. Молода в обряді покривання: *молоді́ц'а, від:ані́ц'а (од:ані́ц'а)*
143. Назва молодих після обряду першої шлюбної ночі: *молод'ї, молод'ата, па́ра молодá, молодожóни, молодникі́*

144. Цнотлива молода: *д'їучина, д'їука, д'євочка, цєлка, непорочна, нетрону́та, невін'а, незаймана, ба́ришн'а, не зайн'ата хло́пц'ами, йака́ себе́ ві́держала, че́сна*

145. Нецнотлива молода: *нечєсна, погана, плоха́, нехоро́ша, гул'ашча, гр'їшна, тр'їну́ха, спóрчена, стр'óпана, прогу́л'ана, опорочена, розóдрана, зра́джена (д'їука, ба́ба, молодá), йака́ себе́ не ві́держала, ві́гул'ана, нечіста*

146. Дівчина шлюбного віку: *від:ані́ц'а (выд:ані́ц'а), од:ані́ц'а, д'їука на од:ан'á, кн'агін'а*

147. Весільний поїзд молодого: *бойáри, післáн'ц'і (послáн'ц'і) до молодóго, сватáчі, стáроста, говорóун, кан'óвс'кий, ц'імборі́ молодóго, дружб́і, дружбóви, рóдичі молодóго, друз'і молодóго, маши́на молодóго*

148. Товариш нареченого, який є головним розпорядником на весіллі: *бойáрин, дру́жба, дру́шко, кум, стáрший (пéриший) дру́жба (бойáрин, кум), ша́фер, хорóунжий, сві́док*

149. Подруга молодої на весіллі: *дру́шка, кумá, пéриша дру́шка.*

150. Весільний староста, що є розпорядником весілля, слідкує за дотриманням весільних формальностей: *стáроста, тамада́.*

151. Чоловік стосовно дитини, яку він виховав: *ба́т'ко, оті́ц', та́то, та́тко, н'áн'о, н'áн'ко*

152. Жінка стосовно дитини, яку вона народила: *ма́ти, ма́тир' (ма́т'ір'), ма́ма, ма́мка, ма́мц'а*

153. Особа жіночої статі стосовно батьків: *до́чка, д'їука, до́н'ка*

154. Особа чоловічої статі стосовно батьків: *сын, сінко, синóк, хло́пец' (хло́пц')*

155. Чоловік доньки: *з'ат', з'áт'ко*

156. Хрещений батько: *нанáшко, крє́сний (хрє́сний, кр'óсний), ба́течко*

157. Хрещена мати: *нанáшка, нана́шкул'а, крє́сна (хрє́сна, кр'óсна), ма́точка, ма́тка*

158. Рідний брат (сестра) батька: *стри́й, стри́ко, стрі́йко, д'áд'о, д'áд'ко, стрі́йна, т'і́тка, те́та, у́йко, ву́йко*

159. Рідний брат (сестра) матері: *у́йко, ву́йко, у́йна, ву́йна, ву́йчина, т'і́тка (т'у́тка), те́та*

160. Гості: *го́с'ц'і (го́ст'і), про́шен'і, вес'іл'н'і (свал'бóві, свад'бóві) го́с'ц'і (го́с'т'і), за́про́шен'і, свал'бóві*

161. Одружений учасник весілля, його керівник і розпорядник: *стáроста, тамада́, распорáдник, кум, ба́т'ко, стáрший (вєлі́кий) ба́т'ко*

162. Неодружений учасник весілля: *холост'áк, дру́жба, легін'*

163. Музиканти на весіллі: *му́зика, музі́ки, музикáнти, ба́нда, банд'їшти, гусл'аші́, гусл'арі́, танцо́ри, гудаки́*

164. Учасник весілля, що править весільними кіньми: *ку́чер*

165. Непрошені гості: *запоро́жц'і, непоро́шен'і (неклі́кан'і) го́с'ц'і (го́с'т'і), підвіс'іл'н'і го́с'ц'і, підвіс'іл'ники, хал'áва, хал'áвшчики, л'і́ві, л'і́вакі*

166. Заміжня жінка з боку молодої (молодого), що добре знає весільні звичаї і порядкує на весіллі: *сва́шка, сва́ха, прида́н:иц'а, кумá*

167. Учасниці весілля, що плели вінок для молодої: *свашкі, свахи, друшки, маточки*

168. Назви осіб на позначення жінок, що випікали весільний хліб: *свашки, жінкі, сокачки, л'їтн'ї жінкі, старші жу́нки (жони) жони, каравайниці'ї (коровайниці'ї), спец'їал'н'ї майстрїн'ї, півварки*

169. Жінка, яка готує страви на весілля: *сокачка, кухарка (кухар'ка), півварка*

170. Соціальний статус батьків молодої (молодого): *свату, сватове, родїна, родичї молодого (молодойї)*

171. Наймолодші учасники обряду: *хлопчики, д'їучатка, сестрічка чи брат'їк мал'ї (менші), племін:чка, світїлка, д'їтвора, д'їти, д'їточкі, похресники, хресн'ата, хресники.*

Дайте відповіді на запитання (аудіозапис):

1. Які заборони існують у весільному обряді?
2. Кого запрошують у свати?
3. Що беруть з собою свати, які йдуть до хати нареченої?
4. Чи перев'язує наречена старостів рушниками?
5. Хто має бути присутній на заручинах?
6. Чи зберігся обряд приготування гільця – невеличкого деревця, прикрашеного квітами, стрічками?
7. Чи в'ють вінки перед весіллям?
8. Чи співають ритуальних пісень під час приготування гільця та вінків?
9. Чи зберігся обряд приготування короваю?
10. Що ліплять зверху на коровай?
11. Хто має право готувати коровай?
12. Якими обрядами супроводжується випікання короваю?
13. У чийй хатї починається весілля?
14. Чи зберігся обряд розплїтання коси в нареченої? Коли це відбувається?
15. Опишіть обряди на весіллі (купівля молодої, спроба викрадення нареченої, відсіч з боку роду молодої, обряд дарування подарунків із боку молодого роду нареченої / із боку нареченої роду молодого, обряд розплїтання коси, обряд роздавання короваю, намагання молодої першою ступити на рушник у церкві, викуп молодої в її рідних, обряд покриття голови нареченої, огляд свашками постелї молодих, обряд готування молодих до шлюбної ночі, обряд демонстрації недоторканності нареченої).
16. Яка різниця між сватаннями та заручинами?
17. Чи прикрашають у вашому регіоні весільне деревце?
18. Який вид дерева прикрашають?
19. Чому прикрашають саме ялинку?
20. Хто прикрашає деревце?
21. Чим прикрашають весільне деревце?
22. Де встановлювали таку ялинку?
23. А що з ним робили після весілля?

Українська календарна обрядовість

а) Зима

1. Релігійне свято на честь якогось святого або якоїсь релігійної події (наприклад, спорудження церкви або на честь святого, іменем якого названа церква): *храм, хра́мове св'áто, хра́мовий пра́зник, с'áто, пра́зник, престóл, престóл'ний пра́зник, óтпуск..?*
2. Постити, дотримуватися посту, не їсти скоромного: *пóстити, постува́ти, не по́рзнитис'а, пісникува́ти, доде́ржувати (держáтис'а) пóсту, зувіти..?*
3. Свято, що припадає на 4 грудня (Введення у храм Пресвятої Богородиці): *Видéн'а, Введéн'ийе, Трét'а (Трít'а) Пречíста..?*
4. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують це свято (фонетичною транскрипцією).
5. День Святого Всехвального апостола Андрія Первозванного (13 грудня): *Андр'íйа (Андрéйа), Андра́ша, Андр'íйї дин'.*
6. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують свято Андрія (фонетичною транскрипцією).
7. Невеликі круглі тістечка, які пекли на свято Андрія: *балабо́нчики, балабу́шки, бамбул'кі, баламу́хи, бу́ндзики, фі́нки, бу́блики, по́нчики, пиро́гі..?*
8. День святого Миколая Чудотворця (19 грудня): *Нико́лы (Мико́ли), Микола́йа, Мікулош, С'áто Микола́йа, С'áтого Микола́йа, Мико́ли Зи́мн'і.*
9. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують свято святого Миколая (фонетичною транскрипцією).
10. Непорочне Зачаття Пресвятої Богородиці (22 грудня): *Зачáт:'а, А́н:ино (А́н:ино́йе, А́н:ино́й, Га́ниной) Зачáт':а (Зач'áтийе, Зачáт'ийе), Дин' А́н:и, С'áто́йї А́н:и (Св'áто́йї Га́н:и).*
11. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують це свято (фонетичною транскрипцією).
12. Вечір перед Різдвом: *Сві́тій (Сваті́й, С'атый) ве́чір, С'ата́ вичі́р'а, Бага́та кут'а́, Ві́л'íйа, Кол'ада́..?*
13. Обрядова страва, яку готують на Свят-вечір: *кут'а́, кут'о́, пше́ниц'а, бобал'кы..?*
14. Різдвяний обрядовий хліб: *коро́чун, кра́чун, керечу́н, кречу́н, с'аті́й хл'і́б, кола́ч..?*
15. Сніп із жита, пшениці або вівса, який ставлять на покуті: *д'іду́х, д'ідугáн, кол'ідні́к, кол'ада́..?*
16. Різдво Христове: *Ро́ждество́, Рі́ство..?*
17. Форми вітання на Різдво: *Хри́сто́с с'а ро́жда́йе! Хри́сто́с роді́ўс'а !.. - Славі́м його́! Славі́те його́!..*
18. Ялинка, яку ставлять на Різдво чи Новий рік: *йа́лічка, йа́лінка, йа́ліночка, йа́ліц'а, гі́л'це́, гил'це́, дере́ўце́, дере́ўко́, ві́ха, рай..?*
19. Вертеп: *шо́пка, ста́йенка, ка́пліц'а, бетлеге́м, хы́жка, ви́флейе́м..?*

20. “Живий” вертеп, специфічний фольклорний театр костюмованих виконавців: *іроди, гєроди, корол’ї, ангели, пастирі, пастух, чортї, д’їдо, баба, бетлегєм, циганка, жид, царїц’а, вертєп, коз’а, кол’адї..?*

21. Група людей, яка з колядками та віншуваннями обходить село: *бр’атство, п’арт’їя, ват’ага, кол’адї, кол’адникї, вінчуїникї, вінчув’ал’ники, б’анда, р’оўта..?* Чи розрізняють назви залежно від того, хто колядує?

22. Особа, яка у перший день Нового року ходить від хати до хати, символічно сіючи зерно і бажаючи господарям щастя, здоров’я: *пол’азник, пол’єзник, посип’ал’ник, пос’ївал’ник, зас’ївал’ник, пос’ївал’ч, п’єрший кол’адник, шчедрувал’ник, шчедрїїник, вінчуїник, вінчов’ал’ник..?*

23. Вечір напередодні 14 січня, коли святкують Новий рік за старим стилем (Обрізання Господа Нашого Ісуса Христа і св. Василя Великого): *Старїй Новїй р’їк, Васїл’а, Старїй Св’атїй в’єчур, Шчєдрїй в’єчїр, Баг’атїй в’єчїр, Баг’ат-в’єчїр, Мел’анки..?*

24. Навечір’я Господнє (18 січня): *Б’абїн в’єчїр, Б’абїн (Б’абс’кий) с’атїй вїчур, Навечїрїя Госп’одн’є, Водохр’єсний в’єчур, Др’угїй с’атїй вїчїр.*

25. Записати прислів’я, приказки, народні прикмети, які супроводжують Навечір’я Господнє (фонетичною транскрипцією).

26. Вечір напередодні Водохрещ’а: *Др’уга кут’а, Гол’одний св’ат-в’єчїр, Гол’одна кут’а, Б’абс’кий с’атїй в’єчїр, Б’абїн в’єчїр, Др’угїй с’атїй в’єчїр..?*

27. Церковне свято 19 січня на пам’ять про хрещення Ісуса Христа (Богоявління Господнє): *Вод’охрещ’а, Водохрїст’а, Вод’орїш’а, Вод’орїш’чї, Водос’ат’їє, Хр’єшчен’:а, Йордан’..?*

28. Форми вітання на Водохрещ’а: *Хрїст’ос хрещ’айец’:а! Хрїст’ос Хрестїїс’а! Хрїст’ос с’а хрїш’айе! – В р’їц’ї Йордан’ї...*

29. Записати прислів’я, приказки, народні прикмети, які супроводжують свято хрещення Ісуса Христа (фонетичною транскрипцією).

30. Трьох Святителів (12 лютого) : *Трї св’ат’ї, С’ато тр’ох с’атїх, Тр’ох св’атїх, Тр’ойц’а.*

31. Записати прислів’я, приказки, народні прикмети, які супроводжують це свято (фонетичною транскрипцією).

32. Свято, що припадає на 15 лютого, коли, за народними уявленнями, зима зустрічається з весною (Стрїтення Господнє): *Стр’їтен’:є, Стр’їт’їн’а, Зимоб’ор, Громнїц’ї..?*

33. Записати прислів’я, приказки, народні прикмети, які супроводжують це свято Стрїтення (фонетичною транскрипцією).

б) Весна

34. Масляний тиждень напередодні Великого посту (кінець лютого – початок березня за старим стилем): *Маснїц’ї, Мїяснїц’ї, М’асл’анїц’а, М’асл’анка, Сїрна нед’їл’а, Сїроп’усна нед’їл’а, Сїроп’усний, Мол’очний тїжджен’, Бїлий тїжден’..?*

35. Великий піст: *Велїке п’їшчїн’:а, Велїкий пуст, Стр’огїй пуст, Велїке (Велїкоїє) гувїн’а, Гувїн’а, З’апуста..?*

36. Свято, що припадає на 7 квітня (Благовіщення Пресвятої Богородиці і Приснодіви Марії): *Благовішчін'є, Благовісник..?*

37. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують свято Благовіщення (фонетичною транскрипцією).

38. Собор святого Архангела Гавриїла (8 квітня): *Гаўрїл'а (Гаврїл'їя, Гаврїїла).*

39. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують це свято (фонетичною транскрипцією).

40. Святого Великомученика Юрія Переможця (6 травня): *Йўр'а (їр'а).*

41. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують це свято (фонетичною транскрипцією).

42. Неділя, що припадає за тижень до Великодня, в цей час у церкві освячують вербові гілки: *Вёрбна, Шўткава, Шут'ката, Квітнá, Цвітнá, Мицковá, Лозовá, Бечковá, Бас'ковá нед'їл'а..?*

43. Вербові гілки, призначені для освячення в церкві: *вёрба, шўтка, бёчка, лозá, мыцка, мін'кы..?* Запишіть повір'я, пов'язані з чудодійною силою освячених вербових гілок.

44. Середа перед Великоднем: *Чорна, Тёмна, Страсна, Великодн'а, Попїл'на, Поклón:а..?*

45. Четвер перед Великоднем: *Страсний, Чїстий, Великодний, Страдал'ний, Великий, Жїўний четвёр, Страс'ц'..?*

46. Субота перед Великоднем: *Великоднá, Страсна (Велїка, Великón:а, Лазар'ова) субóта..?*

47. Християнське весняне свято на честь Воскресіння Ісуса Христа: *Пáска, Пáсха, Велїкоден', Велїгден'..?*

48. Значення паска, пасха: 1) Великдень; 2) великодній хліб?

49. Пофарбоване куряче яйце, призначене для освячення: *галўнка, мал'óване йайцё, мал'óванка, крашене йайцё, крашанка, крашениц'ї, волос'ёмно, волочёбне, писаноїе йайцё, писанка, др'áпанка, слїўка..?* Чи немає відмінностей у значенні?

50. Записати звичаї (прислів'я, приказки, народні прикмети), які супроводжують свято Великдень (фонетичною транскрипцією).

51. Тиждень по Великодні: *Світлий, Світлий тїжден'..?*

52. Понеділок по Великодні: *Світлий, Світлий понед'їлок, Волочїўний, Полїваний, Поливал'ний, Облїваний, Дрўгий дин' Велїкодн'а..?*

53. Четвер по Великодні: *Рахман'с'кий, Н'áўс'кий, Світлий (Живїй, Простїй, Чїстий, Страсний) четвїр'..?*

54. Перша неділя по Великодні: *Провїднá, Опровїднá, Гробкї, Тóмина (Фтóмина), Жїн миронóсиц'..?*

55. Тиждень після Провїдної неділі: *Прóводи, Провуднá, Помїнки, Помїнал'ний тїжден'..?*

56. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують Провїдну неділю (фонетичною транскрипцією).

в) Літо

57. Вознесіння Господнє: *Вознесѣн'їѣ, Вознис'їн':а, Знис'їн'а...*

58. Свято на честь Трійці, яке відзначають на п'ятдесятий день після Великодня, прибираючи хату всередині і ззовні зеленню (Святої Животвор. Трійці): *Зелѣні св'ятки (с'їатá), Зелѣна нед'їл'а, Клечáл'н'ї св.'атá, Клечáл'на нед'їл'а, Св'атá нед'їл'а, Тр'їйц'а, Тр'ойц'а, Св'атá тр'їйц'а, Тр'ох с'атїх, Пїатидес'ятниц'а..?*

59. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують Зелені свята (фонетичною транскрипцією).

60. Зелені гілки з листям, якими на Зелені свята прикрашають хату, подвір'я: *клѣчан':а, май, майїна, майїл'ні лїс'т'а, л'шчинá, л'шчáнка, л'їска, кленїц'а, їáвор, берѣза, лїпа, м'áта, зеленчáн':а..?*

61. Прикрашати хату, подвір'я зеленню: *мáйїти, клѣчати, косїчїти, озелен'ати, клáсти русáл'а, зеленїти, прибирáти (убирáти), украшáти, парадїти..?*

62. Понедїлок на свято Трійці: *Клечáл'ний, Зелѣний понед'їлок, С'атїй, Градовїй, Русáл'ний понед'їлок, С'атóчний (С'атинїд'їл'ний) понед'їлок, На Бóга-сїна..?*

63. Вівторок на свято Трійці: *Клечáл'ний, Зелѣний (Русáл'ний) вїтóрок, Богодúхїв ден', Дрúгий дин'..?*

64. Дівочі обрядодїї на Зелені свята: *водїти "Топóл'у", водїти "Вѣрбу", водїти "Кустá"..?*

65. Перший четвер після Трійці: *Русал'її, Русáл'а, Русáлчин велїкден', Русáл'ний, Русáл'ний четвер', Русáўна, Н'áўс'ка нед'їл'а, Русáл'н'ї рóзїгри, Рóзїгри, Мáўс'кий велїкден', Мертвѣц'кий велїкден'..?*

66. Свято, що припадає на 7 липня (Рїздво св. Йоана Христителя): *Івáна (Їáна), Івáндил' (Івáнден', Івáндл'а), Івáна Купáла, Купáїла..?*

67. Ритуальне дерево, яке посїдає центральне місце в купальському обрядї: *марѣна, купáїлиц'а, купáїло, гїл'це..?*

68. Записати повір'я, пов'язані зі святом Івана Купала (фонетичною транскрипцією).

69. Записати прислів'я, приказки і народні прикмети, пов'язані зі святом Івана Купала (фонетичною транскрипцією).

70. Піст, що починається через тиждень після Зелених свят: *Петрїўка (Петрўўка), Пѣтрїў піст (пост, пуст), Петрóвойе говїн'а, Петрўна, Рóзїгри, Розгáри, Д'адїни..?*

71. Святкувати Петра: *петрувáти, петрáти, прáзновати, с'аткувáти..?*

72. Обрядове печиво, що готують на Петра: *мáндрики, мáндриги, фáнки, т'їсто, нáлиц'ї ..?*

73. День Святих Апостолів Петра і Павла (12 липня): *Пѣтра, Пѣтра і Пáўла (Пѣтрапáўла).*

74. Записати прислів'я, приказки і народні прикмети, пов'язані зі святом Петра (фонетичною транскрипцією).

75. День святого Славного Пророка Іллі (2 серпня): *Їл'а, Їлийа.*

76. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують свято св.Іллі (фонетичною транскрипцією).

77. День святого Великомученика Пантелеймона (9 серпня): *Пал'ійá (Пал'ій, Пал'ойа), Пантелеймóна.*

78. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують свято Цілителя Пантелеймона (фонетичною транскрипцією).

79. Перенесення Чесного Хреста – Перший Спас (14 серпня): *Маков'їа, Маковічик, П'ерший Спас, Макáр'а.*

80. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують це свято (фонетичною транскрипцією).

81. Свято, що відбувається 19 серпня (Преображення Господнє): *Спáса, Спас, Медóвий Спас, Преображ'єн'їе, Преображ'єн'їе Госпóдн'є..?*

82. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують свято Преображення Господнього (фонетичною транскрипцією).

83. Свято, що припадає на 28 серпня (Успіння Пресв. Богородиці): *П'ерша Пречіста, Мар'її, П'ершої Богорóдиц'ї, Богорóдиц'а малá, Велика Богорóдиц'а, Мátка, П'ерша Мátка, Усп'єн'їе, Усп'єн'їе Богорóдиц'ї, Усп'ін':а Пресв'атóї Богорóдиц'ї, С'атá Мáр'а, П'ерша С'атá Мáр'а..?*

84. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують свято Успіння Пресвятої Богородиці (фонетичною транскрипцією).

г) Осінь

85. Усікновення голови св. Йоана Христителя (11 вересня): *Главос'їкы.*

86. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують це свято (фонетичною транскрипцією).

87. Свято, що припадає на 21 вересня (Різдво Пресвятої Богородиці): *Дрúга Пречіста, Дрúгойі Богорóдиц'ї, Велика Богорóдиц'а, Малá Богорóдиц'а, Дрúга С'атá Мáр'а, Дрúга Мátка, Ос'єнина..?*

88. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують це свято (фонетичною транскрипцією).

89. Свято, що припадає на 27 вересня (Воздвиження Хреста Господнього): *Здвігы, Здвіж'ін':а, Воздвиж'єнийє, Воздвіж'єн'їе Ч'єсного (Животвор'áшчого) Хрестá, Ч'єсного Хрестá..?*

90. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують це свято (фонетичною транскрипцією).

91. Покров Пресвятої Богородиці (14 жовтня): *Покрóви, Покрóў...*

92. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, пов'язані зі святом Покрови, яке припадає на 14 жовтня (фонетичною транскрипцією)..

93. День Великомученика Димитрія Мироточця (8 листопада): *М'їт'р'а (Дм'їт'р'а), М'їт'їр'їа.*

94. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують це свято (фонетичною транскрипцією).

95. Собор архистратига Михаїла (21 листопада): *Михáл'а, Михáйл'а, Михайїла, Ден' св'атóго Михайїла*

96. Записати прислів'я, приказки, народні прикмети, які супроводжують це свято (фонетичною транскрипцією).

Дайте відповіді на запитання (аудіозапис):

1. Які заборони існують у календарній обрядовості?
2. Чи існують які-небудь магічні дії, які необхідно здійснити під час того чи іншого свята?
3. Чи обов'язково мають бути 12 страв на різдвяну вечерю?
4. Що сповіщала поява першої зірки?
5. Які обряди відбуваються на Святвечір?
6. Коли родина може сідати до святкового столу на Святвечір?
7. Чи дотримуються посту перед Святвечором?
8. Для чого залишають страви душам померлим на Святвечір?
9. Коли і як поминають померлих родичів?
10. Як проходило колядування?
11. Які гостинці дають колядникам?
12. Чи зберігся обряд "водіння кози"?
13. Чи існує у вашій говірці легенда про цвіт папороті?
14. Як ворожили дівчата напередодні Андрія (13 грудня)?
15. Що робили з освяченими вербовими гілками на Вербну неділю?
16. Яка сила є у свяченій вербі?
17. Що роблять з освяченою водою на Водохреща?
18. Що заборонено робити після Дня пророка Іллі (2 серпня)?
19. Що робили у Чистий четвер?
20. Які страви готують на Великдень?

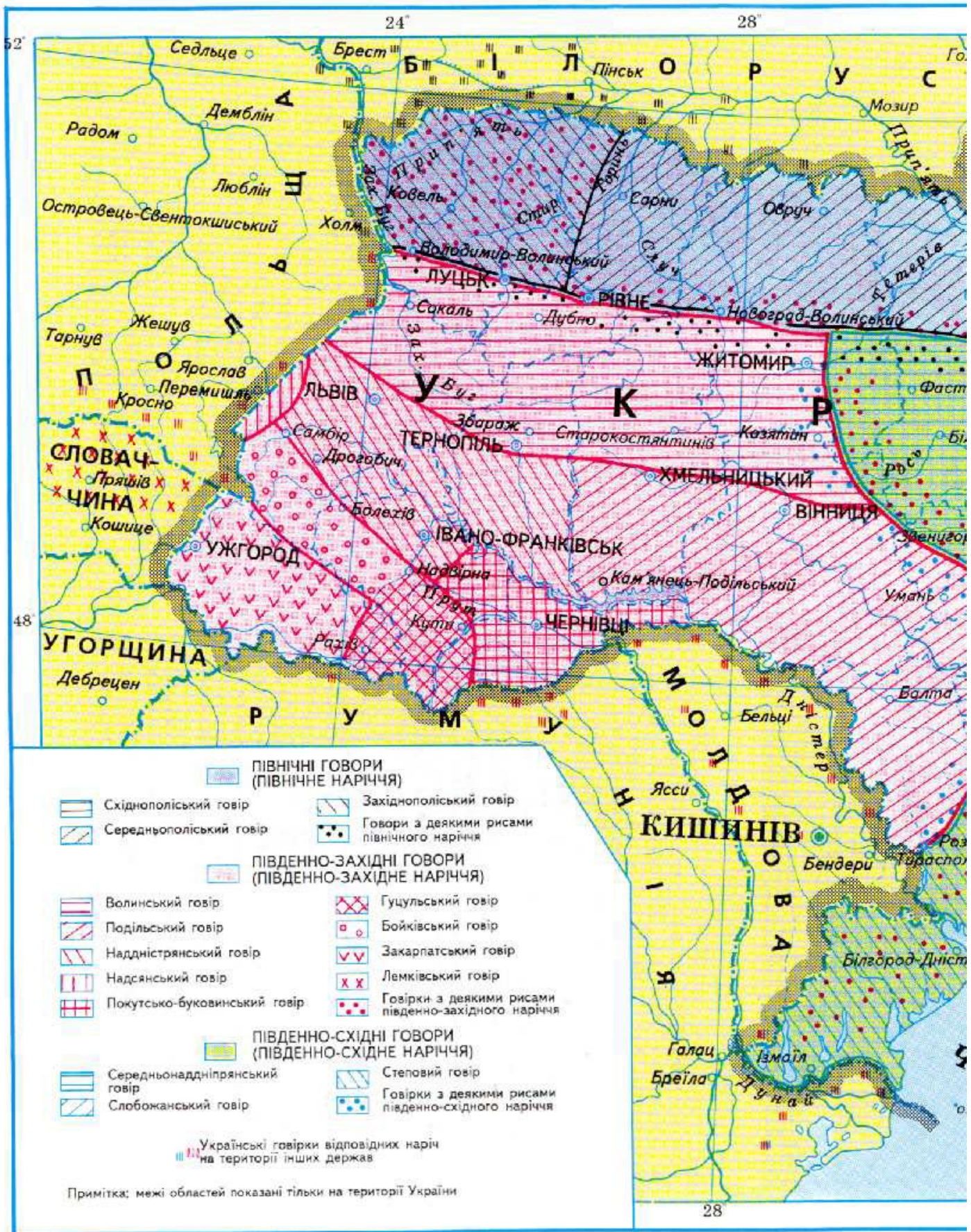
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЯКІ ВІНОСЯТЬСЯ НА ЗАЛІК З УКРАЇНСЬКОЇ ДІАЛЕКТОЛОГІЇ

1. Предмет, мета, завдання і значення курсу “Українська діалектологія”.
2. Основні діалектологічні поняття.
3. Діалектне явище.
4. Аспекти діалектологічних досліджень.
5. Джерела вивчення говорів української мови.
6. З історії вивчення українських говорів та діалектів.
7. Фонетична транскрипція.
8. Загальна характеристика українського діалектного вокалізму.
9. Рефлекси давнього [o].
10. Рефлекси давнього [e].
11. Рефлекси [ѣ].
12. Рефлекси давніх [ы] та [і (и)].
13. Рефлекси [a], [e].
14. Рефлекси давнього [y] та [Q].
15. Загальна характеристика українського діалектного консонантизму.
16. Губні [б], [п], [в], [м], [ф].
17. Передньоязикові проривні [д], [д’], [т], [т’].
18. Передньоязикові фрикативні [з], [з’], [с], [с’].
19. Передньоязикові щілинні шиплячі [ж], [ш].
20. Передньоязикові африкати [дж], [ч], [дз], [дз’], [ц], [ц’].
21. Передньоязикові сонорні [р], [р’], [м], [н], [н’].
22. Середньоязикова фонема |j|.
23. Задньоязикові [г], [к], [х] та фарингальна фонема |г|.
24. Іменник (категорія роду, числа, відмінка).
25. Прикметник (тверді і м’які основи прикметників, короткі та повні, стягнені і нестягнені форми, ступені порівняння прикметників).
26. Числівник.
27. Займенник.
28. Дієслово (форми інфінітива, зворотні форми дієслова, особливості вираження часових форм, особливості вираження способових форм).
29. Дієприкметник, дієприслівник.
30. Прислівник.
31. Службові частини мови.
32. Особливості поліського наріччя української мови. Дослідники цього наріччя.
33. Особливості західнополіського говору.
34. Особливості середньополіського говору.
35. Особливості східнополіського говору.
36. Особливості південно-західного наріччя української мови. Дослідники цього наріччя.
37. Особливості волинських говірок.
38. Особливості подільських говірок.

39. Особливості наддністрянських говірок.
40. Особливості гуцульських говірок.
41. Особливості буковинських говірок.
42. Особливості надсянських говірок.
43. Особливості бойківських говірок.
44. Особливості закарпатських говірок.
45. Особливості лемківських говірок.
46. Особливості південно-східного наріччя української мови. Дослідники цього наріччя.
47. Особливості середньонаддніпрянських говірок.
48. Особливості слобожанських говірок.
49. Особливості степових говірок.
50. Діалектологічні атласи та діалектні словники української мови.

ЗМІСТ

ВСТУПНІ ЗАУВАЖЕННЯ.....	3
Практичне заняття № 1 <i>УКРАЇНСЬКА ДІАЛЕКТОЛОГІЯ ПРЕДМЕТ, ЗАВДАННЯ І ЗНАЧЕННЯ КУРСУ.....</i>	4
Практичне заняття № 2 <i>СИСТЕМА ВОКАЛІЗМУ ГОВОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....</i>	6
Практичне заняття № 3 <i>СИСТЕМА КОНСОНАНТИЗМУ ГОВОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....</i>	10
Практичне заняття № 4 <i>ДІАЛЕКТНА МОРФОЛОГІЯ.....</i>	12
Практичне заняття № 5	20
Практичне заняття № 6	22
Практичне заняття № 7 <i>ДІАЛЕКТНІ ГРУПИ І ГОВОРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. ПОЛІСЬКЕ (ПІВНІЧНЕ) НАРІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....</i>	26
Практичне заняття № 8 <i>ПІВДЕННО-ЗАХІДНЕ НАРІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....</i>	31
Практичне заняття № 9	37
Практичне заняття № 10	42
Практичне заняття № 11 <i>ПІВДЕННО-СХІДНЕ НАРІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....</i>	46
Практичне заняття № 12 <i>МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА</i>	52
ГОЛОВНІ ДІАЛЕКТОЛОГІЧНІ ТЕРМІНИ.....	56
ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА	61
Лінгвістичні діалектологічні атласи.....	61
Діалектні словники.....	62
Додаткова література	64
ПЛАН МАТЕРІАЛІВ ДІАЛЕКТОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ	71
ПРОГРАМА ПРАКТИКИ.....	71
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЯКІ ВІНОСЯТЬСЯ НА ЗАЛІК З УКРАЇНСЬКОЇ ДІАЛЕКТОЛОГІЇ.....	87
КАРТА ГОВОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	90

КАРТА ГОВОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

МАСШТАБ 1:6 000 000

Миголинець Ольга Федорівна

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ ДІАЛЕКТОЛОГІЇ
для студентів філологічного факультету

Підписано до друку 24.06.2022. Формат 60x84/16.
Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 5,2.
Наклад 100 прим. Віддруковано на різнографі.
Розтиражовано з готових оригінал-макетів ІІІ Роман О.І.
м. Ужгород, пл. Ш.Петефі, 34/1 Тел.: 0509771656